



Anu-Leena Arponen

”Miten nuo pienet  
ossaa ajatella niin  
fiksusti?”

Lasten mielipiteitä arkiympäristöstään

Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 1:2007

Anu-Leena Arponen

”Miten nuo pienet ossaa ajatella nuin fiksusti?”

Lasten mielipiteitä arkiympäristöstään

Julkaisu on luettavissa osoitteessa [www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi)

Julkaisija

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

PL 41, 40101 Jyväskylä

[pirkko-liisa.rautio@stm.fi](mailto:pirkko-liisa.rautio@stm.fi)

puh. (09) 160 73986

faksi (014) 337 4248

[www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi)

Taitto

Workshop Päiviä Oy

Kuvat

Futureimagebank, Heikki Päiviä, Arkkitehtitoimisto K2S Oy

Julkaistu verkossa 3/2007

# Lasten mielipiteitä arkiympäristöstä

## Sisältö

Tiivistelmä .....	4
Esipuhe .....	6
<b>1. Johdanto</b> .....	<b>8</b>
<b>2. Selvityksen toteutus</b> .....	<b>10</b>
2.1 Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hanke ja selvityksen toteutus .....	10
2.2 Yhteistoiminnallinen keskustelumenetelmä aineiston keruun välineenä .....	10
2.3 Aineiston käsittely .....	11
<b>3. Keskeiset tulokset</b> .....	<b>12</b>
3.1 Vastaajien taustatietoja .....	12
3.2 Lasten ja nuorten arvio hyvinvointiinsa vaikuttavista tekijöistä .....	13
3.2.1 Mitkä asiat ovat elämässä hyvin? .....	14
3.2.2 Mitkä asiat kaipaavat parannusta? .....	16
3.3 Kouluhyvinvointi .....	20
3.3.1 Kouluviihtyvyys: koulun puitteet kuntoon ja kiusaaminen kuriin .....	20
3.3.2 Onko opettajilla aikaa oppilaille? .....	24
3.3.3 Koulupäivän rakenteen uudistaminen: kiireettömyyttä koulupäivään .....	25
3.4 Kunnan tarjoamat palvelut .....	27
3.4.1 Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut tärkeimpiä .....	27
3.4.2 Kehitysehdotus: lisää liikunta- ja vapaa-ajanviettoilijoita lapsille ja nuorille .....	28
3.5 Pelot ja turvallisuus .....	30
3.5.1 Alakouluikäisten pelot ja pelkojen hallinta .....	30
3.5.2 Nuorten mielipiteitä alkoholinkäytöstä .....	32
3.6 Vaikutusmahdollisuudet .....	34
3.6.1 Kotona parhaat vaikutusmahdollisuudet .....	36
3.6.2 Lisää vaikutusmahdollisuuksia kouluun .....	37
3.6.3 Aikuisten osallistuminen lasten ja nuorten elämään tärkeää .....	39
<b>4. Pohdinta</b> .....	<b>42</b>
4.1 Johtopäätökset .....	41
4.2 Luotettavuuden arviointi .....	44
Lähteet .....	46
Liitteet .....	47

---

## Tiivistelmä

Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu yhteydenpito lapsiin ja nuoriin sekä heiltä saadun tiedon välittäminen päätöksentekoon. Toiminta perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Myös Suomen perustuslain sekä nuorisolain nojalla lapsilla on oikeus tulla kuulluksi heitä koskevissa asioissa ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Tämä kysely on lapsiasiavaltuutetun toimiston ensimmäinen selvitys, jossa kartoitetaan lasten ja nuorten omia mielipiteitä ja kokemuksia hyvinvointinsa vaikuttavista tekijöistä erityisesti kouluympäristössä.

Selvitys on tehty yhteistyössä opetusministeriön Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu –hankkeen kanssa. Hankkeeseen osallistuvat perusasteen opettajat keräsivät aineiston oman koulunsa oppilaskunnan hallituksilta tai muilta lapsiryhmiltä elo–lokakuussa 2006. Opettajat perehdytettiin aiheeseen ja aineiston keruuseen Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeen syksyn 2006 koulutustilaisuuksissa. Selvitys toteutettiin yhteistoiminnallisena ryhmäkeskusteluna. Yhden kyselyn vastauksen tuottamiseen on näin osallistunut useampia lapsia ja nuoria. Selvitykseen tuli yhteensä 68 vastausta. Ryhmäkeskusteluihin oli tavalla tai toisella ottanut osaa 3484 lasta ja nuorta, joista hivenen yli puolet (56 %) oli yläkouluikäisiä. Tyttöjä ja poikia osallistui keskusteluihin lähes yhtä paljon.

Lasten ja nuorten mielipiteitä kysyttiin kouluviihtyvyydestä, kuntien palveluista, turvallisuudesta ja peloista, alkoholipolitiikasta sekä vaikutusmahdollisuuksista. Lisäksi pyydettiin lapsia ja nuoria nimeämään yleensä lasten elämässä hyvin ja huonosti olevia asioita.

Kyselyn tuloksia hyödynnetään lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyössä ja ne saatetaan päättäjien tietoon. Lisäksi oppilaskuntia rohkaistiin esittämään esille tulleet kehittämistarpeet myös oman kunnan päättäjille.

Kouluun liittyvät asiat olivat oppilaskuntien vastauksissa yleisimmät teemat sekä elämässä hyvin että huonosti olevissa asioissa. Lapset ja nuoret arvostavat mahdollisuutta koulutukseen, mutta löytävät samalla koulusta paljon kehitettävää.

Yli puolessa (56 %) kyselyyn osallistuneista lapsiryhmistä oltiin sitä mieltä, että opettajilla ei ole riittävästi aikaa kuunnella oppilaita koulussa. Lasten ja nuorten mielestä tämä johtuu opettajien kiireestä ja liian suurista opetusryhmistä.

Kouluviihtyvyyden parantamisessa lasten useimmat ehdotukset liittyivät koulun ja sen pihan fyysisen ympäristön kohentamiseen. Esille tuli monia esimerkkejä koulun tilojen, siisteyden, sisutuksen, välituntivälineiden, sisäilman laadun ja opiskeluvälineiden parantamisesta. Toinen keskeinen viihtyisän koulun ominaisuus olivat hyvät sosiaaliset suhteet opettajien ja koulukavereiden kanssa. Tähän liittyi erityisesti toive koulukiusaamisen kitkemisestä.

Lisäksi erityisesti kouluruoan laatua ja määrää tulisi lasten mielestä parantaa. Koulupäivän rakenteen uudistamiseen liittyen valtaosa vastaajista toivoi myös ruokatunnin pidentämistä. Vastauksissa kaivattiin ruokarauhaa ja kiireettömyyttä ruokailuun.

Lisää kerho- ja harrastustoimintaa koulun yhteyteen toivoi yksimielisesti puolet kyselyyn vastanneista oppilaskunnista. Kolmanneksessa oppilaskuntia nähtiin harrastusten tuomisessa kouluun sekä hyviä että huonoja puolia. Kymmenesosa vastaajista katsoi harrastusten kuuluvan koulun ulkopuolelle.

---

Lasten ja nuorten mielestä liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut ovat ylivoimaisesti tärkeimmät kunnan tarjoamat palvelut. Kirjasto sai toiseksi eniten mainintoja kunnan tärkeimpänä palveluna. Huomattava osa lapsia ja nuoria sisällytti harrastusmahdollisuudet elämässä hyvin oleviin asioihin. Kuitenkin yhtä usein liikunta- ja vapaa-ajanpalveluissa koettiin olevan myös parantamisen varaa. Erityisesti lapset ja nuoret kaipaavat lisää liikuntatiloja ja -paikkoja. Yksittäinen useimmiten paikkakunnalle kaivattu tai parannusta kaipaava liikuntapalvelu oli uimahalli

Tarve lisätä nuorisotiloja tuli esiin nuorisotyön palveluiden merkittävimpana kehittämiskohteenä. Yleisin yksittäinen toive oli nuorille suunnatun (päihitteettömän) kahvilan perustaminen.

Yli puolet kyselyyn vastanneista nuorista kokee alkoholin liiallisen käytön ongelmaksi omalla kotipaikkakunnallaan. Sitä vastoin noin neljäsosassa ryhmistä päädyttiin siihen, ettei liikakäyttö ole ongelma juuri heidän kotikunnassaan tai -kaupungissaan. Alkoholin koettiin aiheuttavan turvattomuudentunnetta sekä huolta nuorten hyvinvoinnista. Kyselyyn vastanneiden nuorten useimmin esittämä keino alkoholin liiallisen käytön vähentämiseksi olisi alkoholin saannin vaikeuttaminen. Tähän nähtiin välineinä sekä alkoholin verotuksen (tai hinnan) korotus sekä nykyistä parempi myynnin rajoitus ja valvonta. Alkoholia koskeviin kysymyksiin vastasivat vain yläkouluikäiset.

Alkoholi tuli esiin myös alakouluikäisten lasten vastauksissa, kun he nimesivät itseään pelottavia asioita. Pelottaviksi nimettiin useimmiten erilaisia ihmisiä tai ihmisryhmiä kuten rikolliset, humalaiset, jengit ja ”isot pojat”. Toiseksi yleisin pelkojen ryhmä liittyi fyysiseen ympäristöön ja siinä erityisesti pimeyteen ja pimeisiin paikkoihin.

Lapsilta ja nuoria kysyttiin mihin asioihin he voivat vaikuttaa kotona, koulussa ja vapaa-aikana. Useimmiten vaikutusmahdollisuuksia nähtiin olevan kotona. Kyselyyn vastanneet kertoivat voivansa vaikuttaa kotona erityisesti ruoka-asioihin, kotitöihin, rahankäyttöön, pukeutumiseen sekä omaan huoneeseen ja sisustamiseen.

Koulussa lapset katsoivat puolestaan voivansa vaikuttaa voimakkaimmin sosiaalisiin suhteisiin eli koulu- ja luokkahenkeen sekä vertaissuhteisiin. Sen sijaan koulun fyysinen ympäristö ja ruokailuun liittyvät asiat näyttivät olevan lasten vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa.

Lapset ja nuoret ilmaisivat halunsa vaikuttaa enemmän heitä koskeviin asioihin erityisesti koulussa. Lapset ja nuoret toivovat, että heidän näkemyksiään kuultaisiin ja huomioitaisiin paremmin kun suunnitellaan koulun opetukseen liittyviä asioita, fyysisiä puitteita sekä koulupäivän rakennetta. Vapaa-aikaan liittyen noin neljäsosa vastanneista toivoi enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa kunnalliseen ja valtakunnalliseen päätöksentekoon.

Lähes kaikki kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret (94 %) olivat sitä mieltä, että aikuisten tulisi vaikuttaa enemmän lasten ja nuorten elämään liittyviin asioihin. Vastaajien mukaan aikuisten tulisi erityisesti asettaa rajoja, kuten kotiintuloaikoja, olla kiinnostunut lapsen elämästä sekä puuttua nuorten päihitteiden käyttöön. Aikuisten tulisi myös taata paremmin lasten turvallisuus ja puuttua kiusaamiseen. Lapsia tulisi kannustaa elämään terveellisesti. Lisäksi aikuisten tulisi tukea ja kannustaa lasten koulunkäyntiä ja luoda mahdollisuuksia harrastamiseen. Kiinnostusta lapsen ja nuoren elämää kohtaan voi osoittaa esimerkiksi olemalla selvillä siitä, missä ja kenen kanssa lapsi on ja mitä hän tekee, sekä keskustelemalla lapsen kanssa.

# Kannattaa kysyä lapsilta ja nuorilta

”Miten nuo pienet osaa ajatella niin fiksusti?” Näin puki sanoiksi eräs 9-luokkalainen ajatuksensa kun kuunteli alakoululaisten vastauksia lapsiasiavaltuutetun toimiston kyselyyn oppilaskunnan kokouksessa.

Yhtä lailla aikuisten on syytä pysähtyä kuuntelemaan lasten ja nuorten mielipiteitä niin kotona, koulussa, muissa kunnan palveluissa kuin vapaa-ajallakin. Lapsilla on oikeus tulla kuulluiksi niin oman perustuslakimme kuin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksenkin perusteella.

Lasten mielestä tärkeiden asioiden järjestys voi olla toinen kuin aikuisten mielestä. Emme saa selville lasten omaa järjestystä muutoin kuin kysymällä heiltä.

Koulu on lapsen ”työpaikka”, jossa vietetään huomattava osa päivästä. Kyselyn perusteella lapset ja nuoret eivät pysty tarpeeksi vaikuttamaan koulun arkiasioihin. Oppilaskunnissa käydyt keskustelut osoittivat, että lapsilla on paljon sanottavaa koulupäivän rakenteesta, kouluruokailusta, koulutilojen sisustuksesta sekä piharatkaisuksista mutta myös opetukseen ja oppimiseen liittyvistä asioista.

Monet lasten ehdotukset kouluviihtyvyyden parantamiseksi ovat koulun fyysisen ympäristön pieniä mutta tärkeitä asioita. Kiireetön ruokatunti, iloiset värit koulun seiniin, viherkasvit, käytävien kalustaminen ja pihan kunnolliset välineet ovat näistä hyviä esimerkkejä. Useimpien lasten mainitsemien asioiden korjaaminen kouluympäristössä ei edes maksa paljoa.

Lapset ovat useiden kunnan palveluiden asiakkaita. Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut sekä kirjasto olivat lasten mielestä tärkeiden kunnan palveluita. Myös näiden kehittämisessä on hyvä kysyä lasten omia mielipiteitä, tarpeita ja kokemuksia.

Suuri enemmistö lapsista toivoi myös, että aikuiset – myös vanhemmat - vaikuttaisivat enemmän heidän elämäänsä koskeviin asioihin. Vanhempien ja muidenkin aikuisten tulisi olla kiinnostunut lapsen elämästä, asettaa rajoja, puuttua päihteiden käyttöön ja auttaa läksyissä. Lapset kaipaivat aikuisten läsnäoloa ja huolenpitoa.

Yli puolet oppilaskunnista oli sitä mieltä, että opettajilla ei ole riittävästi aikaa kuunnella oppilaita koulussa. Tämän syynä oli lasten mielestä kiire sekä liian suuret opetusryhmät. Esimerkiksi kiusaamiseen puuttuminen on vaikeaa, mikäli lapsen hätää ei koulu yhteisössä ehditä kuulla. Kysely antaa vahvan viestin myös koulun yleisten voimavarojen kohentamisen puolesta.

Tämän kyselyn tekemisessä Opetusministeriö ja sen ”Osallistuva oppilas- yhteisöllinen koulu”-hanke on ollut mainio yhteistyökumppani. Esitän suuret kiitokset opetusministeriölle sekä kaikille kyselyyn vastanneille oppilaskunnille ja niiden ohjaaville opettajille.

Uusi perusopetuslaki tulee vauhdittamaan oppilaskuntien perustamista peruskouluihin. Tämä kysely antaa ideoita ja esimerkkiä siihen, miten oppilaskunta voi keskustella ja ottaa kantaa koulun arjen kannalta tärkeisiin asioihin.

Lapsiasiavaltuutetun työn painopisteenä vuonna 2007 on lasten osallistuminen. Tämän kyselyn antamien kokemusten perusteella suunnittelemme jatkoa ja uusia hankkeita. Kyselyn tulokset tullaan välittämään tiivistetyssä muodossa laajasti sekä kansallisten että kuntien päättäjien tietoon. Otan tulokset myös huomioon omassa vaikuttamistyössäni. Kannustan myös oppilaskuntia ottamaan yhteyttä oman kunnan päättäjiin ja tuomaan esille mielipiteitään.

---

## Kyselyn tärkeimmät yleiset johtopäätökset ovat mielestäni seuraavat:

- koulun fyysisen ympäristön kohentaminen on tarpeen nähdä osana kouluviihtyvyyden parantamista
- lapsille on turvattava kiireetön, laadukas ja monipuolinen kouluruokailu
- koulun yhteydessä tulee tarjota lapsille harrastusmahdollisuuksia
- koulukiusaamisen vastaisia toimia on tarpeen vahvistaa
- koulun luokkakoot on pidettävä kohtuullisina niin että opettajalla on aikaa kuunnella oppilaita
- lapset ja nuoret tulee ottaa paremmin mukaan koulun arjen kehittämistyöhön
- liikuntatiloihin sekä kirjaston lähipalveluihin on panostettava
- nuoret toivovat enemmän päihteettömiä kahviloita
- aikuisten tulee puuttua nuorten päihteiden käyttöön ja alkoholin välittämiseen alaikäisille
- lasten turvallisuuden tunnetta lisää julkisten paikkojen kunnollinen valaiseminen
- lasten turvallisuuden tunnetta lisää aikuisten julkisen humalahakuisen alkoholinkäytön vähentäminen
- aikuisten tulee olla enemmän kiinnostuneita lasten ja nuorten asioista ja heidän kuulemisestaan

Kyselyn on toteuttamisesta ja raportin kirjoittamisesta on vastannut lapsiasiavaltuutetun toimiston korkeakouluharjoittelija kasv.yo Anu-Leena Arponen, joka on tehnyt työnsä innostuneesti ja luovasti.

Jyväskylässä 6.3.2007  
*Maria Kaisa Aula*  
Lapsiasiavaltuutettu

# I. Johdanto

Lapsiasiavaltuutetun yhtenä tehtävänä on pitää yhteyttä lapsiin ja nuoriin sekä välittää heiltä saatua tietoa päätöksentekoon. Tämä selvitys on 1.9.2005 perustetun lapsiasiavaltuutetun toimiston ensimmäinen laajempi lapsille ja nuorille suunnattu kysely. Lapsiasiavaltuutettu on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen, joka edistää lasten hyvinvointia sekä lapsen edun ja oikeuksien toteutumista. Lapsiasiavaltuutettu myös seuraa lasten hyvinvointia sekä vaikuttaa päätöksentekoon lapsinäkökulman vahvistamiseksi. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

Selvityksen tuloksia käytetään lapsiasiavaltuutetun oman työn suuntaamisessa ja kansallisessa vaikuttamistyössä. Selvitykseen osallistuneita oppilaskuntia kannustettiin myös viemään kyselyn tulokset kotikunnan päättäjien tietoon, sillä lasten hyvinvointiin vaikutetaan kaikkein tehokkaimmin paikallisesti.

Selvitys tarjoaa näkökulmia lasten ja nuorten mielissä liikkuviin oman arjen ja hyvinvoinnin kysymyksiin. Lapsille asioiden tärkeysjärjestys voi olla erilainen kuin aikuisille. Lapsen ja lapsuuden näkyväksi tekeminen hyvinvointitutkimuksessa on suuri haaste. Perinteisesti lapsista kerätty tieto on syntynyt pitkälti perheiden ja aikuisten tutkimisen ”sivutuotteena”: lapset on nähty vanhempien ajankäytön tai taloudellisten resurssien kohteena. Tällöin sivuutetaan lapsen oma kokemus ja suhde hyvinvoinnin tekijöihin. (Kiili 1998, 12–15.)

Esimerkiksi perusopetuksesta tuotetaan vuosittain suuri määrä oppimistuloksiin ja järjestelmän laadunarviointiin liittyvää tärkeää tietoa. Tutkimuksissa vain hyvin harvoin on lähtökohtana koulun näkeminen lasten ”työpaikkana”. Myöskään lapsia ei nähdä tarpeeksi koulun aktiivisina toimijoin eli kykenevinä ja halukkaina oppimisympäristönsä vaikuttajina ja kehittäjinä. Alakoululaisten näkemyksiä hyvinvoinnistaan ei kansallisesti kartoiteta esimerkiksi kouluterveyskyselyllä.

Hyvinvointia on lähestytty selvityksessä lapsiasiavaltuutetun työn perustana olevan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kautta. Suomen vuonna 1991 ratifioiman sopimuksen tavoitteet voidaan tiivistää kolmeen periaatteeseen, joiden mukaan lapsella on oikeus *suojeluun ja hoivaan, osallistumiseen ja osallisuuteen sekä osuuteen yhteiskunnallisista voimavaroista*.

Suojelu- ja hoivanäkökulma painottaa lapsista huolehtimista – lapsella on oikeus erityiseen suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta, hyväksikäytöltä, laiminlyönniltä tai muulta huonolta kohtelulta. Lapselle on myös taattava oikeus oman näkemyksen ilmaisemiseen ja osallistumiseen itseään koskevaan päätöksentekoon. Lapsen näkemykset on otettava huomioon ikä ja kehitystaso huomioiden. (Araneva 2001, 101–102.) Nuorten kuulemiseen heitä itseään koskevissa asioissa velvoittaa myös uusi nuorisolaki (Nuorisolaki 8§). Lisäksi lapsille ja nuorille on turvattava oikeudenmukainen osuus yhteiskunnan voimavaroista. Tämä tarkoittaa paitsi lapsen oikeutta koulutukseen, sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon myös esimerkiksi omaa taloutta ja rahaa, pääsyä kulutuksen piiriin sekä erilaisiin tiloihin ja paikkoihin. (Kiili 1998, 17.)



---

Lapsen oikeuksien sopimuksen peruseriaatteita mukailleen tässä selvityksessä kartoitettiin lasten ja nuorten mielipiteitä ja kokemuksia kouluviihtyvyydestä, kunnan tarjoamista palveluista, turvallisuudesta ja peloista sekä vaikutusmahdollisuuksista. Kysymykset haluttiin pitää laajoina ja avoimina, jotta vastaukset kuvastaisivat mahdollisimman paljon lasten ja nuorten omaa ajattelua.

Selvityksessä ei siis ensisijaisesti pyritty pureutumaan syvällisesti käsiteltyihin teemoihin, vaan se tulee pikemminkin nähdä laajana alkukartoituksena. Tämän selvityksen antaman kokemuksen perustella on mahdollista suunnitella paremmin tulevaa selvitystyötä sekä laatia tarkempia lapsille ja nuorille yksilöllisesti suunnattuja kyselyjä. Selvitys on tehty kvalitatiivisen tutkimuksen tapaan, mutta se ei täytä kaikkia tieteellisen tutkimuksen kriteerejä.

Selvitys on toteutettu yhteistyössä opetusministeriön Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeen perusasteen oppilaitosten kanssa. Selvityksen suunnittelussa asiantuntija-apuna on toiminut myös YTT Johanna Kiili. Tiedot kerättiin oppilaskunnan hallituksissa käydyillä keskusteluilla sekä mahdollisuuksien mukaan näitä pohjustavilla keskusteluilla edustajien kotiluokissa elo-lokakuussa 2006. Kuvaan seuraavassa luvussa tarkemmin selvityksen käytännön toteutusta, ja esittelen tämän jälkeen tulokset jokaisen tema-alueen osalta.

---

## 2. Selvityksen toteutus

### 2.1 Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hanke ja selvityksen toteutus

Selvityksen käytännön toteutuksen mahdollisti opetusministeriön Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hanke. Hankkeessa on mukana 80 kuntaa ja 180 perusasteen oppilaitosta ympäri Suomea. Hankkeen tavoitteena on edistää oppilaiden aktiivista roolia koulujen yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin kehittämisessä (Nousiainen & Piekkari 2005, 5). Tärkeä väylä tavoitteen toteutumiseen on oppilaskuntatoiminnan kehittäminen kouluissa sekä lapsille ja nuorille avointen kunnallisen päätöksenteon rakenteiden luominen ja selkeyttäminen suhteessa oppilaskunnan hallitukseen. Oppilaskunnan hallituksella tarkoitetaan koko koulun lapsijoukosta, oppilaskunnasta, valittua koulun asioihin vaikuttavaa edustajistoa.

Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeen osallistujat ovat pääasiassa opettajia, rehtoreita tai nuorisotyöntekijöitä. Tämän kartoituksen keskustelujen käytännön toteutuksesta ovat vastanneet hankkeen perusasteen opettajat, jotka toimivat omissa kouluissaan oppilaskunnan hallituksen ohjaavina opettajina. Opettajat toimivat myös oppilaskuntatoiminnan kehittäjinä ja konsultteina oman paikkakuntansa muille kouluille.

Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeen aikana jokaisen koulun edustajat osallistuvat 12 koulutuspäivään. Lapsiasiavaltuutetun toimintaa ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin kartoitusta on esitelty näissä koulutuksissa elo–lokakuussa 2006. Osassa koulutuksia paikalla oli lapsiasiavaltuutetun toimiston korkeakouluharjoittelija Anu-Leena Arponen ja osassa puolestaan hankkeen kouluttajat perehdyttivät opettajat kartoitukseen. Esittelyissä on käyty läpi kartoituksen tavoitteita, käytännön toteutusta sekä Jyväskylän yliopiston sosiaalityön lehtori YTT Johanna Kiilin laatimia ohjeita tutkimuskeskustelun ohjaamiseen. Osallistujien oli myös mahdollista pohtia kartoituksen käytännön toteutuksen tapoja omassa koulussaan sekä keskustella näistä muiden osallistujien kanssa.

Jokainen opettaja sai mukaansa koulutuksesta materiaalipaketin (ks. Liitteet 1–4), joka sisälsi lapsiasiavaltuutetun kirjeen opettajille, tietoa lapsiasiavaltuutetun toiminnasta ja kartoituksen toteutuksesta, itse kyselyrunгон sekä tiedotepohjan kartoituskeskusteluun osallistuvien lasten huoltajille. Vastaavat materiaalit löytyivät myös hankkeen verkkoympäristöstä, josta jokainen pystyi lataamaan itselleen keskustelurungon, joka lähetettiin vastaamisen jälkeen sähköpostin liitetiedostona lapsiasiavaltuutetun toimistoon. Kartoitus toteutettiin yhteistoiminnallisen keskustelumenetelmän avulla, jota kuvataan seuraavassa luvussa tarkemmin. Keskustelun yhteenvedon teki opettaja. Jokainen koulutusryhmä sai kartoituksen toteuttamiseen aikaa kolme viikkoa.

### 2.2 Yhteistoiminnallinen keskustelumenetelmä aineiston keruun välineenä

Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeen ja oppilaskunnan hallituksen toiminnan peruseräotteita ovat oppilaiden aktiivisen roolin lisääminen heidän omaa hyvinvointiaan koskevissa asioissa sekä osallistumiseen ja demokraattiseen toimintaan tarvittavien taitojen kehittäminen (Nousiainen & Piekkari 2005). Tavoitteita mukaillen myös tämän kartoituksen toteutuksen menetelmäksi valittiin **yhteistoiminnallinen keskustelu**. Käytännössä tämä tarkoitti itsenäisen

pohdinnan, 3–4 hengen pienryhmäkeskustelun ja koko luokan tai hallituksen yhteisen keskustelun ja päätöksenteon vuorottelua. Kartoituskeskustelun tavoitteena oli siis tiedon tuottamisen lisäksi myös harjoitella Nousiaisen ja Piekkarin (2005, 39–48) mainitsemia demokratiataitoja eli keskustelu-, kuuntelu-, esittämis-, neuvottelu-, väittely- ja päätöksentekotaitoja.

Oppilaskunnan hallituksen ja edustajien kotiluokan välinen vastavuoroinen yhteistyö on yksi onnistuneen oppilaskuntatoiminnan edellytys. Tästä syystä myös kartoitukseen osallistuvia kouluja kehoitettiin käymään edustajien kotiluokissa pohjustavia keskusteluja, joissa kaikkien luokan oppilaiden on mahdollista sanoa mielipiteensä ja käsityksensä kartoituksen teemoista. Pohjustuskeskustelut ovat myös tärkeitä kartoituksen luotettavuuden kannalta. Tarkoituksena ei ollut kerätä ainoastaan oppilaskunnan hallituksen edustajien henkilökohtaisia mielipiteitä hyvinvointinsa vaikuttavista tekijöistä vaan tuottaa myös laajemman lapsijoukon näkemyksiä yhteisen keskustelun kautta. Jokaisen edustajan kotiluokkaa ei kuitenkaan voitu velvoittaa käymään pohjustuskeskusteluja kyselyyn annetussa ajassa, sillä koulut ovat hyvin erikokoisia ja oppilaskunta-toiminnalla on erilainen sija koulujen käytännöissä.

Yhteistoiminnallista keskustelua käytettiin siten, että ensimmäiseen yleiseen hyvinvoinnin tehtävään (ks. Liite 1 Keskustelurunko) vastasivat kaikki luokasta tai hallituksesta muodostetut pienryhmät. Lapset siis miettivät aluksi itsenäisesti hyvinvointiaan, asioita jotka ovat hyvin ja asioita jotka kaipaivat parannusta. Tämän jälkeen pohdittiin ja päätettiin pienryhmän kanta. Viimeisenä esiteltiin muille ryhmille kunkin pienryhmän näkemykset ja neuvoteltiin hallituksen kanta. Jos esityksiä tuli enemmän kuin viisi, pyrittiin keskustelemalla pääsemään kompromisseihin ja tuottamaan hallituksen yhteinen näkemys.

Ensimmäisen tehtävän jälkeen tema-alueet 1–4 (Kouluhyvinvointi, Lasten ja nuorten palvelut, Turvallisuus ja pelot sekä Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuudet) jaettiin pienryhmien kesken, jotta kyselyyn vastaaminen ei kävisi liian raskaaksi. Näin jokainen ryhmä vastasi 1–2 aihealueesta ryhmien määrästä riippuen. Pienryhmien esitellessä näkemyksensä koko hallitukselle myös muilla oli mahdollisuus vaikuttaa hallituksen kantaan. Kokonaisuutena kaikki teemat tulivat käsitellyksi keskustelun aikana, mutta yhden lapsen tai ryhmän ei tarvinnut käydä läpi kaikkia keskustelurungon kysymyksiä.

## 2.3 Aineiston käsittely

Kartoituksen vastaukset tuotettiin hyvin monella tapaa. Osassa vastauksia taustalla oli satojen oppilaiden pohjustuskeskustelut, joiden pohjalta oli päädytty nostamaan esille tiettyjä lasten ja nuorten elämässä oleellisia asioita, toisissa vastauksissa taas luettiin iso joukko yksittäisten oppilaiden mielipiteitä. Pääasiassa vastaukset olivat kuitenkin muodoltaan hyvin niukkoja ja lyhyitä. Tästä syystä aineisto on käsitelty teemoittelemalla samankaltaiset maininnat yhteen, nimeämällä luokat ja laskemalla yhden luokan mainintojen määrät. Tuomi ja Sarajarvi (2002, 107) kutsuvat yllä kuvaamaani aineiston käsittelyn tapaa *sisällön erittelyksi*.

Aineiston käsittelyssä edettiin siten, että aluksi listattiin kaikki yhteen kysymykseen tulleet vastaukset allekkain kaikkien kysymysten osalta. Tämän jälkeen edettiin kysymys kerrallaan niin, että luettiin läpi tehtyjä koonteja ja muodostettiin näistä samankaltaisia mainintoja kuvaavia luokkia. Mainintojen ”pakottamista” yhteen on yritetty välttää, jos ne ovat laadultaan erilaisia tai -tasoisia. Tämä on kasvattanut luokkien määrää joidenkin vastausten kohdalla.

Viihtyisää koulua koskevassa kysymyksessä päädyttiin mainintojen suuren määrän vuoksi esittelemään vastaukset eri tavalla kuin muissa kohdin. Aineiston käsittelyä jatkettiin teemoittelun pohjalta rakentamalla tyypikuvaus, tarina viihtyisästä koulusta. Tarina pyrkii kuvaamaan mahdollisimman laajasti kaikkia mainintoja, eli jotkin siinä esiintyvät asiat ovat esiintyneet vain yhdessä vastauksessa ja toiset taas hyvin useissa. Tämänkaltaisen tyypikuvauksen voisi ajatella esittelevän mahdollisen, joskaan ei todennäköisen tilanteen. (Eskola & Suoranta 2000, 182.) Kaikki tarinan yksityiskohdat pohjautuvat oppilaiden kuvauksiin viihtyisästä koulusta.

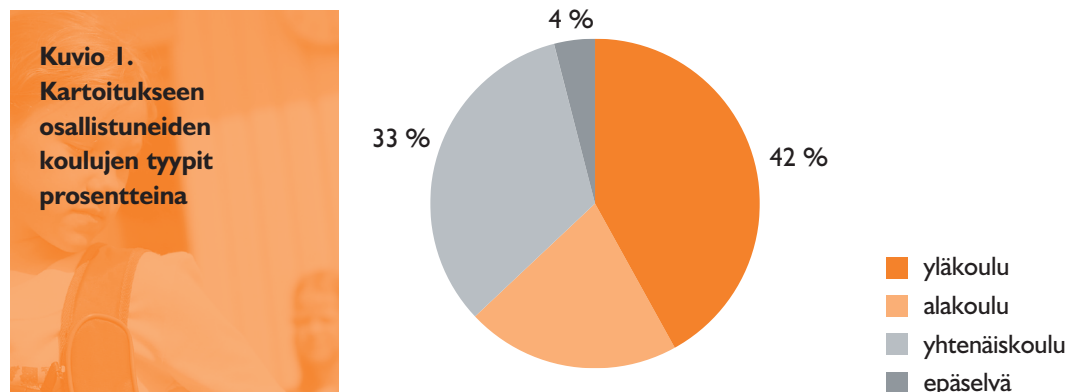
## 3. Keskeiset tulokset

### 3.1 Vastaajien taustatietoja

Tieto selvityksestä meni Osallistuva oppilas ”yhteisöllinen koulu” hankkeen koulutusten kautta noin 100 kouluun ja siihen tuli yhteensä 68 vastausta. Yksi vastaus tarkoittaa erikokoisilta lapsiryhmiltä saatua yhteenvetoa käydyistä keskustelusta, ei siis yhden lapsen henkilökohtaista vastausta. Kaikki vastaukset ovat mukana tuloksissa.

#### Selvitykseen osallistuneet koulut

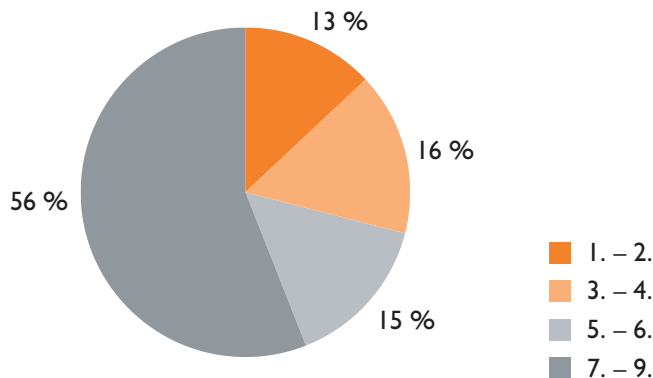
Kartoitukseen osallistuneista kouluista 28 (42 %) on yläkouluja, 22 (33 %) yhtenäiskouluja ja 14 alakouluja (21 %) (ks. kuvio 1). Kolmessa vastauksessa ei selvinnyt koulun tyyppi, ja yksi vastaus tuli nuorisovaltuustolta. Kooltaan koulut ovat hyvin heterogeenisiä: suurimmassa koulussa on 699 ja pienimmässä 33 oppilasta. Keskimäärin kouluissa on 346 oppilasta. Paikkakunnat, joista otettiin osaa selvitykseen voi nähdä liitteestä 5.



#### Keskusteluun osallistuneet oppilaat

Kartoitukseen osallistui yhteensä 3 484 oppilasta. Tosiasiallisesti kartoituskeskusteluun tavalla tai toisella osaa ottaneiden oppilaiden lukumäärä on jonkin verran korkeampi, sillä kaikki yhteenvedon tehneet opettajat eivät olleet laskeneet keskusteluun osallistuneiksi lapsia ja nuoria, jotka vastasivat hallituksen edustajien kotiluokissa käytyihin pohjustuskeskusteluihin. Keskusteluihin osallistui oppilaita kaikilta luokka-asteilta (ks. kuvio 2): hivenen yli puolet vastanneista on kuitenkin yläkouluikäisiä (56 %, 1954 oppilasta). Alakouluikäisiä lapsia keskusteluihin osallistui puolestaan 44 % (1538 oppilasta), ja heistä 13 % on 1.- tai 2.-luokkalaisia, 16 % 3.- tai 4.- ja 15 % 5.- tai 6.-luokkalaisia. Viidessä vastauksessa oppilaiden luokka-aste jäi epäselväksi.

Keskusteluihin osallistui lähes yhtä paljon tyttöjä (1659 oppilasta) ja poikia (1662 oppilasta). Yhdeksässä vastauksessa ei selvinnyt vastaajien sukupuoli.



### Keskustelujen toteutus

Selvitys on eri kouluissa toteutettu hyvin monella tavalla. Muutamassa vastauksessa keskusteluihin on osallistunut lähes koko koulu: enimmillään yhdessä vastauksessa keskusteluun osallistui 314 oppilasta. Toisissa kouluissa keskustelu tehtiin puolestaan yhdessä luokassa tai oppilaskunnan hallituksen kokouksessa: keskusteluihin osallistuneita oppilaita on vähintään 7. Keskimäärin yhden vastauksen tuottamiseen on osallistunut 51 oppilasta.

Alle viidennes vastaajista (16 %) toteutti keskustelun ihannetavalla eli pohjustuskeskusteluna oppilaskunnan hallituksen edustajien kotiluokissa sekä koontikeskusteluna hallituksen kokouksessa. Hallitusta prosessissa käytettiin kuitenkin 34 vastauksessa, eli kartoitukseen vastanneista kouluista puolessa asiaa työstettiin oppilaskunnan hallituksessa, ja näistä suurimmassa osassa (23) keskustelut käytiin ainoastaan hallitusten jäsenten kanssa.

Jollain muulla tavalla kuin hallituskeskusteluna ja tähän mahdollisesti yhdistettynä pohjustuskeskusteluna kartoitus toteutettiin 26 koulussa. Näissä muissa tapauksissa keskustelu toteutettiin esimerkiksi yhdessä tai kahdessa luokassa (7 mainintaa) tai osassa tai kaikissa tietyn luokka-asteen ryhmissä (8 mainintaa): *"Terveystiedon opettajat 8-luokilla suorittivat kyselyn ja yhteenvedon"* tai *"Kyselyn suoritti kaikki 7-luokat ja ohjaava opettaja teki yhteenvedon"*. Kuudessa vastauksessa keskustelut oli käyty useassa luokassa ja usealla luokka-asteella, esimerkiksi: *"14 opetusryhmää koulun 17, oppilaskunnan ohjaava opettaja kokosi"* tai *"Kysely suoritettiin alaluokilla luokanopettajan avustuksella ja hallituksen toiminnasta vastaava opettaja kokosi yhteenvedon"*. Muutama opettaja oli myös keskustellut tukioppilaiden kanssa tai koonnut kultakin luokalta muutaman oppilaan yhteiskeskusteluun. Lisäksi kahdeksassa vastauksessa kartoituksen toteutustapa jäi epäselväksi.

## 3.2 Lasten ja nuorten arvio hyvinvointiinsa vaikuttavista tekijöistä

Selvityksen ensimmäisessä kysymyksessä tiedustelimme lapsilta ja nuorilta, mitkä asiat he kokevat omassa elämässään yleisesti ottaen olevan hyvin ja mitkä kaipaisivat parannusta. Tehtävä kirvoitti paljon vastauksia: asioita, jotka ovat hyvin, mainittiin yhteensä 409 ja parannusta kaipaavia 309. Useassa vastauksessa kävi ilmi se, mitä yllä olevista luvuistakin voi nähdä – elämässä hyvin olevia asioita oli helpompi löytää tai tuoda esiin kuin parannusta kaipaavia. Kysymykseen tuli yhteensä 66 vastausta, eli siihen jätettiin vastaamatta vain kahdessa ryhmässä.

Tämä luku jakautuu kahteen alalukuun, joista ensimmäinen käsittelee lasten ja nuorten elämässä hyvin olevia asioita ja toinen parannusta kaipaavia asioita. Kummankin alaluvun aluksi esitetään luokitus kartoituksen tuloksissa 10:stä yleisimmin mainitusta asiasta. Tämän jälkeen kuvataan tarkemmin jokaista luokkaa aineiston esimerkkien avulla. Sekä taulukoissa että tekstissä sulkujen sisällä olevat luvut tarkoittavat kyseisen luokan mainintojen yhteismääriä.

### 3.2.1 Mitkä asiat ovat elämässä hyvin?

Kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten oli helppo löytää asioita, jotka ovat heidän elämässään hyvin. Yhdessä vastauksessa näitä mainittiin keskimäärin kuusi, vaikka ohjeessa pyysimme mainitsemaan kolmesta viiteen asiaa. Tämä kertoo myös toisaalta kartoituksen menetelmän käytöstä (ks. myös 4.1 Luotettavuuden arviointi). Vain viihtyisää koulua koskeneeseen kysymykseen tuli enemmän mainintoja kuin elämässä hyvin olevien asioiden arviointiin. Mitkä asiat lapset sitten kokevat elämässään olevan hyvin (ks. taulukko 1)?

**Taulukko 1.**  
**Lasten ja nuorten arvio elämässään hyvin olevista asioista**

Yhteensä 409 mainintaa

1. Koulu	89	22 %
2. Koti ja perhe	78	19 %
3. Harrastukset ja vapaa-ajanvietto	49	12 %
4. Ystävyysuhteet	43	
5. Ruoka ja vesi	41	
6. Terveys ja terveydenhuolto	38	
7. Lähiympäristön turvallisuus ja puhtaus	23	
8. Raha ja elintaso	12	
9. Palvelut ja tulonsiirrot	9	
10. Vaatteet ja pukeutuminen	9	
11. Muut	18	

Eniten mainintoja lasten ja nuorten arvioidessa elämässään hyvin olevia asioita sai **koulu** (89). Kouluun liittyviä mainintoja oli vähintään yksi jokaisessa vastauksessa. Nämä maininnat voidaan jakaa yhdeksään alaluokkaan (ks. taulukko 2): 1. Kaikkien yhtäläiset koulutusmahdollisuudet ja koulunkäynti, 2. Koulu ja koulutus, 3. Koulutuksen ilmaisuus ja koulujärjestelmän laatu, 4. Kouluruoka, 5. Koulun ilmapiiri, 6. Koulumatkat, 7. Fyysinen kouluympäristö, 8. Opettajat, 9. Muut maininnat.

**Taulukko 2.**  
**Koulussa hyvin olevat asiat**

Yhteensä 89 mainintaa

1. Koulutusmahdollisuudet	28	31%
2. Koulu/koulutus	18	20%
3. Ilmainen & laadukas koulutusjärjestelmä	14	16%
4. Kouluruoka	10	
5. Koulun ilmapiiri	5	
6. Koulumatka	4	
7. Fyysinen kouluympäristö	3	
8. Opettajat	3	
9. Muut	4	

Kolmea eniten mainintoja sisältävää luokkaa ja siis 2/3 kouluun liittyvistä maininnoista yhdistää sama perusajatus: koulun olemassaolo ja mahdollisuus koulutukseen ovat elämässä kärkeillä. Kartoitukseen osallistuneet lapset ja nuoret arvostavat koulutusta. Erityistä kiitosta saa laadukas ja oppilaille maksuton koulutusjärjestelmä. Tästä esimerkkinä seuraavat maininnat: *"Koulu. On tärkeää, että saa käydä koulua. Se antaa mahdollisuuden pärjätä ja menestyä elämässä."*, *"Kaikki lapset saavat täällä käydä koulua"* (kaikkien yhtäläisiä koulutusmahdollisuuksia ja koulunkäyntiä korostavat maininnat), *"Suomen toimiva koulutusjärjestelmä"* ja *"ilmainen, hyvätasoinen peruskoulu"* (koulutuksen ilmaisuutta ja koulutusjärjestelmän laatua koskevat maininnat). Toiseen luokkaan yhdistettiin maininnat, joissa todetaan, että elämässä on hyvin *"koulu"* tai *"koulutus"*.

Kouluruokaa korostavat maininnat koostuvat pääasiassa kouluruuan ilmaisuutta koskevista maininnoista (6/10). Kouluilmapiiri alaluokassa ovat luokka- tai kouluhenkeä koskevat maininnat, joista suurimmassa osassa omaa koulua luonnehditaan viihtyisäksi. Maininnat koulumatkoista puolestaan koskevat pääasiassa koulukyydityksiä (3/4), eli pitkän matkan takaa kouluun tulevat oppilaat arvostavat heille järjestettyä kyyditystä. Fyysinen kouluympäristö -luokka koostuu seuraavista maininnoista: *"Koulun tilat ja välineistö"*, *"Koulun kahvila"*, ja *"Koulun arkkitehtuuri on hieno"*.

Myös **kotiin ja perheeseen** liittyviä mainintoja (78) on keskimäärin yksi tai useampia jokaisessa vastauksessa. Ne voidaan jakaa kolmeen alaluokkaa: 1. Koti sosiaalisina suhteina (46), 2. Koti fyysisenä tilana (30) ja 3. Maininta ”kotiolut” (2). Aineistoa käsiteltäessä on siis erotettu perhettä ja kotia koskevat maininnat eri alaluokkiin, vaikka tämä jaottelu lapsen maailmasta katsottuna voi olla keinotekoinen; vastaajat ovat saattaneet ajatella perheellä ja kodilla samaa asiaa, mutta aineiston käsittelyä helpottamiseksi ne on eroteltu toisistaan.

Koti sosiaalisena tilana koostuu pääasiassa maininnasta ”perhe”: tämä on yleisin yksittäinen maininta (43) lasten arvioissa elämässään hyvin olevista asioista. Tätä alaluokkaa kuvaavat esimerkiksi seuraavat maininnat: *”on hyvä, kun on perhe”* ja *”Suomessa melkein kaikilla on perhe”*. Koti fyysisenä tilana viittaa puolestaan asuntoon ja kotiin tavaroineen. Tämän ryhmän tyypillisin maininta on yksinkertaisesti ”koti”. Muita esimerkkejä ovat muun muassa: *”Koti, katto pään päällä turvallinen paikka, missä olla”* ja *”oma koti ja tavarat”*. Lisäksi kahdessa vastauksessa mainittiin hyvin olevana asiana ”kotiolut”, joka lasten määrittelyn mukaan sisältää sekä kodin sosiaaliset suhteet että fyysisen ympäristön: *”Kotiolut (turvallisuus, vanhemmat ja sukulaiset, huolenpito, hyvä talo)”*.

**Harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet** ovat myös kärjessä lasten ja nuorten elämässä hyvin olevien asioiden listalla. Tämä luokka jakautuu neljään erityyppisiin mainintoja sisältävään ryhmään: 1. Maininta ”harrastus” ja harrastuksen sisältöä tai mukavuutta koskevat maininnat (21), 2. Harrastusmahdollisuuksia koskevat maininnat (17) 3. Nuorisotaloja koskevat maininnat (3) ja 4. Leikkiä ja leikkipuistoja koskevat maininnat (2). Tiivistäen *”hyvät ja kiinnostavat harrastukset”*, *”harrastusmahdollisuuksien paljous”*, *”nuorisotalot”* ja *”leikkipuistot”* ovat lasten ja nuorten elämässä tärkeitä.

**Ystävyys-suhteisiin liittyvät maininnat** koostuvat 41 ”kaverit”- ja ”ystävät”- maininnasta. Ne ovat siis perhettä koskevien mainintojen jälkeen toiseksi yleisin yksittäinen mainittu asia.

**Ruokaan ja veteen liittyvät maininnat** osoittavat, että lapset ja nuoret suhteuttivat vastauksiaan myös omaa lähielinpiiriään ja suomalaista yhteiskuntaa laajemmalle: toiseksi yleisin tämän luokan maininta (15) liittyy ruuan riittävyttä koskeviin mainintoihin, kuten *”kaikille lapsille on riittävästi ruokaa kodeissa”* ja *”ei tarvitse elää nälässä”*. Eniten tässä ryhmässä oli mainintoja ”ruoka” (19). Kolmas tämän luokan tyypillisistä maininnoista liittyi puhtaaseen veteen (6).

Lapset ja nuoret arvostavat ja kokevat elämässään olevan hyvin myös **oman terveyden** ja toisaalta suomalaisen **terveydenhuoltojärjestelmän**. Tämän luokan 38 maininnasta 21:ssä mainitaan ”terveys” tai ”hygienia”. Toisen ryhmän tämän luokan maininnoista muodostaa terveydenhuoltojärjestelmään liittyvät maininnat, kuten esimerkiksi: *”Ilmainen ja hyvä terveydenhuolto”*, *”Kattava terveydenhuolto”*, *”Terveydenhoito ja hammashuolto”* sekä *”Terveydenhoidon taso on loistava”*.

**Lähiympäristön turvallisuus** (19 mainintaa) tarkoitti keskusteluun osallistuneille toisaalta suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta, rauhallisuutta ja sitä että, ei ole sotia: *”Suomessa on turvallista ja ulkona liikkuminen on myös turvallista”*, *”ei ole sotia eikä pommi-iskuja”* tai *”rauhantilane hyvä”*. Toisaalta turvallisuudeksi miellettiin myös se, että kotona on turvallista ja *”aina joku kotona”*. Yhdessä vastauksessa mainittiin turvallisuudeksi elämän vakaus, se että *”ei ole suuria muutoksia vielä näköpiirissä”*. **Lähiympäristön ja luonnon puhtaus** mainittiin elämässä hyvin olevien asioiden joukkoon neljässä vastauksessa.

**Rahaan ja elintason** liittyvissä maininnoissa (12) suuressa osassa (7) käytettiin sanoja ”raha”, ”elintaso” tai ”talous”. Neljässä vastauksessa puolestaan määriteltiin tarkemmin, että *”taloudellinen asema on hyvä”*, *”rahaa on riittävästi”* tai *”ei ole suurta köyhyyttä”*. Yhdessä tämän luokan maininnassa korostettiin elämässä hyvin olevan se, että *”Lasten ei tarvitse hankkia elantoaan itse”*.

**Palveluihin** (terveydenhuolto ja koulu erikseen, 6) liittyvissä maininnoissa yleisten mainintojen, kuten ”palvelu” tai ”palvelut ok”, lisäksi *”toimiva kirjasto”* ja *”nuorisotyö ja nuorten palvelut”* koettiin tärkeiksi. Tulonsiirrot-luokka koostuu puolestaan seuraavista kolmesta maininnasta: *”lapsilisä”*, *”yhteiskunta tukee esim. lapsilisät, ilmainen lukio”* ja *”sosiaaliturva”*.

Kahdeksassa vastauksessa elämässä hyvin olevaksi asiaksi mainittiin myös lämpimät **vaatteet**: se että kaikilla on vaatteita, ei ole pukupakkoa tai ylipäättään vain ”vaatteet”.

Näiden tarkemmin eriteltyjen kymmenen tyypillisimmän luokan lisäksi viidessä vastauksessa painotettiin elämää ylipäättään ja sitä, että **elämässä on kaikki hyvin** (*”Kaikki on hyvin juuri nyt”, ”Kaikki, elämä yleensä”*). Neljässä vastauksessa puolestaan nähtiin, että **vaikutusmahdollisuudet ja lasten oikeuksien toteutuminen** ovat elämässä hyvin (*”Lapsilla on oikeus puhua ja päättää tiettyistä asioista”, ”Lastenoikeudet toteutuvat Suomessa”*), sekä niin ikään neljässä vastauksessa oltiin tyytyväisiä **tietoteknisiin mahdollisuuksiin ja viihdepalveluihin** (*”tietokoneet”, ”internet”*). Lisäksi kolmessa vastauksessa oma lemmikki mainittiin elämässä tärkeäksi.

### 3.2.2 Mitkä asiat kaipaavat parannusta?

Elämässä parannusta kaipaavia asioita raportoitiin myös runsaasti, keskimäärin noin viisi yhdessä vastauksessa ja yhteensä 309 kappaletta. Kuitenkin verrattuna elämässä hyvin olevien asioiden arviointiin, parannusta kaipaavia oli vaikeampi löytää tai tuoda esiin keskustelussa. Seuraavassa taulukossa esitetään 10 yleisintä asiaa, jotka kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten mielestä kaipaaisi heidän elämässään parannusta.

Taulukko 3. Lasten ja nuorten arvio elämässään parannusta kaipaavista asioista		
1. Koulu	71	23%
2. Harrastukset ja vapaa-ajanvietto	49	16%
3. Henkinen ja fyysinen väkivalta	35	11%
4. Henkinen ja fyysinen terveys ja terveydenhuolto	30	
5. Perhe	25	
6. Päihteiden käyttö	19	
7. Raha-asiat ja tulonsiirrot	19	
8. Nuorten kohtelu/asema ja vaikuttaminen	19	
9. Lähiympäristön turvallisuus	16	
10. Käytöstavat	9	
11. Muut	17	

Yhteensä 309 mainintaa

Kuten elämässä hyvin olevien asioiden arvioissa, myös parannusta kaipaavissa asioissa **kouluun** liittyviä mainintoja esiintyy eniten. Koulu on parannusta kaipaavista asioista ainoa luokka, johon viitattiin keskimäärin jokaisessa 68 vastauksessa. Koulu ja koulutusmahdollisuudet näyttäytyvät kartoituksen perusteella tärkeinä asioina lasten ja nuorten elämässä, ja kenties juuri tästä johtuen koulusta löytyy myös paljon kehitettävää. Mitä lapset ja nuoret sitten muuttaisivat koulussa? Kouluun liittyvistä parannusta kaipaavista asioista muodostui kahdeksan alaluokkaa (ks. taulukko 4). Maininnat liittyvät seuraaviin asioihin: kouluruokaan (13), suoriutumiseen koulussa (12), oppiainesisältöihin, läksyihin ja kokeisiin (11), koulupäivän rakenteeseen (9), fyysiseen kouluympäristöön (9), koulumatkoihin (5) ja välitunteihin (4).

Taulukko 4. Koulussa parannusta kaipaavat asiat		
1. Kouluruoka	13	18%
2. Suoriutuminen koulussa	12	17%
3. Oppiainesisällöt, läksyt ja kokeet	11	15%
4. Koulupäivän rakenne	9	
5. Fyysinen kouluympäristö	9	
6. Koulumatkat	5	
7. Välitunnit	4	
8. Muut	8	

Yhteensä 71 mainintaa



Ensisijaisesti kouluruoka kaipaisi siis kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten mielestä parannusta koulussa. Toisaalta, kuten hyvin olevien asioiden arviosta käy ilmi, ilmaista kouluruokaa arvostetaan, mutta sen laadussa olisi kyselyyn vastanneiden mielestä parantamisen varaa. Vastauksista noin puolessa (6) eritellään tarkemmin, mikä kouluruoassa on vikana. Näistä kahdessa mainitaan kouluruoka huonolaatuiseksi, kahdessa moititaan liian vähäistä ruokamäärää, yhdessä toivotaan erikoiset ruuat pois ruokailusta ja yhdessä kiteytetään ongelma seuraavasti: *"Kouluruokailuun pitäisi panostaa enemmän, monipuolisempaa ruokaa ja valinnanvaraa"*. Lisäksi kuudessa vastauksessa mainitaan "kouluruoka" tai "kouluruuan laatu".

Lapset ja nuoret muuttaisivat myös koulupäivän rakennetta seuraavasti: koulun tulisi alkaa myöhemmin (*"liian aikaiset kouluammut"*) (5) eikä kestä niin pitkään kuin tällä hetkellä (*"koulupäivät ovat liian pitkiä"*) (4). Parantamisen varaa olisi myös koulun fyysisissä puitteissa – suurin osa maininnoista liittyy koulurakennukseen tai tiloihin, välineisiin ja ilmanvaihtoon koulussa. Esimerkiksi: *"Huonot olosuhteet kouluissa, koulujen rahapula, puutteet välituntitiloissa ja -välineissä, koulussa huono ilmanvaihto"* ja *"Rikkinäiset kierrätyskirjat pois käytöstä"*. Yhdessä vastauksessa mainitaan myös, että luokissa on liikaa melua.

Kyselyyn vastanneet kokivat myös, että heidän elämässään kaipaisi parannusta koulusuoriutumisen. Tämä luokka koostuu maininnoista, jotka koskevat osaamista ja arvosanoja (*"Koulu: Esim. vaikeudet joissain aineissa"* tai *"koulunumerot"*) (6) sekä koulunkäyntimotivaatiota (*"koulunkäynti ei suju tai kiinnosta tarpeeksi"* tai *"koulunkäynnistä piittaamattomuus"*) (6). Maininnat oppiainesisällöistä koskivat tiettyjä oppiaineita (*"pakkoruotsi"* ja *"koululiikunta"*) ja yksi ylipäätään opetussuunnitelmaa: *"Opetussuunnitelman runsassisältöisyys: esim. kiire edetä, isohkot opetusryhmät, toisaalta niukasti valinnaisaineita"*. Myös liiat läksyt (3) ja kokeet (3) tulivat esiin. Neljässä vastauksessa mainittiin ongelmaksi liian pitkät koulumatkat ja yhdessä koulukyyditykset. Lisäksi toivottiin, että välitunteja voisi viettää sisällä (ainakin talvella pakkasella) ja paremmissa puitteissa (*"aktiiviteetit, tilat"*). Muissa kouluun liittyvissä maininnoissa tuodaan esiin muun muassa tapahtumien vähyys (2).

**Harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet** ovat kärjessä sekä hyvin olevissa että parannusta kaipaavissa asioissa (ks. taulukko 5). Kun mahdollisuudet ovat hyvät, niitä siis arvostetaan, mutta kaikkialla näin ei kuitenkaan ole. Toisaalta myös jo olemassa olevissa mahdollisuuksissa on vastaajien mielestä parantamisen varaa. Erotuksena hyvin olevien vastausten luokkiin, parannusta kaipaavissa asioissa nousevat erityisesti esiin lapsille ja nuorille suunnattujen tapahtumien (mm. leirit, konsertit) vähyys (8) sekä harrastusten kalleus (4). Kahdessa vastauksessa ehdotettiin ilmaisten harrastusmahdollisuuksien järjestämistä lapsille: *"Lasten harrastukset ilmaisiksi"*, *"kunnat voisivat järjestää ilmaisia urheilutiloja"*.

**Taulukko 5.**  
**Harrastuksissa ja vapaa-ajanvietossa parannusta kaipaavat asiat**  
Yhteensä 49 mainintaa

1. Harrastus- ja toimintamahdollisuudet	18	37%
2. Nuorten paikat ja harrastustilat	12	24%
3. Tapahtumat	8	
4. Harrastusten hinnat	4	
5. Muut vapaa-ajanpalvelut	7	

Eniten mainintoja saivat kuitenkin huonot harrastus- ja toimintamahdollisuudet (18): kahdessa vastauksessa puute paikannettiin urheilu- ja liikuntamahdollisuuksiin, ja niin ikään kahdessa vastauksessa nuorisotoimintaan, muut olivat yleisiä mainintoja tekemisen ja harrastusmahdollisuuksien puutteesta. Toinen selkeä puute lasten ja nuorten mielestä on nuorisotalojen tai muiden nuorten ajanviettoon tarkoitettujen tilojen (8) ja harrastustilojen puute (4). Muissa vapaa-ajanpalveluihin liittyvissä maininnoissa toivottiin nettikahvilaa, kauppoja sekä ylipäätään lisää ja parempia palveluita.

Lasten ja nuorten elämässä kaipaa parannusta myös **kiusaamisen ja (fyysisen) väkivallan** kitkeminen. Suurinosa tämän ryhmän maininnoista käsittelee kiusaamista (24) – näistä 10:ssä mainitaan kiusaamisen kontekstiksi koulu ja kolmessa koti (sisarukset). Muissa mainitaan ylipäätään ”kiusaaminen” tai ”syrjintä”. Yleisin maininta on yleisviittaus ”väkivalta” (5), ja yhdessä vastauksessa väkivalta määritellään näin: *”Väkivalta (niin nuorten keskinäinen väkivalta kuin aikuisten lapsiin kohdistama väkivalta sekä mediassa näkyvä väkivalta)”*. Neljä vastausta puolestaan kohdistuu perheväkivaltaan.

**Terveyteen** liittyvät maininnat ilmentävät pikemminkin huolta tai uhkaa kuin tällä hetkellä akuuttia tilaa; samoin kuin hyvin arvioitavissa asioissa terveyttä arvostettiin, niin myös elämässä parannusta kaipaavissa asioissa huolehditaan terveydestä. Erityisesti huolta kannetaan henkisestä terveydestä: uhkat, jotka kohdistuvat henkiseen terveyteen mainittiin 17 vastauksessa ja fyysiseen terveyteen kohdistuvat uhkat seitsemässä vastauksessa.

Väsymys ja liian vähäinen uni (6) sekä yksinäisyys tai kavereiden puute (6) olivat yleisimpiä mainintoja henkisen terveyden uhkista. Lisäksi vastauksissa tuotiin esiin yleinen huoli nuorten mielenterveydestä: *”mielenterveyteen liittyvät ongelmat: esim. masentuneisuus, syömishäiriöt”, ”nuoret olivat huolissaan lasten ja nuorten henkisestä kunnosta”, ”Henkiset paineet erilaisista asioista kuten ulkonäköön, vaatetukseen ym. seikkoihin liittyvät”*. Fyysisen terveyden uhkista puolestaan huono kunto ja vähäinen liikunta (5) sekä paino-ongelmat nousivat esiin (2). Kuudessa vastauksessa mainittiin myös terveystalvet asiaksi, joka kaipaa lasten ja nuorten elämässä parannusta esimerkiksi: *”kaikilla olisi tasapuoliset mahdollisuudet saada ensiapua”, ”Pitkät sairaanhoitojonot”* tai *”nuorten psyykkisten ongelmien hoito”*.

Läheisesti terveyteen liittyvät myös maininnat **päihteistä ja päihteiden liiallisesta käytöstä** (19). Tyypillinen päihteisiin liittyvä vastaus on ylipäätään maininta siitä, että ”päihteiden käyttö” kaipaisi lasten ja nuorten elämässä parannusta: kolmessa vastauksessa päihteeksi määritellään tarkemmin alkoholi, kahdessa vastauksessa ollaan huolissaan vanhempien päihteiden käytöstä ja yhdessä nuorten päihdekäyttäytymisestä. Lisäksi vastauksista käy ilmi huoli siitä, kuinka helppo nuorten on saada päihteitä: *”Päihteiden aiheuttama epävarmuus ja turvattomuus: Ihmettely siitä, kuinka helposti nuoretkin saavat niitä käyttöönsä. Pelko siitä, kuinka paljon aikuiset käyttävät tupakkaa ja alkoholia.”*

**Perheeseen ja kotiin** liittyvät asiat, jotka kyselyyn vastanneiden mielestä kaipaisivat parannusta, liittyvät kiireeseen ja perheen yhteisen ajan vähyyteen (7) sekä riitoihin ja avioeroihin (7). Toisin kuin hyvin arvioituissa asioissa (joissa pääryhmät liittyivät kodin sosiaalisiin suhteisiin ja kotiin fyysisenä tilana), lähes kaikki parannusta kaipaavat asiat kohdistuvat kodin sosiaalisiin suhteisiin. Vastauksissa korostetaan kiirettä, yhteisen rauhallisen ajan vähyyttä, lasten näkökulmasta vanhempien (tai jommankumman vanhemman) liiallista poissaoloa, avioeroja ja sekä vanhempien keskinäisiä että lasten ja vanhempien välisiä riitoja: *”Vanhemmat liian paljon poissa (esim. yksin nukkumaan meneminen). Kun vanhemmat ovat paikalla, olisi hyvä, jos he kuuntelisivat lasta ja olisivat hyvänä esimerkkinä.”*, *”Perhe, riidellään turhan paljon ja syytellään turhasta”*. Kolmessa vastauksessa mainitaan ylipäätään aikuisten kasvatusvastuu ja sen puute: *”Aikuisten taholta välittämisen puute.”*

**Raha-asioita ja tulonsiirtoja** käsittelevissä maininnoissa (19) tyypillisin elämässä kohennusta kaipaava asia oli viikkorahan pienuus tai ylipäätään huono rahallinen tilanne (11). Neljässä vastauksessa toivottiin korkeampia lapsilisiä tai opintotukia. Nuorten työnsaantiin toivottiin myös parannusta (4): *”Nuoret saavat huonosti kevyitä töitä, esim. kesätöitä.”*

**Nuorten kohteluun ja asemaan** liittyvissä (19) vastauksissa tuodaan esiin, että nuoret halusivat vaikuttaa ja tulla kuulluiksi entistä paremmin (*”nuorten ääni paremmin kuuluville”, ”lasten pitäisi saada osallistua vaaleihin”*) sekä saada tietoa asioista (8). Nuoret myös toivoisivat tasa-arvoista, erilaisuuden hyväksyvää ja arvostavaa kohtelua (6), mihin liittyviä ongelmia olivat esimerkiksi: *”arvostuksen puute”, ”erilaisuutta ei hyväksytä”* ja *”Ei arvosteta luovuutta esim. koulussa”*. Neljässä

---

vastauksessa ongelmaksi mainitaan erityisesti rasismi. Toisaalta myös **käytöstapoihin** (9) liittyvissä vastauksissa ongelmiksi nimetään huonot tavat, erityisesti kielenkäyttö (5).

**Lähiympäristön turvallisuuden** kohentamiseen liittyvistä maininnoista (16) suurin osa liittyy liikenneturvallisuuteen (7): lapset ja nuoret toivovat enemmän pyöräteitä ja katuvaloja, teiden parempaa ylläpitoa (kunnostus ja auraus) sekä turvallisempia risteyksiä. Lisäksi turvattomuutta aiheuttavat vieraat ja juopuneet ihmiset (4). Muissa vastauksissa mainitaan sanat ”turvallisuus” tai ”turvattomuus” (5). Kun siis elämässä hyvin olevien asioiden yhteydessä arvostettiin suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta ja rauhaa sekä kodin turvaa, paikantuvat turvattomuutta herättävät asiat lähiympäristön konkreettisiin asioihin.

Näiden tarkemmin eriteltyjen 10 tyypillisimmän luokan lisäksi vastauksissa painotetaan mm. **ympäristöongelmia, saasteita ja roskaamista** – siis huolta luonnosta (8) ja ”**maailman murheita eli sotia**” (3) sekä **mopokortin liian korkeaa ikärajaa** (2).

## 3.3 Kouluhyvinvointi

### 3.3.1 Kouluviihtyvyys: koulun puitteet kuntoon ja kiusaaminen kuriin

Kouluhyvinvointia käsittelevän osion ensimmäisessä kysymyksessä pyysimme lapsilta ja nuorilta kuvauksia viihtyisästä koulusta, siitä millainen on viihtyisä koulu ja mitkä seikat lisäävät tai vähentävät kouluviihtyvyyttä. Kysymykseen jätettiin vastaamatta ainoastaan yhdessä ryhmässä, eli vastauksia kysymykseen tuli 67 ryhmältä, ja nämä sisälsivät yhteensä 567 viihtyisän koulun piirrettä. Vastauksista on koottu tarina, jossa esitellään kaikki lasten ja nuorten vastauksissa esiin tulleet viihtyisän koulun päätekijät. Myös kaikki tarinan yksityiskohdat pohjautuvat oppilaiden kuvauksiin. Tarina pyrkii olemaan mahdollisimman laaja kuvaus kaikista maininnoista, eli jotkin siinä esiin tulevat asiat ovat esiintyneet vain yhdessä vastauksessa ja toiset taas hyvin useissa. (ks. myös 2.3 Aineiston käsittely)

Taulukon 6 avulla lukija voi hahmottaa, kuinka paljon mistäkin lasten nimeämästä viihtyisän koulun piirteestä kertyi mainintoja. Suurin osa viihtyisän koulun määritelmistä liittyy koulun fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Koska kysymykseen tuli paljon konkreettisia parannusehdotuksia, nostan seuraavassa esiin muutamia esimerkkejä alkuperäisestä aineistosta. Esimerkit koskevat koulun fyysistä ympäristöä, välitunteja ja pihaa sekä ruokailua. Tyypillisin koulun sosiaaliseen ympäristöön kohdistuva lapsen ja nuoren tarjoama parannusehdotus on koulukiusaamisen kitkeminen.

#### Taulukko 6. Viihtyisän koulun piirteet

Yhteensä 567 mainintaa

<b>1. Koulu fyysisenä tilana</b>	158
tilat ja siisteys	
sisustus ja kalusteet	
opiskelutarvikkeet	
sisäilma ja -lämpötila	
<b>2. Koulu sosiaalisena tilana</b>	145
opettajat ja muut aikuiset	
kiusaaminen	
vertaissuhteet	
yhteishenki	
<b>3. Välitunnit, piha ja koulun lähiympäristö</b>	66
piha ja lähiympäristö	
välitunnin vietto	
koulun rajat ja välitunti	
<b>4. Ruokailu</b>	58
hyvä ruoka ja välipala	
automaatit ja kahvio	
<b>5. Oppisisällöt, oppitunnit ja opetus</b>	55
oppiaineet ja valinnaisuus	
oppitunnit	
läksyt ja kokeet	
<b>6. Koulupäivän rakenne</b>	47
päivän rakenne	
päivän pituus ja aloitus	
kerhotoiminta	
<b>7. Toiminta koulussa:</b>	10
retket, tapahtumat ja oppilaskuntatoiminta	
<b>8. Kuri ja järjestysasiat</b>	10
<b>9. Muut</b>	18

**Esimerkkejä asioista, joita koulun fyysisessä ympäristössä tulisi parantaa:**

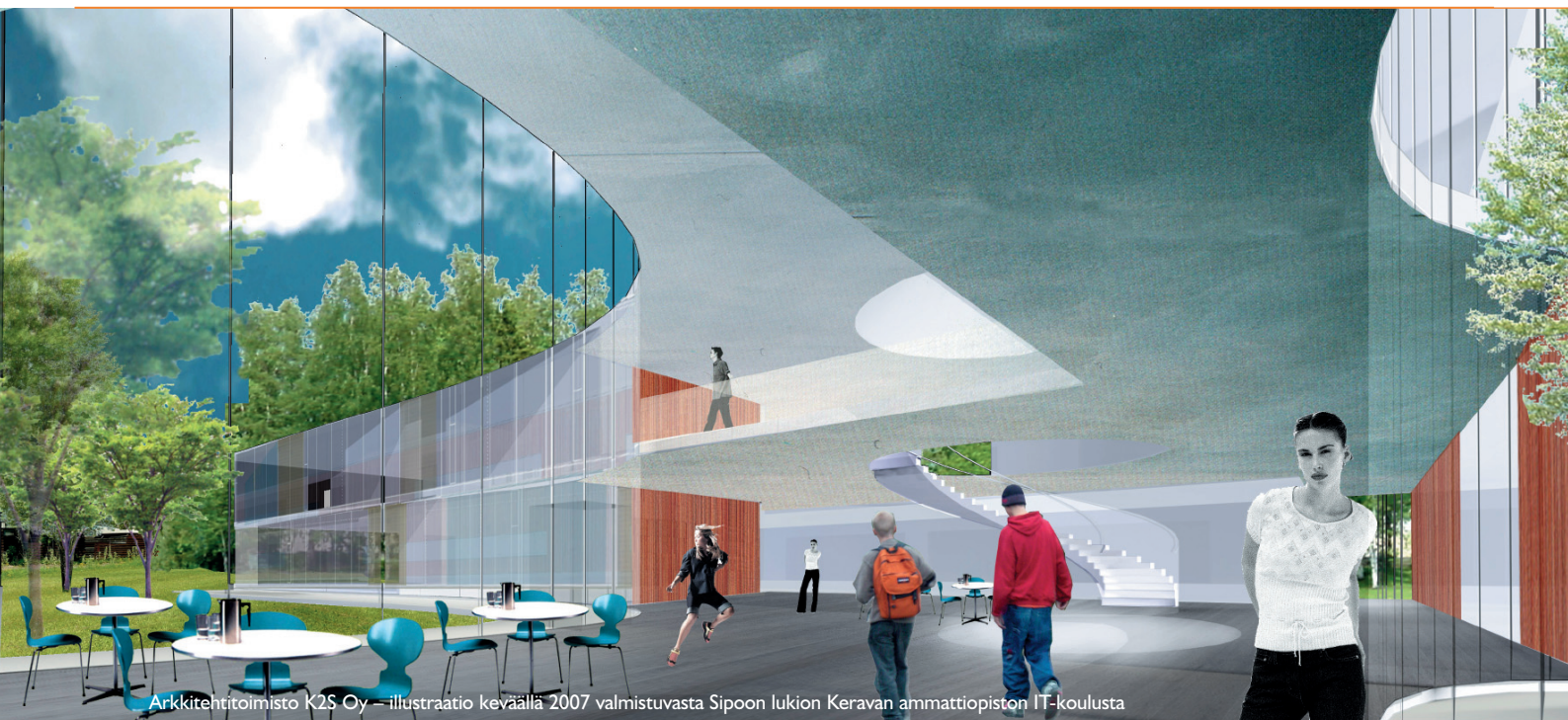
- riittävästi tilaa naulakoille
- siistit tilat, erityisesti vessat
- oleskelutilat oppilaille
- sohvia, penkkejä ja pöytiä auloihin ja käytäville
- värikkäämmät seinät
- koristeita seinille
- viherkasveja
- ergonomiset työskentelyolosuhteet
- ehjät ja siistit opiskelutarvikkeet
- toimivat tietokoneet
- raikas sisäilma
- lämmin sisäilma

**Esimerkkejä asioista, joita välituntienvietyssä tulisi parantaa:**

- penkkejä ulos
- virikkeitä välitunninviettoon: leikki- ja liikuntatelineitä, pelikenttä, koripallokorit, keinoja, trampoliini
- välitunninviettopaikkojen ja telineiden hyvä kunnossapito
- nurmikkoja ja kasveja luomaan viihtyisyyttä pihaan
- välituntialueiden turvallisuuden takaaminen, riittävästi rauhallista tilaa pelialueille
- oikeus poistua koulun alueelta (tietyllä) välitunnilla
- mahdollisuus viettää välitunteja sisällä (salissa)

**Esimerkkejä asioista, joita ruokailussa tulisi parantaa:**

- terveellistä ja laadukasta ruokaa
- riittävästi ruokaa kaikille
- oppilaille mahdollisuus vaikuttaa ruokalistaan
- riittävästi aikaa ruokailulle
- välipalamahdollisuus pitkinä koulupäivinä kaikille
- juoma-automaatti eli raikasta juomaa saataville
- kanttiini



Arkkitehtitoimisto K2S Oy –illustraatio keväällä 2007 valmistuvasta Sipoon lukion Keravan ammattiopiston IT-koulusta

## Viihtyisään kouluun tutustumassa

*Matka viihtyisään kouluun alkaa jo koulun lähiympäristöstä. Ajamme ainoaa kouluun johtavaa tietä; koulu sijaitsee rauhallisella paikalla ja ohikulkevaa liikennettä on vähän. Koulun pihaan saavuttuamme toiselle puolellemme aukeaa metsikkö, josta osa on oppilaiden välituntikäytössä, myös metsässä sijaitseva pururata. Toiselle puolellemme jää suuri koulun piha, jossa on monenlaisia tekemistä jokaisen makuun.*

*Pihan yhdessä nurkassa on viihtyisä oleskelualue penkkeineen. Tämä nurmikolla sijaitseva puutarhamainen alue on erotettu seuraavasta tilasta matalilla pensailla. Toinen pihan osa on tarkoitettu leikkiin ja temmellykseen. Siellä on keinoja, kiipeilytelineitä, liukumäki ja trampoliini näin keväisin. Hivenen loitommalla on vielä pelaamiseen tarkoitettu alue – näin ei synny vaaratilanteita, kuten esimerkiksi keskellä pihaa sijaitsevan jalkapallokentän takia. Pelialueella on oma pieni kenttä pallopeleille koripallokoreineen sekä erillinen alue muunlaiseen urheiluun. Pelialue, kuten koko koulun pihakin, on hyvin huollettu: jalkapallomaalit ovat ehjät, pyörätelineet eivät ole vääntyneet eikä pelikenttä kuralammikoiden peittämä. Viihtyisässä koulussa oppilailla on hyvä olla välitunnilla!*

*Päästessämme kouluun sisään tajuamme, että koulun pihalla riitti penkkejä ja telineitä kaikille, sillä osa oppilaista oli viettämässä omaa salivälituntivuoroaan. Kovalla sateella ja pakkasella sali on kaikkien oppilaiden käytössä välituntisin – tämä on mahdollista, sillä sali on todella suuri ja se voidaan jakaa osiin. Vanhimmillä oppilailla on lupa kerran viikossa poistua pisimmällä välitunnilla, eli ruokavälitunnilla, läheiseen kauppaan.*

Sama kodikkuus ja viihtyisyys, jollaiseksi pihaa voisi luonnehtia, jatkuu myös sisällä koulurakennuksessa. Pääovien vieressä on suuri aulatilaa, jossa on tilavat naulakot ja lokero jokaiselle oppilaalle. Käytävällä vastaamme tulevat oppilaiden oma ”olohuone” eli taukopaikka, laboratorio, kirjasto ja hyvin varustellut käsityöluokat. Kuten koulu muutenkin, myös wc:t ovat siistit ja puhtaat – ja jokaisessa ovesa on toimiva lukko. Oppilaat saavat vaikuttaa koulun sisustukseen: taukopaikalla näkyy sohvia ja pöytiä, käytävillä penkkejä, hyvin hoidettuja viherkasveja sekä kauniita tekstiilejä. Myös koulun seinät on maalattu pirteillä väreillä. Viihtyisä koulu on siis oppilaiden näköinen!

Koulun viihtyisyyden voi tuntea kaikilla aisteilla: hyvä ilmastoiminta takaa kunnollisen sisäilman, tunkkaisuus ja home ovat kaukana tästä koulusta! Kenelläkään ei ole kylmä luokissa edes talven kovimmilla pakkasilla. Koulussa on välituntiradio, jota oppilaat saavat käyttää yhteisiä säätöjä noudattaen. Viihtyisässä koulussa on siis hyvä kuri ja järjestys, mutta myös rangaistukset ovat oikeudenmukaisia suhteessa väärään tekoon, eli koulun käytänteitä voisi luonnehtia humaaneiksi.

Käymme tutustumassa tarkemmin yhteen luokkaan ja toteamme koulun olevan yhtä vahvasti mukana teknologian kehityksessä kuin oma työpaikkamme. Kaikille oppilaille on oma toimiva tietokone tilavan luokan perällä. Lasten työskentelytilojen ergonomia on kunnossa: tuolit ja pöydät ovat upouusia, ja ne on asennettu jokaiselle lapselle oikeaan korkeuteen. Katsomme sisään yhteen pulpettiin ja näemme pinon uusia ja ehjiä kirjoja – edes etsimällä emme löydä niistä suttuja tai pիրroksia. Luokan valaistus on myös kodikas, ja seinällä on hana eli oppilaiden saatavilla on koko ajan kylmää ja raikasta vettä.

Oppilaiden mukaan viihtyisän koulun koko henkilökunta on tasa-vertaisessa asemassa keskenään. Opettajat ovat hyviä, kivoja, rentoja, iloisia, kilttejä, kannustavia ja ammattitaitoisia. Opettajat kuuntelevat ja kunnioittavat oppilaita, mutta myös oppilaat kunnioittavat opettajia. Opettajat innostavat oppimaan! Oppilaat myös kokevat, että opettajilla on aikaa heille, ja arvostavat sitä, etteivät opettajat vaihdu yhtenä. Ennen kaikkea koulua luonnehtii hyvä yhteishenki ja oikeudenmukainen ja iloinen ilmapiiri: viihtyisässä koulussa ei kiusata eikä syrjitä ketään vaan kaikilla on

kavereita ja hyvä olla! Ystävällisyys ihmisten kesken lisää koulun viihtyisyyttä. Hyvää sosiaalista ilmapiiriä on rakennettu kummioppilastoiminnan ja kaikkien osapuolten (opettajat, oppilaat, vanhemmat) yhteistyön avulla.

Matkamme päätteeksi pääsemme vielä mukaan yhdelle koulun oppitunnille. Oppitunnit ja koulupäivä on rakennettu aikaisemmin liian pitkistä ja raskaista päivistä kärsineiden oppilaiden jaksamisen mukaan. Järkevin järjestelyin ruokatuntia ja osaa välitunneista on onnistuttu pidentämään, ja lisäksi koulupäivästä, esimerkiksi tunnilta toiseen siirtymisestä, on karsittu turhaa kiirettä. Opetus alkaa aikaisintaan klo 9 aamunavauksen jälkeen.

Takaisin oppitunnille... Menossa on piirustustuokio: koulussa opetetaan paljon taideaineita ja opiskelijoilla on laajat valinnanmahdollisuudet. Myös liikkuvuuteen eri luokka-asteiden välillä on panostettu. Seuraamassamme ryhmässä, kuten muissakin koulun opetusryhmissä, on alle 20 oppilasta ja kaikilla on työrauha. Musiikin kuuntelu oppitunnin harjoitusvaiheessa on sallittua. Opiskelijat myös arvostavat ylipäättään opetusta (ei kalvo-opetusta) ja kiinnostavia puheenaiheita oppitunneilla. Viihtyisässä koulussa läksyjä tulee sopivasti eli melko vähän, eikä koskaan viikonlopuksi.

Yhtäkkiä muutama oppilas poistuu luokasta: menivät kuulemma oppilaskunnan hallituksen kokoukseen. Koulussa on toimiva oppilaskunnan hallitus, joka tapaa usein. Myös retket, työelämän tutustumisviikot ja erilaiset tapahtumat kuuluvat viihtyisään kouluun. Vähitellen muutkin oppilaat lopettelevat työskentelyä – mutta eivät säntääkään ulos?! On alkamassa kerho- ja harrastustoiminnan osuus päivästä. Uusin kerho on oppilaiden toivoma tyttöjen ja poikien yhteinen koripallokerho!

On vielä yksi asia, joka tekee tästä koulusta erityisen: täällä oppilaat saavat vaikuttaa ruokalistaan. Ruokaa luonnehditaan hyväksi ja terveelliseksi, ja mikä parasta, koulussa tarjoillaan myös jälkiruokaa sekä välipala kaikille. Oman lisänsä viihtyisyyteen antavat oppilaiden mielestä myös oppilaskunnan ylläpitämät kioski ja juoma-automaatti.

### 3.3.2 Onko opettajilla aikaa oppilaille?

Toisessa kouluviihtyvyyttä käsittelevässä kysymyksessä tiedustelimme oppilailta, onko opettajilla heidän mielestään riittävästi aikaa kuunnella oppilaita. Kysymykseen tuli yhteensä 63 vastausta. Osassa vastauksista oli esitetty sekä kyllä- että ei-kanta perusteluineen. Taulukosta 7 voidaan nähdä eri vastausten määrät.

**Taulukko 7.**  
**Oppilaiden arvio siitä, kuuleeko opettaja heitä riittävästi**

Ei	35
Kyllä	25
Ei selkeää kantaa	18
Ei vastattu kysymykseen	5

Yli puolet (56 %) kysymykseen vastanneista on sitä mieltä, että opettajilla ei ole riittävästi aikaa kuunnella oppilaita. Vastaajien mukaan tämä johtuu pääasiassa suurista opetusryhmistä (15) tai kiireestä (11). Suurissa opetusryhmissä vaikutusmahdollisuudet koettiin minimaaliseksi.

*"Kaikki opettajat eivät opi tuntemaan kaikkia oppilaita edes nimeltä (erityisesti ne, joilla on koko koulun oppilaat, esim. kotitalous- ja uskonnonopettaja)."*

*"Isojen ryhmien oppilaat kärsivät siitä, että opella ei ole aikaa. Yleisesti ymmärretään se, mistä kiire johtuu, mutta ei sitä, miksi pitää olla niin isot ryhmät. Pienten ja erityisryhmien oppilaat ovat tyytyväisiä opettajalta saamaansa aikaan."*

Opettajien kiireen nähtiin myös haittaavan oppilaiden kuuntelua. Kiire esiintyi perusteluissa sellaisenaan ("kiire") tai kahdessa kontekstissa: se määriteltiin tilasta pois menemiseksi ("häippäsee nopeasti", "kiire mennä jonnekin", "kiire kahville") tai asioissa eteenpäin menemiseksi. Eräässä vastauksessa esitettiin myös kehitysehdotus oppilaiden kuulemisen parantamiseksi:

*"Opettajilla on aina niin kauhea kiire, että he eivät ikinä kerkeä kuuntelemaan. Koulussa pitäisi olla aikuinen, jolla olisi oma huone, minne voisi mennä keskustelemaan kaikenlaisista asioista. Myös tavallisen massan pitäisi päästä juttelemaan. LISÄÄ HENKILÖKUNTAA KOULUIHIN! "*

Osassa vastauksia (6) oltiin sitä mieltä, että oppilaiden kuulemisessa on ajan sijasta pikemminkin kyse opettajan halusta ja kyvystä kommunikoida avoimesti oppilaiden kanssa: "Osa ei kerkeä, toiset eivät edes halua. Useasti opettaja pitää myös omaa kantaansa asiaan oikeana ja oppilaan kanta tyrmätään heti." Lisäksi opettajien suuri työmäärä ja "muut työt" sekä oppituntien liian tiukat aikataulut heikentävät oppilaiden mahdollisuutta tulla kuulluiksi: "Opettaja kuuntelisi, jos hänellä ei olisi niin paljon työtä. Voisi olla apuopettaja helpottamassa..." Yhdessä vastauksessa kielteinen kanta perusteltiin myös seuraavasti: "opettajan silmistä näkee, että hän on väsynyt".

Noin 40 % kysymykseen vastanneista on puolestaan sitä mieltä, että opettajat ehtivät kuulemaan heitä riittävästi. Kanta perusteltiin yhteensä 12 vastauksessa. Perustelut olivat hyvin erilaisia, ja ne ilmentävät myös sitä, että kuuleminen on ymmärretty hyvin monella tapaa ja se tarkoittaa erilaisia asioita eri-ikäisille lapsille. Vastaajat kokivat, että opettajalla on riittävästi aikaa kuunnella heitä, sillä heidän oma koulunsa ja luokkansa on pieni (3) ja koska heillä on kokemusta asiasta (3): "Joskus opettaja on vain minun kaa ja silloin voin puhua asioita eikä toiset kuuntele ja ihmettele miksi puhun asioita." tai "On yleensä aikaa kuunnella. On saanut kysellä asioista ja kertoa esimerkiksi koulukiusaamisesta." Oppilaiden kuunteleminen ja tasavertainen kohtelu nähtiin myös opettajan ammattiin kuuluvaksi (2): "Opettaja kuuntelee ja auttaa tarvittaessa. Kyllä ope kuuntelee, koska se on opettajan velvollisuus."



Se, että opettajalla on aikaa lapsille, ei näyttäydä kaikille yksioikoisesti positiivisena asiana *"Toisaalta taas toisten mielestä opettajilla on joskus liikaakin aikaa kuunnella ja puuttua oppilaiden tekemisiin"* tai *"Opettajilla on aikaa... Siiten opettajilla on huoneessa kahvinkeitin ja ne juo ja syö hyvää pullaa ja kuuntelee mitä muut oppilaat on tehny. Opettajilla on aikaa olla ulkona ja katsoa meitä ja antaa komentoja."* Kuuleminen voi tarkoittaa myös ylipäättään lapsen maailmaan osallistumista: *"Opettajat saisivat kyllä leikkiä enemmän meidän kaa. Keinussa opettajat ovat hyviä ja salibandyssä, ne voittaa aina."*

Reilussa neljäsosassa (28 %) vastauksista pohdittiin molempia kantoja eikä päädytty selkeästi kumpaankaan. Näissä vastauksissa kuulluksi tuleminen riippuu opettajasta (10) tai tilanteesta (8): *"kyllä/ei Asia riippuu paljon opettajasta, oppilaasta ja resursseista. Joskus luokkakoot ovat niin isoja, että aikaa ei vain ole. Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilasta yksilöinä... tai sitten ovat."*

### 3.3.3 Koulupäivän rakenteen uudistaminen: kiireettömyyttä koulupäivään

Viimeisessä kouluhyvinvointia käsittelevässä osassa kysyimme oppilaiden mielipiteitä kahteen koulupäivän rakenteen uudistamiseen liittyvään ajankohtaiseen teemaan. Ensimmäisessä kysymyksessä tiedustelimme, ovatko koulutunnit, välitunnit ja ruokatunti oppilaiden mielestä sopivan mittaisia nykyisellään, ja toisessa puolestaan oppilaiden mielipiteitä siitä, että koulussa olisi oppituntien lisäksi myös harrastus- ja kerhotoimintaa siitä kiinnostuneille (esimerkiksi aamuisin, ruokatunnilla tai iltapäivisin). Lisäksi opettajilta pyydettiin tietoa koulussa tällä hetkellä käytössä olevasta koulupäivän rakenteesta.

Koulupäivän rakennetta koskevaan kysymykseen tuli yhteensä 60 vastausta, ja näissä esitettiin 119 mainintaa koulu-, väli- ja ruokatuntien pituuksista. Opettajalle suunnatusta kysymyksestä kävi ilmi, että reilusti yli puolessa kyselyyn osaa ottaneista kouluista (45 eli 66 %) oli käytössä ns. perinteinen koulupäivän rakenne eli 45 minuutin oppitunnit, 15 minuutin välitunnit ja noin 30 minuutin ruokatunti. Joskin 20 opettajaa jätti vastaamatta kysymykseen tai vastauksesta ei ilmennyt oppi-, väli- ja ruokatuntien pituus, eli todellisuudessa määrä voi olla korkeampi.

Eniten kannanottoja kertyi ruokatunneista: 83 %:ssa asiaa käsiteltyistä vastauksista oltiin sitä mieltä, että ruokatunnin pitäisi olla pidempi. Näissä vastauksissa korostettiin ja kaivattiin ruokarauhaa: *"toivottiin pidempiä ja rauhallisempia ruokatunteja! 30 min liian lyhyitä, koska ei ehdi syödä ja hakea lisää ruokaa ja mennä välitunnille."*, *"Ruokatunti (15 min.) liian lyhyt, koska aikaa kuluu jonottamiseen ja ruoan joutuu ahmimaa."* Viimeisen esimerkin tapaan kuudessa muussa vastauksessa ruokatunnin pituus oli ainoastaan 15 minuuttia. Seitsemässä vastauksessa (17 %) ruokatunti todettiin sopivaksi, ja näistä yhdessä käy ilmi, että ruokatunti on yhdistetty pitkään välituntiin.

Pidempiä välitunteja puolestaan kaivattiin 19 vastauksessa, kun taas 7 vastaajaryhmän mukaan välitunnit ovat sopivan mittaisia nykyisellään. Esille tuli myös toive, että talvella ja kovalla sateella välitunnit voisivat olla lyhyempiä (4). Oppitunnit puolestaan koettiin suurimmassa osassa vastauksia sopivan mittaisiksi (14/23). Muutamassa vastauksessa taito- ja taideaineisiin kaivattiin pidempiä tunteja. Kahdeksassa vastauksessa toivottiin lyhempää oppitunteja. Nykyisestä järjestelmästä haluttiin tyypillisimmin pitää kiinni siksi, että oppituntien tai taukojen pidentämisen pelättiin pidentävän koulupäivää kokonaisuudessaan.

*"Tämä kysymys herätti yllättävän paljon keskustelua ja väittelyä. Toiset halusivat, että siirryttäisiin 75 minuutin oppitunteihin, ja toivoivat, että se keventäisi koulupäivää. Toisten mielestä taas 45 minuutin oppitunnissakin on tarpeeksi kestämistä. Keskustelussa nousi esille, että välitunteja ja ruokatuntia tulisi pidentää. Tämän toiset taas tyrmäsivät vedoten koulupäivän pitenemiseen ja bussiaikatauluihin. "*

*"Ovat, koulupäivää ei saa enää venyttää, sillä läksyjen ja harrastusten takia illat ovat nykyisinkin lyhyet. Koulurakennus ei ole sellainen, että siellä haluaisi olla vieläkin pitempään"*

Harrastus- ja kerhotoimintaa koskeneeseen kysymykseen tuli yhteensä 57 vastausta (ks. taulukko 8). Vastanneista ryhmistä puolessa (50 %) oltiin yksimielisiä siitä, että harrastus- ja kerhotoiminta koulussa on tai olisi hyvä asia. Sen sijaan 12 %:ssa vastauksista ehdotus tyrmättiin yksimielisesti ja 30 %:ssa ei otettu selkeää kantaa asiaan. Lisäksi neljässä vastauksessa päädyttiin siihen, että kerhotoiminta sopisi alakouluille mutta ei vanhemmille.

**Taulukko 8.**  
**Oppilaiden mielipide siitä, tarvitaanko kerho- ja harrastustoimintaa koulussa**

Yhteensä 68 mainintaa

Kyllä	29
Ei	7
Asian eri puolia pohtivat vastaukset	17
Ala- ja yläkoulun eroja painottavat	4
Ei vastattu kysymykseen	11

Harrastus- ja kerhotoimintaa kannattaneista vastauksista (29) käy ilmi, miksi ja millaisia kerhoja haluttaisiin ja mihin ajankohtaan päivässä niiden tulisi sijoittua. Kerhoja toivottiin yleisimmiksi, ettei tarvitsisi olla iltapäivisin yksin ja olisi jotakin tai enemmän tekemistä, kuten seuraavassa esimerkissä todetaan: "Kerhot ovat hyvä asia. Silloin ei tarvitse olla yksin kotona. Jos on vaikka kokkikerhossa, oppii kokkaamaan ennen yläkoulua." (4). Kauan koulukyytejä odottavat oppilaat ilmaisivat myös tarpeen ohjatusta toiminnasta (3). Lisäksi mahdollisuus kuntoiluun herätti kiinnostusta kerhoihin.

Lähes puolessa vastauksista (12) tehtiin myös ehdotuksia siitä, millaisia kerhoja haluttaisiin: "Iltapäivällä koulun jälkeen voisi olla esim. läksytunti, missä voisi kysyä asiaa opelta tai kavereilta. Myös kerhomahdollisuuksia pitäisi olla, esim. liikunta.", "Retkiä, iltapäiväkerho kuljetusoppilaille, jäähalli että saisi olla siellä että kunto kasvaisi, mahtava idea, että saisi vähän liikuntaa, olisi se ihan kiva vaikka mennä välkällä bändi harkkoihin." Lisäksi ideoita tuli väittely-, kirjasto-, näytelmä-, "iltis"-, "kahvi"- käsityö- ja kuvikerhoista sekä pianotuntien järjestämisestä koululla. Suurimmassa osassa vastauksista, joissa otettiin kantaa toiminnan ajankohtaan, oltiin sitä mieltä, että kerhoja pitäisi järjestää koulun jälkeen iltapäivisin (14/18). Neljässä vastauksessa puolestaan kaivattiin tekemistä välitunneille.

Harrastus- ja kerhotoimintaan kielteisesti suhtautuvien ryhmien (7) vastauksissa oltiin sitä mieltä, että heillä on jo riittävästi harrastuksia eivätkä he haluaisi, että koulupäivät pitenevät entisestään. Seuraava esimerkki kiteyttää hyvin tämän ryhmän vastauksia.

*"Nuoret eivät kannata lainkaan sitä, että koulussa olisi harrastustoimintaa oppituntien lisäksi. Tämä aiheutti paljon kärkeväää keskustelua. Nuoret totesivat, että koulu on opiskelua varten ja vapaa-aika harrastuksia varten. Koulupäivää voisi mieluummin lyhentää, että jäisi enemmän aikaa vapaa-ajan harrastuksiin. Harrastuksia ei saa tunkea koulupäivän keskelle. Erityisesti nuoret olivat huolissaan siitä, että koulu ei voi taata kaikille mieluisia harrastuksia. Vapaa-ajalla on oltava omia juttuja, kavereita ja harrastuksia. Myöskään aikaa kotona ja perheen parissa olemiseen ei jäisi riittävästi. Vapaa-ajan riennoissa nuoret voivat saada uusia ystäviä, joita koulussa ei välttämättä tapaisi. Nuorten viimeinen sana asiaan on siis: Koulu on OPISKELUA varten, ei muuta!! "*

Asian eri puolia pohtivissa vastauksissa (17) on elementtejä molemmista yllä esittelemistäni luokista. Tyypillisesti osa ryhmän vastaajista oli kiinnostunut kerho- ja harrastustoiminnasta ja osa taas ei (8): "Osa oppilaista kannatti, mielipiteitä oli puolesta ja vastaan. Muutamilta luokilta nousi esille se, että yläasteikäiset osaavat itse hakeutua harrastuksiin. Myös jaksamista koulun jälkeen hieman epäiltiin." Osalla vastaajaryhmistä ei periaatteessa ollut mitään kerho- ja harrastus-

toimintaa vastaan, mutta niiden kiinnostavuutta epäiltiin (3). Myös koulupäivien venyminen (4) ja se, että on jo riittämiin harrastuksia (4) saivat vastaajat pohtimaan ehdotusta kriittisesti, kuten seuraavissa vastauksissa.

*"Ok, mutta kiinnostaisiko se ketään? Tilanne haja-asutusalueella muutenkin aika lailla toisenlainen kuin ruuhkaseuduilla: oppilaiden koulupäivät pitkine kuljetusaikoineen venyvät pitkiksi muutenkin."*

*"Kerhotoiminnan lisäämiseen he suhtautuivat positiivisesti, erityisesti he toivoivat liikunta-harrastuksia – toisaalta monella oppilaalla on harrastuksia koulupäivän jälkeen, he eivät mielellään halua pidentää koulupäivää."*

Osassa vastauksista (4) oltiin myös sitä mieltä, että harrastus- ja kerhotoiminta sopii pääasiassa alakouluikäisille: "Alakoululaisille sopisi, mutta tuskinpa yläkoululaiset kävisivät kerhoa."

## 3.4 Kunnan tarjoamat palvelut

Keskustelurungon toinen osio käsitteli kunnallisia palveluita. Tässä vastaajia pyydettiin nimeämään heidän mielestään tärkeimmät kunnalliset palvelut sekä miettimään, mitä palveluita kotikuntaan olisi hyvä saada tai kuinka jo olemassa olevia palveluita voitaisiin kehittää. Tehtävää pyrittiin helpottamaan osion ensimmäisellä kysymyksellä, jossa lapsia pyydettiin miettimään ja nimeämään pitkästä listasta, millaisia palveluita heidän kotikunnassaan ylipäätään on.

### 3.4.1 Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut tärkeimpiä

Tiedustelimme lapsilta ja nuorilta, mitkä kotikaupunkinsa tai -kuntansa järjestämät palvelut he kokevat tärkeimmiksi ja miksi. Lapsille ja nuorille tärkeistä kunnallisista palveluista tuli yhteensä 316 mainintaa eli keskimääriin 5 mainintaa yhdessä vastauksessa. Vain neljässä keskustelussa ei

**Taulukko 9.**  
**Lapsille ja nuorille**  
**tärkeät kunnalliset**  
**palvelut**

Yhteensä 316 mainintaa

1. Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut	118	37%
2. Kirjasto	42	13%
3. Terveydenhuolto	40	12%
4. Koulu	39	
5. Nuorisopalvelut	25	
6. Päivähoito	24	
7. Kulttuuripalvelut	10	
8. Muut	18	

vastattu tähän kysymykseen lainkaan. Pääasiassa vastaukset muodostuivat palvelujen listauksista, mutta jonkin verran tuli myös perusteltuja vastauksia. Vastauksista muodostui yhteensä seitsemän vastaajille tärkeiden palveluiden luokkaa (ks. taulukko 9): 1. Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut, 2. Kirjasto, 3. Terveydenhuolto, 4. Koulu, 5. Nuorisopalvelut, 6. Päivähoito ja 7. Kulttuuripalvelut.

**Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut** olivat kyselyyn osallistuneiden lasten ja nuorten mielestä ylivoimaisesti tärkeimpiä palveluita: niitä mainittiin keskimäärin lähes kaksi jokaisessa vastauksessa. Suurin osa vastauksista koski harrastuspaikkoja ja tiloja (86) – joko ylipäätään (28) tai tiettyyn harrastukseen kohdennettuna (60). Tärkeänä pidettiin urheilutiloja, -kenttiä ja -taloja sekä pallokenttiä, jäähallia ja luisteluratoja, uimahallia ja -rantoja, puistoja ja leikkikenttiä, latuja ja lasketelukeskuksia, skeittipuistoja ja -halleja sekä kuntosalia. Lopuissa vastauksista mainittiin yleisesti "liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut" (26) tai tietyn harrastuksen nimi (6).

Liikunta- ja vapaa-ajanpalveluita lapset ja nuoret pitivät tärkeinä lähinnä kolmesta syystä: Ensiksi liikunta ja kavereiden tapaaminen liikuntaharrastuksissa on kivaa, *"Monet harrastavat jotakin liikunnallista. Se on kivaa ja on kavereita"*. Toiseksi liikunta edustaa terveellisiä elämäntapoja ja liikunnan avulla pysyy hyvä kunto, *"Kannustaa viettämään aikaa ulkona ja muuten terveellisiin elämäntapoihin; pirteyttä ja terveyttä. Ei tule sohvaperunaksi"*. Ja kolmanneksi liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut tarjoavat sisältöä elämään, *"hyvät harrastusmahdollisuudet takaavat, että nuorilla on järkevää tekemistä"*.

Kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret kokivat myös kirjaston erittäin tärkeäksi palveluksi (42). Vastauksissa kysymykseen, miksi kirjasto on tärkeä, korostuivat kirjojen lainaaminen yleensä (*"kirjastossa saa lainata lehtiä ja kirjoja kun täällä ei ole edes kirjakauppaa"*), palvelun maksuttomuus (*"mukava lukea kirjoja ilman ostopakkoa"*), kirjaston tarjoama tieto ja uuden oppiminen (*"oppi mukavia asioita"*) sekä kirjasto ajanviettopaikkana (*"Kirjastoon voi mennä läksyjen tekemisen jälkeen lukemaan."*).

**Terveydenhuolto** mainittiin tärkeäksi palveluksi noin kolmasosassa vastauksista (40). Vastausten perusteluissa korostuivat terveyden (*"Terveys tärkeä asia; pystyy huolehtimaan itsestään."*) ja terveydenhuollon (*"voi mennä jos on sairas, hyvin tärkeä, terveydenhoito on kaiken a ja o"*) tärkeys sekä terveydenhuollon tarjoama apu (*"on tärkeää saada apua, kun on sairas tai sattuu onnettomuus"*) ja hoito (*"Pitää huolta ja antaa mahdollisuuden hyvään elämään."*). Myös palvelun ilmaisuus ja helppo saavutettavuus koettiin tärkeinä.

**Koulu** (39) koettiin tärkeäksi suurimmassa osassa vastauksista, jotka oli perusteltu, tulevaisuuden mahdollisuuksien ja elämässä pärjäämisen vuoksi: *"On tärkeää oppia uusia asioita että pärjää elämässä"* tai *"tulevaisuuden kannalta good"*. Lähes yhtä tärkeää oli myös tärkeiden asioiden oppiminen, kuten seuraavassa esimerkissä *"Ilman koulua ei oppisi 'mitään': matikkaa ja muita tärkeitä asioita"*. Lisäksi koulua arvostettiin, koska koulussa saa kavereita, lämpimän ruuan ja koska kaikki käyvät sitä. Samat teemat nousivat esiin myös päivä- (18) ja iltapäivähoitoa (6) koskeissa vastauksissa. Lisäksi vastaajat kokivat, että päivähoito on hyväksi pienille lapsille. Iltapäiväkerhot puolestaan ovat hyviä *"ettei kenenkään tarvitse olla yksin"*.

**Nuorisopalveluita** (25) eli nuorisotaloja, -tiloja ja -kahviloita pidettiin tärkeinä ajanviettopaikkoina sekä ystävien ja uusien ihmisten kohtaamispaikkoina. **Kulttuuripalveluja** (10), eli teattereita, museoita, elokuvateattereita sekä kulttuuripassia, perusteltiin kahdessa vastauksessa: *"elokuviissa rentoutuu"* ja *"antaa yseille (kulttuuripassi) kulttuuripalveluista alennusta tai ilmaisen sisään pääsyn"*. Myös seurakunnan (2) ja musiikkiopiston (2) tarjoamia palveluja pidettiin tärkeinä. Useissa vastauksissa oli myös lopuksi listattu yleisiä, ei tiettyyn palveluun liittyviä perusteluja. Näistä tyypillisin oli, että vastauksessa esitetyt palvelut ovat tärkeitä, koska ne tarjoavat tekemistä, sisältöä lasten ja nuorten elämään.

### 3.4.2 Kehitysehdotus: lisää liikunta- ja vapaa-ajanviettotiloja lapsille ja nuorille

Tiedustelimme lapsilta ja nuorilta myös, miten heidän mielestään kaupungin tai kunnan palveluita voitaisiin kehittää eli millaisia lasten ja nuorten palveluita heidän kotikaupunkiinsa tai -kuntaansa olisi hyvä saada tai kuinka jo olemassa olevia palveluita voitaisiin kehittää. Kysymykseen tuli kaiken kaikkiaan 252 mainintaa, eli noin neljä yhdessä vastauksessa. Kysymykseen ei otettu kantaa seitsemässä vastauksessa. Taulukosta 10 voidaan nähdä eri vastausten määrät.

**Liikunta- ja vapaa-ajanpalveluiden** (105) tärkeyttä lasten ja nuorten elämään ilmentää paitsi se, että ne mainittiin tärkeiksi palveluiksi, myös se, että niissä koettiin olevan eniten kehittämismahdollisuuksia. Eniten lapset ja nuoret toivoivat parannusta liikuntatiloihin ja -paikkoihin (97), erityisesti uimahallia kaivattiin paikkakunnille, joissa sitä ei ole, ja lisäksi esitettiin kehitysehdotuksia jo olemassa oleviin uimahalleihin (27). Myös liikuntapalveluiden sisältöä kommentoitiin: toivottiin enemmän mahdollisuuksia aloittaa lajien alkeista, monipuolisuutta lajivalikoimiin sekä

**Taulukko 10.**  
**Lasten ja nuorten**  
**valitsemat palvelui-**  
**den kehittämiskoh-**  
**teet**

Yhteensä 252 mainintaa

1. Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut	105	42%
2. Nuorisotyö	49	19%
3. Peruspalvelut (terveydenhuolto, kirjasto, koulu)	24	9%
4. Yksityisten palvelutuottajien palvelut	22	
5. Muut harrastuspalvelut	18	
6. Pääsymaksut	15	
7. Kaupunkisuunnittelu	8	
8. Muut	11	

tasaveroisuutta harjoittelumahdollisuuksiin. Muihin harrastuspalveluihin liittyvissä kommentteissa (18) toivottiin erityisesti lisää tiloja musiikin harrastamiseen ja bändien harjoitteluun (6).

Nuorisotyöhön liittyvistä kehitysehdotuksista eniten mainintoja sai tarve nuorisotiloille ja nuorten paikoille yleensä (24). Lähes puolessa näistä (11) ehdotettiin perustettavaksi nuorille suunnattua kahvilaa.

*"Nuoret ovat pääosin tyytyväisiä kaupungin nuorten palveluihin, mutta keskustelussa nousi esille nuorisokahviloiden tarve. He haluaisivat kaupunkiin alkoholittoman kahvilan/baarin, jonne pääsisi esimerkiksi tanssimaan viikonloppuisin illalla. Tämä voisi nuorten mukaan vähentää alkoholin käyttöä ja kotona järjestettäviä bileitä. Erityisesti nuoret olivat huolissaan siitä, että talvella ei ole mitään paikkaa, mihin mennä. Tuohon alkoholittomaan kahvilaan pitäisi olla jonkinlainen yläikäraja."*

Nuoret myös toivoivat, että tiettyjä nuorisotaloja ei lopetettaisi. Suurin osa jo olemassa oleviin nuorisotaloihin liittyvistä kehitysehdotuksista (6/13) liittyi aukioloaikoihin: nuorisotalojen toivottiin olevan auki useammin ja pidempään. Nuorille suunnattuja tapahtumia (erityisesti diskoja ja konsertteja) toivottiin myös lisää (9). Vastajat kokivat, että "nuorille pitäisi esitellä kaupunkien ja seurojen tarjoamia mahdollisuuksia ja palveluja" ja tapahtumien tiedotusta tulisi parantaa (3). Kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret toivoivat lisäksi, että kunta järjestäisi lasten ja nuorten kuulemisen paikkoja kuten nuorisoparlamenteja (3).

Peruspalveluista kirjasto, terveydenhuolto ja koulu olivat edellisessä kysymyksessä tärkeiden palveluiden joukossa. Suhteessa siihen, miten usein nämä palvelut mainittiin tärkeiksi, ne saivat vain muutamia kehitysehdotuksia (kirjasto 10, koulu 8 ja terveydenhuolto 6), ja siksi ne käsitellään tässä yhtenä luokkana. Voi siis olla, että lapset ja nuoret ovat suhteellisen tyytyväisiä näihin palveluihin tai sitten ne tuntuvat vaikeilta kehittää.

Kirjastoon liittyvistä kehitysehdotuksista suurimassa osassa toivottiin laajempia valikoimia tai uudempia tietokoneita (6). Myös toive lähi- ja sivukirjastojen säilyttämisestä mainittiin (3). Kouluun liittyvät parannusehdotukset koskevat pääasiassa koulun tiloja ja välineitä (ks. myös 3.3.1 Kouluviihtyvyys: koulun puitteet kuntoon ja kiusaaminen kuriin). Terveystieteiden kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret kehittäisivät lisäämällä terveyskeskuksia – jotta myös niitä olisi lähempänä – ja niissä työskentelevien lääkäreiden määrää (3) sekä varaamalla "enemmän aikaa nuorille henkilökunnalta".

Yksityisiä palveluita lapset kehittäisivät paikkakunnillaan lähinnä lisäämällä kauppiaita ja elokuvateattereita. Vastauksissa esiintyivät myös liikenneturvallisuus ja kaupunkisuunnittelu: tähän nuoret puuttuisivat rakentamalla suoja- ja kävelyteitä, siistimällä katuja sekä selkeyttämällä keskustaa. Useassa vastauksessa (15) toivottiin myös lasten ja nuorten palveluihin lisää määrärahaa (3) sekä harrastus- ja pääsymaksuja halvemmiksi tai ilmaiseksi lapsille ja nuorille. Lisäksi lapset ja nuoret toivoivat: "perheille yhteistä toimintaa lisää", "nuorille täysin luottamuksellista keskustelumahdollisuutta" ja "alle 16. vuotiaallekin paikkoja, joissa voisi harjoitella erilaisia töitä eli työpaikkoja vaikka ilman palkkaa".

## 3.5 Pelot ja turvallisuus

Kyselyn kolmannessa, turvallisuutta ja pelkoja koskevassa osassa oli ala- ja yläkoululaisille omat osionsa. Alakoululaisille suunnatut kysymykset käsitelivät yleisellä tasolla lapsia pelottavia asioita, ja ylä-kouluikäisten kysymykset puolestaan kohdentuivat tarkemmin alkoholiin ja sen mahdollisesti nuorille aiheuttamiin turvallisuushaittoihin. Yhtenäiskouluissa pelkokysymyksiin olivat jonkin verran vastanneet myös yläkouluikäiset ja alkoholikysymyksiin alakouluikäiset oppilaat.

### 3.5.1 Alakouluikäisten pelot ja pelkojen hallinta

Alakouluikäisiltä lapsilta tiedustelimme tarkemmin, millaisia asioita lapset pelkäävät ja miksi sekä miten heidän mainitsemien asioiden pelottavuutta voitaisiin vähentää.

#### Lasten pelot

Pelkojen kohteita mainittiin yhteensä 163 ja niistä muodostui yhteensä 11 luokkaa (ks. taulukko 11).



1. Ihmiset tai ihmisryhmät	52	32%
2. Fyysinen ympäristö	21	13%
3. Läheisiä kohtaavat kriisit	17	10%
4. Väkivalta	15	
5. Yksinäisyys ja kiusaaminen	13	
6. Odottamaton ulkoinen tapahtuma	12	
7. Eläimet ja mielikuvitusoliot	9	
8. Liikenne	7	
9. Päihteet	5	
10. Painajaiset ja niitä aiheuttavat tv-ohjelmat	5	
11. Tulevaisuus	3	
12. Muut	4	

Eniten mainintoja tuli ihmisistä tai ihmisryhmistä (52) pelon kohteena. Osa vastauksista edusti enemmän kohdistamatonta pelkoa (24), kuten "rosvojen", "murhaajien" ja "pedofiilien" pelkoa, ja osa taas pelkoa arkielämässä konkreettisesti kohdattavia ihmisiä kohtaan, (28) kuten "juoppojen", "isojen poikien" tai "jengien" herättämää pelkoa. Ensiksi mainittuja pelkoja lasten oli vaikea perustella; muutamassa vastauksessa mainittiin "rosvot, murhaajat ja pedofiilit" pelottaviksi, sillä ne voivat tehdä pahaa. "Humalaiset, isot pojat tai jengit" puolestaan pelottavat kyselyyn vastanneita lapsia arvaamattoman ja yhteiskunnan normit rikkovan käytöksen, tietyn ulkomuodon tai koon ja kielenkäytön takia, kuten esimerkiksi: "Humalaiset (ja isot pojat) näyttävät pelottavilta ja huutelevat.", "Humalainen voi käydä käsiksi, hakata, ajaa päälle."

Pimeän pelko (15) on tyypillisin lasten ympäristöön liittämä pelko (21). Myös oudot tai kovat äänet (3) ja korkeat tai ahtaat paikat aiheuttavat pelkoa (3). Lapset pelkäävät myös läheistensä vuoksi (kuolema 7, sairaudet 7, avioero 3 mainintaa) toisaalta siksi, etteivät tärkeät ihmiset joutu kärsimään ja toisaalta ettei "lapsi jää yksin". Yksinäisyys eri muodoissaan ("yksin kotona olo", "nukkua yksin", "yksin jääminen, henkinen ja fyysinen" sekä "hylkääminen") mainittiin myös suoranaisesti pelon aiheeksi kahdeksassa vastauksessa. Koulukiusaaminen tai "yksin kouluuntulo" (6) liittyvät myös läheisesti yksin jäämisen pelkoon.

Väkivallan (15) ilmenemismuodoista eniten pelkoa lapsissa herättävät sodat (9), koska "sodissa ihmisiä kuolee". Myös väkivallan kohteeksi joutuminen (3) tai terrorismi (3) tulivat esille. Terrorismin herättämää pelkoa perusteltiin muun muassa seuraavasti: "Ne ovat lähellä meitä. Jos terroristit laittavat liikkeelle taudin tai joutuu terrorismin uhriksi matkustaessa."

Odottamattomista ulkoisista tapahtumista vastanneet kokevat ukkosen erityisen pelottavaksi (5). Muita mainintoja olivat tulipalot, murrot, hirvikolarit, luonnonkatastrofit tai ylipäättään "onnettomuudet". Ukkosella pelottavaksi koettiin salamanisku, ja muuten tapahtumia pelättiin, koska itselle tai läheisille voi sattua jotakin: "Onnettomuudessa voi itse tai isä tai kaveri loukkaantua tai kuolla."

Eläimistä (8) "ötökät", hämähäkit, käärmeet, "jotkut koirat" ja petoeläimet, kuten sudet, mainittiin myös pelkojen kohteeksi. Myös mielikuvitusolennot ("möröt" 2) voivat pelottaa lapsia.

Liikenteessä lapsia pelottaa erityisesti autoilijoiden liian kova vauhti (4), esimerkiksi "välillä tuntuu, ettei autoilijat ota kävelijöitä ja pyöräilijöitä tarpeeksi huomioon", "Autot menee liian lujaa ja kivet lentää melkein silmille" ja "Autot ajaa liian lujaa, niitä on tienojassakin jo". Liikenneturvallisuuden parantaminen tuli esiin myös lasten ja nuorten nimetessä elämässään parannusta kaipaavia asioita kyselyn ensimmäisessä tehtävässä (ks. 3.2.2 Mitkä asiat kaipaavat parannusta?).

Päihteiden aiheuttamat pelot tulivat selkeimmin esille lasten pelkona päihteidenkäyttäjää, siis itse ihmisiä kohtaan, mutta muutamassa vastauksessa (5) mainittiin myös päihteet (huumeet, alkoholi, tupakka) ilmiönä pelottavaksi. Myös tietyt TV-ohjelmat sekä painajaisunet pelottavat lapsia (5). Vastausten perusteluissa TV tai elokuvat ja painajaiset oli nimenomaan linkitetty yhteen: "Pelottavat elokuvat aiheuttavat painajaisia." Tulevaisuus (3), "yläkoulun jälkeinen elämä" tai "aikuistuminen" herättivät pelkoa vastaajissa, muun muassa koska "vielä ei tiedä osaako tehdä oikeita valintoja".

## Lasten keinoja pelkojen vähentämiseksi

Kuinka lasten nimeämien asioiden pelottavuutta voitaisiin heidän itsensä mielestä vähentää? Kuinka lapset siis selviävät peloista, ja mitä aikuiset voivat tehdä auttaakseen lapsia pelkojen voittamisessa? Kysymykseen tuli yhteensä 100 mainintaa (ks. taulukko 12).

Taulukko 12. Lasten ja nuorten nimeämät pelon vähentämisen ja hallinnan keinot	
1. Pelottavan asian välttäminen ja pelon suora ennaltaehkäisy	25 25%
2. Sosiaalinen tuki	16 16%
3. Rationaalinen ajattelu ja pelon kohtaaminen	14 14%
4. Valvonta ja kontrolli	12
5. Alkoholin myynnin rajoittaminen ja alkoholistien hoito	11
6. Liikenneturvallisuuden parantaminen	7
7. Tieto ja tiedottaminen	5
8. Muut	10

Yhteensä 100 mainintaa

Lasten mielestä pelottavien asioiden välttäminen (19) tai pelon suora ennaltaehkäisy (6) ovat pelon vähentämisessä tärkeitä. Pelottavien asioiden välttämiseen annetaan usein "ei mennä tai tehdä jotakin aisaa" -tyyppisiä neuvoja, kuten "Ei katso raakoja ohjelmia", "Ei mene vaarallisiin paikkoihin" tai "Ei ajattele kuolemaa usein". Toisaalta lapset pyrkivät ratkaisemaan pelkoja ennalta myös suoralla toiminnalla (6), esimerkiksi "laittamalla valoja lisää" tai "lukitsemalla ovet".

Kun pelottava asia on jo tapahtunut, on sosiaalinen tuki keskeinen lapsen pelon hallinnan keino (16). Toisaalta lapset korostavat keskustelua aikuisen kanssa (8), siis pelon aktiivista käsittelyä. Toisinaan pelon vie pois vain toisen ihmisen tai kotieläimenkin läsnäolo (8), esimerkiksi "Pelkoa voi vähentää juttelemalla asioista ja kertomalla esim. aikuisille asiasta", "Pimeään mukaan turvallinen ihminen tai eläin".

Eryyisen viehättävästi lapset kuvasivat pelkojen voittamista niiden kohtaamisella eli ns. "tuulta päin"-asenteen avulla (8) tai omien ajatusten kautta ja niitä muuttamalla (6). Esimerkiksi

"amislaisten" (ammattikoulussa opiskelevien) pelkoa voi vähentää tutustumalla heihin, korkean paikan pelkoa voi vähentää hyppäämällä benji-hypyn tai kovan äänen aiheuttamasta pelosta selviää katsomalla, mikä äänen aiheutti. Omaan ajatteluun voi myös lasten mukaan vaikuttaa ja vähentää näin pelkoa esimerkiksi "välttämällä liioittelua", ajattelemalla että "jos ei ikinä kuulisi, tulisi liian vanhaksi" tai "ajattelemalla iloisia asioita".

Pelkoja voi lasten mielestä vähentää myös lisäämällä valvontaa (poliisit, vapaaehtoispartiot sekä valvontakamerat 9) ja koventamalla rangaistuksia (3). Näin pitäisi tehdä myös liikenteessä, samoin kuin rakentaa tunneleita, pyöräteitä, hidasteita, liikenneympyröitä ja parantaa valaistusta (7). Myös alkoholin myynnin rajoittaminen ja hinta saivat radikaalejakin ratkaisuehdotuksia, jotka vähentäisivät lasten pelkoja: "Viinakaupat pois", "Alkot ja baarit pitäisi sulkea aikaisemmin" ja "Voisi nostaa alkoholiveroa, se vähentäisi alkoholisteja ja huumetyyppejä" (ks. myös 3.5.2 Nuorten mielipiteitä alkoholinkäytöstä). Lapset toivoivat myös, että yleisillä paikoilla humalassa olevat vietäisiin putkaan ja alkoholistit saisivat hoitoa (5).

Lapset ja nuoret kaipasivat tietoa ja ottivat kantaa siihen, miten pelkojen kitkemisestä tiedotetaan (5). Erään vastauksen perusteella "pitää tietää miten varoa ja toimia", mutta toisaalta vastaajat kaipasivat "tietoa mitä pitäisi tehdä kun pahin toteutuu". Tärkeäksi koettiin myös, että nuoria "informoidaan tulevaisuudesta tehokkaasti" eikä toisaalta lisätä pelkoja "revittelemällä uutisilla lehdissä".

### 3.5.2 Nuorten mielipiteitä alkoholinkäytöstä

Yläkouluikäisille suunnatuissa alkoholista koskevassa osassa tiedusteltiin nuorten kantaa siihen, onko alkoholin liiallinen käyttö ongelma heidän kotipaikkakunnallaan, aiheutuuko siitä heille haittaa ja millaista tämä haitta on sekä miten alkoholin liiallista käyttöä voitaisiin vähentää.

Yli puolessa vastauksista (53 %) oltiin yksimielisesti sitä mieltä, että alkoholin liiallinen käyttö on ongelma, ja neljäsosassa vastauksista (24 %) oli päädytty siihen, että alkoholi ei ole ongelma vastaajien kotipaikkakunnilla (ks. taulukko 13). Silmiinpistävää vastausten perusteluissa oli se, että yhtä lukuun ottamatta kaikissa perusteluissa (23) pohdittiin nuorten liiallista alkoholinkäyttöä, vaikka kysymys oli kohdistettu yleisesti kotikaupungin "tilaan": "Nuoret juovat liikaa ja humalahakuisesti.", "Varsinaisia juoppoja ei juuri kylällä liiku, mutta nuorten alkoholinkäyttö koetaan liiallisena", "jopa muutamat ala-asteikäiset käyttävät".

**Taulukko 13.**  
**Onko alkoholin liiallinen käyttö ongelma nuorten kotipaikkakunnilla**

Yhteensä 45 mainintaa

maininnat	määrä
"On ongelma"	24
"Ei ole ongelma"	11
Ei selkeää kantaa	10

Useissa (6) nuorten liiallista juomista koskevissa perusteluissa käsitellään myös aikuisten roolia muun muassa seuraavilla tavoilla: "Liian monet nuoret kokevat käytön trendikkäänä. Mistä nuoret ottavat mallia, no aikuisista tietenkäin", "viikonloppuaikana monet nuoret 'alistuvat' juomaan alkoholia, kun saavat melko helposti vanhemmilta ihmisiltä juotavaa", "joidenkin nuorten/lasten vanhempia ei kiinnosta ja ei valvo tarpeeksi nuorten juomista". Nuoret kokevat alkoholin ongelmaksi kotipaikkakunnallaan myös julkisilla paikoilla juopottelun takia (8). Osassa vastauksista pohdittiin myös molempia kantoja ("Ei selkeää kantaa" -maininnat, 22 %): alkoholia ei pidetty ongelmana yleisesti, mutta sen katsottiin olevan ongelma joillekuille tai huomautettiin alkoholin käytön kesäisin yltyvän ongelmaksi.



Kysyttäessä tarkemmin aiheutuuko vastaajille haittaa alkoholin liiallisesta käytöstä ja millaista tämä haitta on noin 40 % vastasi, että heille aiheutuu haittaa, ja niin ikään 40 % oli sitä mieltä, ettei heille aiheudu alkoholista haittaa (ks. taulukko 14). Viimeksi mainituissa vastauksissa oppilaat siis kokivat, että alkoholi ei ole ongelma heidän kotipaikkakunnallaan tai että se ei ongelmalisuudestaan huolimatta aiheuta heille henkilökohtaisesti haittaa: *"Oppilaat mieltivät, että ehkä alkoholinkäyttö on ongelma koko Suomessa, mutta heidän elämäänsä se ei ole tuonut ongelmia."*

**Taulukko 14.**  
**Aiheutuuko nuorille haittaa alkoholin liiallisesta käytöstä heidän kotipaikkakunnallaan**

Yhteensä 44 mainintaa

maininnat	määrä
"Aiheutuu haittaa"	17
"Ei aiheudu haittaa"	18
Ei selkeää kantaa	7
Kysymykseen ei vastattu	3

Vastauksista 40 %:ssa koettiin siis alkoholin liiallisesta käytöstä koituvan haittaa vastanneille. Alkoholin liiallinen esiintyminen ja käyttö kotipaikkakunnalla aiheuttavat nuorille turvattomuudentunnetta ja huolta nuorten hyvinvoinnista: *"Humalaiset autoilijat ja pyöräilijät ovat turvallisuusriski", "Ennalta-arvaamaton käyttäytyminen huolestuttaa, koska ei ole turvallista liikkua iltaisin ulkona edes omalla asuinalueella. Jos törmää humaltuneeseen henkilöön, niin varsinkin miehet ovat monesti tunkeileviä.", "Huolestumista, ahdistusta, kun näkee lapsia ja nuoria päihtyneenä", "nuoret, jotka juovat, voivat alkoholisoitua ja saada terveysongelmia".*

Juomiseen vaikuttaa myös sosiaalinen elämä, ja päinvastoin: toisaalta nuoret pelkäävät, että juomisesta kieltäytyminen syrjäyttää ryhmän ulkopuolelle, mutta toisaalta juominen myös vähentää sosiaalisia suhteita. Merkittäväksi alkoholin aiheuttamaksi haitaksi mainitaan myös sekä aikuisten että nuorten erasteinen häiriökäyttäytyminen (paikkojen sotkeminen ja rikkominen, huuteilu, tappelu ja väkivaltainen käytös, ahdistelu sekä ryöstöt) (10).

Nuorilla oli paljon ideoita (nuorten) liiallisen alkoholin käytön vähentämiseksi (ks. taulukko 15). Tyypillisin keino, joka mainittiin yli puolessa vastauksista (58 %), olisi puuttua alkoholin hintaan korottamalla alkoholiveroa. Alkoholin hinnan korottaminen kytkeytyy nuorten vastauksissa laajemmin alkoholin saannin vaikeuttamiseen (45), missä hintojen ohella puuttuminen alkoholin välittämiseen nuorille ja myynnin lopettaminen alaikäisille nousivat erityisesti esille. Nuoret toivoivat, että henkilöpaperit tarkastettaisiin alkoholin oston yhteydessä. Muina keinoina alkoholin saamisen vaikeuttamiseen nuoret ehdottivat ikärajojen nostoa, tuontirajoituksia, myymistä pienemmissä pakkauksissa ja myynnin tiukempaa kieltämistä jo humalassa oleville.

**Taulukko 15.**  
**Nuorten esittämiä keinoja vähentää alkoholin liikakäyttöä**

Yhteensä 116 mainintaa

1. Alkoholin saannin vaikeuttaminen korottamalla alkoholiveroa sekä rajoittamalla ja valvomalla paremmin myyntiä	45
2. Rangaistusten kiristäminen ja valvonnan lisääminen	24
3. Nuorten alkoholinkäytön ennaltaehkäiseminen: valistuksella – "oikeanlaisella" valistuksella – sekä järjestämällä "Enemmän tekemistä nuorille!"	24
4. Aikuisten ja vanhempien vastuun vahvistaminen	16
5. Alkoholistien kuntoutusmahdollisuuksien parantaminen ja varhainen puuttuminen nuorten ongelmiin	7

Osa kyselyyn osallistuneista nuorista vähentäisi alkoholin liiallista käyttöä koventamalla rangaistuksia sekä nuorille välittämistä että alaikäisenä juomisesta (6) esimerkiksi laittamalla *"viikoks*

*putkaan kaikki alaikäiset, jotka jää kiinni alkoholista ja 10 euroa sakkoa*". Nuoret toivoivat myös lisää valvontaa ja poliisin aktiivisempaa puuttumista alkoholinkäyttöön julkisissa paikoissa (13).

Nuorten mielestä vanhemmilla on merkittävä rooli erityisesti juomisen estämisessä. Vanhempien tulisi *"välittää ja valvoa lasten tekemisiä paremmin (kotiintuloajat!) sekä olla ankarampia ja tiukempia"*. Selkeät rajat ja kontrolli korostuvat alkoholinkäytön vähentämisen keinona nuorten vastauksissa; vain yhdessä vastauksessa korostettiin keskustelua ja kahdessa vanhempien tai aikuisten esimerkin parantamista keinona vähentää (nuorten) juomista.

Nuoret arvostavat myös valistusta taistelussa kohti viisaampia juomatapoja: neljäsosaosassa vastauksista (12) mainittiin valistus hyväksi keinoksi, ja näistä puolessa esiintyi kritiikkiä ja muutosehdotuksia nuorten saamaan valistukseen – valistuksen tulee olla *"oikeanlaista"*. Vastausten perusteella valistus tulisi ajoittaa yläkoulun alkuun (5-luokkalaisten ovat liian nuoria ja 8-luokalla valistus on *"liian myöhäistä"*), sen tulisi tähdätä *"muuttamaan nuorten käsityksiä alkoholista"* ja olla todentuntuista *"käytännön elämän tarinat alkoholin väärinkäytöstä koskettaisivat nuoria enemmän"*.

Toinen nuorten mainitsema alkoholin käyttöä ennaltaehkäisevä keino olisi lisätä nuorille suunnattua ohjattua toimintaa viikonloppuisin: *"selväperjantai tapahtumia, päihteettömiä diskoja, netti- ja yökahviloita"*. Tarve nuorten tapaamispaikoille ja tapahtumille tuli esiin myös nuorten nimeämässä kunnallisten palveluiden kehittämiskohteissa. (ks. 3.4.2 Kehitysehdotus: lisää liikunta- ja vapaa-ajanviettotiloja lapsille ja nuorille).

Osa nuorista näki myös terveydenhuollon (alkoholistien hoitoon ohjaamisen) ja terveydenhuollon tilan parantamisen (lisää psykologeja, paremmat vieroitusmahdollisuudet) keinona vähentää alkoholin liiallista käyttöä.

## 3.6 Vaikutusmahdollisuudet

Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia koskevassa osassa oppilailta tiedusteltiin, mihin asioihin he kokevat voivansa vaikuttaa kotona, koulussa ja vapaa-aikana sekä mihin asioihin heidän tulisi saada vaikuttaa kyseisissä konteksteissa. Lisäksi pyysimme vastaajien kannanottoa siihen, mihin lasten ja nuorten elämää koskeviin asioihin aikuisten pitäisi vaikuttaa enemmän.

Lasten ja nuorten oli helppo nimetä asioita, joihin he kokevat voivansa vaikuttaa: näistä tuli yhteensä 360 mainintaa (ks. kuvio 3). Kahdeksassa vastauksessa oli jätetty vastaamatta kysymykseen. Sen sijaan kahteen muuhun vaikuttamista koskevaan kysymykseen jätettiin 15 tyhjää vastausta, mikä on kyselyn suurin määrä. Tämä saattaa merkitä sitä, että kyselyyn osallistuneet kokevat voivansa vaikuttaa hyvin asioihinsa tai että vaikutusmahdollisuuksien kehittämiskohteita on vaikeampi nimetä kuin asioita, joihin lapset saavat vaikuttaa, tai sitä, että kysymykset ovat olleet vaikeatajuisia vastaajille.

### 3.6.1 Kotona parhaat vaikutusmahdollisuudet

Lapset nimesivät eniten vaikuttamiskohteita **kotoa** (139). Toisaalta kodin ja vapaa-ajan *"rajat"* menevät osittain päällekkäin, ja tämän takia joitakin alun perin kotiin kohdistettuja vastauksia on siirretty vapaa-aika-osioon ja päinvastoin. Vastausten perusteella vapaa-ajaksi määrittyi erityisesti lapsen ja nuoren ystävien ja harrastusten parissa viettämä aika tai ylipäätään *"oma aika"* eli aika, joka jää vapaaksi kodin sääntöjen ja rutiinien sekä koulussakäynnin lisäksi.

Kotona vastaajat kokivat voivansa vaikuttaa yleisimmin **kodin fyysiseen ympäristöön** (70), joka tässä tapauksessa tarkoittaa ruokailua, kotitöitä, rahankäyttöä, pukeutumista sekä omaa huonetta ja sisustusta. Ruokailuun vaikuttaminen (22) tarkoittaa kodin aterioiden sisältöön vaikuttamista, mutta myös sitä, että kotona *"Mun ei tarte syödä kaikkea ruokaa"*.

## LAPSET JA NUORET KOKEVAT VOIVANSA VAIKUTTAA

### KOTONA

140

#### Fyysiseen ympäristöön 70

- ruoka 22
- kotityöt 17
- rahankäyttö 14
- pukeutuminen 11
- oma huone ja sisustus 6

#### Kodin päätöksiin 41

- kodin "ajat" 24
- matkat, muutot ym. 9
- atk + tv:n käyttö 8

#### Sosiaaliseen ympäristöön 12

"Kotona voi vaikuttaa hyvin" -maininnat + muut 17

### VAPAA-AIKANA

78

#### Harrastuksiin 35

#### Omiin menoihin ja ajankäyttöön 23

#### Kavereihin 9

"Vapaa-aikana voi vaikuttaa hyvin/huonosti" -maininnat + muut 10

### KOULUSSA

123

#### Sosiaaliseen ympäristöön 34

- koulu- ja luokkahenki 21
- oppilaiden ja opettajien suhteet sekä kiusaaminen 13

#### Opetus- ja oppimisympäristöön 27

- oma oppiminen 14
- oppitunnit 13

#### "Tekemis" ympäristöön 8

- tapahtumat ja retket 5
- välituntipuhat 3

#### Fyysiseen ympäristöön 16

- siisteys 6
- oma paikka ja tavarat 3
- muut 7

#### Miten-maininnat 30

- OPH:n kautta 22
- oman käytöksen kautta 8

"Koulussa voi vaikuttaa huonosti" -maininnat + muut 8

**Kuvio 3.**  
Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuudet

Kotitöihin (17) liittyvät maininnat koostuvat pääasiassa yksittäisistä viittauksista ”kotitöihin”, ”siivoukseen” ja ”siisteyteen”, mutta kahdessa vastauksessa kotitöihin vaikuttaminen tarkoitti sitä, ettei niitä tarvitse tehdä, jos ei halua tai on koe. Rahankäyttöön (14) vaikuttamisen vastaajat määrittelivät omaan tai perheen rahankäyttöön, viikkorahaan ja ostopäätöksiin vaikuttamiseksi. Pukeutumiseen (11) vaikuttaminen puolestaan merkitsee omista vaatevalinnoista päättämistä. Myös oma huone ja sen, tai ylipäätään kodin, sisustaminen (6) kuuluvat asioihin, joihin lapset kokevat voivansa vaikuttaa.

**Kodin päätöksiin** eli kodin ”aikoihin”, matka- ja muuttopäätöksiin sekä television ja tietokoneen käyttöön viitattiin runsaasti (40). Kodin aikoihin vaikuttaminen (24) onkin suurin kotona vaikuttamiseen liittyvä luokka, ja se koostuu kotiintulo- (12), nukkumaanmeno- (6) ja läksyjentekoaikaan vaikuttamisesta. Se, miten lasten mielipide huomioidaan lomien suunniteltaessa, jäi epäselväksi: viidessä vastauksessa oli lyhyesti todettu, että kotona voi vaikuttaa ”matkustamiseen”, ”lomiin” tai ”lomasuunnitelmiin”. Muuttopäätöksiin vaikuttaminen tarkoittaa mm. että ”*perheen muuttaessa lapsen mielipide otetaan huomioon sinä, mille alueelle muutetaan*”. Myös lemmikkiasioihin ja kylään menoon vaikuttaminen tuotiin esille kodin päätöksissä. Television ja tietokoneen käyttöön (8) vaikuttaminen puolestaan tarkoittaa sitä, että lapset voivat vaikuttaa siihen, mitä katsovat tai pelaavat, ja myös siihen, kauanko ovat tietokoneella.

Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuus **kodin sosiaaliseen ympäristöön** tuli myös esille 12 vastauksessa – koulussa sen sijaan koettiin voitavan vaikuttaa sosiaaliseen ympäristöön huomattavasti useammin. Kodin ja koulun sosiaaliseen ympäristöön vaikuttamisen maininnat poikkeavat kuitenkin toisistaan siten, että koulussa vastaajat kokevat erityisesti voivansa vaikuttaa vertaissuhteisiin. Koulu onkin kotiin verrattuna intensiivinen vertaissuhteiden luomisen paikka, jossa monet toverisuhteiden solmimiseen tai ongelmiin liittyvät kysymykset ovat esillä.

Sosiaaliseen ympäristöön vaikuttaminen kotona merkitsi tyypillisimmin kodin ”yhteishenkeen”, ”tunnelmaan” tai ”ilmapiiriin” vaikuttamista. Kahdessa vastauksessa korostettiin puolestaan omaa käytöstä vaikuttamisen avaimena. Lisäksi neljässä vastauksessa oltiin sitä mieltä, että kotona vaikuttamisen mahdollisuudet ovat hyvät tai että kotona voi vaikuttaa jopa lähes kaikkeen. Ainoa vastauksissa esiin tullut kotona vaikuttamisen keino oli keskustelu, jota kuvattiin mm. seuraavasti: ”**kotona arkisiin asioihin keskustelemalla vanhempien kanssa**” tai ”*Kotona ei paljon: Kotona keskustellaan, mutta lopullinen päätösvalta on vanhemmilla*”.

Vastaajat kokivat myös voivansa vaikuttaa **koulussa** moniin asioihin (123), joista erityisesti mainittiin jo edellisessä kappaleessa kuvaamani **sosiaaliseen ympäristöön** vaikuttaminen (34). Koulussa sosiaaliseen ympäristöön vaikuttaminen tarkoitti ensinnäkin vaikuttamista vertaissuhteisiin (8) tai niissä ilmeneviin ongelmiin (koulukiusaamiseen, 4), esimerkiksi ”*jos on kaikkien kanssa, tulee hyvä fiilis*”, ”*kavereihin omalla käytöksellä*” tai ”*koulukiusaamiseen puuttumiseen*”. Toiseksi sosiaalista ympäristöä koskevat maininnat koostuvat luokka-, koulu- tai yhteishenkeen, kouluviihtyvyyteen sekä sääntöihin vaikuttamiseen koskevista maininnoista (19). Näistä ainakin kouluviihtyvyyteen liittyy myös muita kuin sosiaalisia näkökulmia, mutta lasten määrittelyissä käsitteiden sosiaaliset puolet korostuivat, kuten esimerkiksi ”*oppilaiden viihtyminen*” tai ”*kouluviihtyvyyteen (ilmapiiri)*”.

**Opetus-oppimisympäristöön** vaikuttaminen (27) tarkoittaa omaan oppimiseen tai koulumenestykseen sekä oppitunteihin vaikuttamista. Kuudessa vastauksessa korostetaan sitä, että koulussa voi vaikuttaa omaan opiskeluun ja oppimiseen, siis siihen mitä ja kuinka oppii. Toisessa puolessa näitä vastauksia puolestaan korostetaan koulumenestystä ja omaa vaikutusta siihen. Oppitunteihin vaikuttaminen tarkoittaa niiden sisältöön ja opetukseen vaikuttamista sekä muun muassa vaikuttamista ”*lukujärjestykseen (vaikeat ja helpot tunnit jaettuina eri päiville)*”. Joskus oppituntiin vaikuttaminen voi olla myös sitä, että ”*mä saan sanoa mitä kirjoja haluan lukea pulpettikirjana*”. Oppitunneilla koettiin voitavan vaikuttaa myös työrauhaan (5).

**Koulun fyysiseen ympäristöön** vaikuttaminen mainittiin yhteensä 16 kertaa. Opiskelijat kokevat erityisesti voivansa vaikuttaa koulun ja sen ympäristön siisteyteen. Lisäksi mainittiin omiin tavaroihin, istumajärjestykseen, pulpettien korkeuteen, paikkojen kunnossapitoon, koulun pihan suunnitteluun, ruokailuun menoon ja ruoan määrään vaikuttaminen.

Muutamassa vastauksessa tuotiin myös esiin, että opiskelijat voivat koulussa vaikuttaa retkien (4) ja tapahtumien (1) järjestämiseen sekä välituntekemisiin (3). Olen nimittänyt näitä **"tekemisympäristöön"** vaikuttamiseksi. Yllättävää on, että kysyttäessä opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia koulussa vain yhdessä vastauksessa mainitaan opiskelijoiden saavan osallistua tapahtumien järjestämiseen.

Koulussa vaikuttamista käsittelevistä vastauksista eniten yksittäisiä mainintoja tuli itse asiassa siitä, **miten koulussa on mahdollista vaikuttaa**: 22 vastauksessa käsiteltiin sitä, että koulussa voi vaikuttaa oppilaskunnan hallituksen (OPH) (20) tai tukioppilastoiminnan (2) kautta. Tämä on luonnollista, kun ajatellaan kyselyn kohderyhmää eli oppilaskunnan hallituksen jäseniä. Näistä vastauksista kolmessa mainittiin yleisellä tasolla, että OPH:n kautta voi vaikuttaa *"melkein kaikkeen", "arkiasioihin" tai "nuorten yhteisiin asioihin"*. Myös *"omalla käytöksellä ja tekemisillä koettiin voitavan vaikuttaa asioihin koulussa"* (8). Kuudessa vastauksessa puolestaan tuotiin esiin, että vaikutusmahdollisuudet koulussa ovat vähäiset.

**Vapaa-ajalla** (78) lapset ja nuoret kokivat voivansa vaikuttaa erityisesti **harrastuksiinsa** (35): tyyppillisesti tässä mainitaankin lyhyesti "harrastukset" (24). Muissa vastauksissa korostetaan sitä, että saa itse päättää, mitä harrastaa (9) ja kuinka usein (2). Harrastukset ovat osa oppilaiden "omaa aikaa", jonka **menoihin, tekemisiin ja ajankäyttöön** kokee voivansa vaikuttaa 23 vastaajaryhmää. Erikseen **vertaissuhteet** ja niihin vaikuttaminen nousivat esiin 9 vastauksessa: näissä todettiin, että vastaajat saavat vaikuttaa kaveripiiriin, valita kaverinsa vapaasti, päättää mitä tehdään ja missä sekä *"Mitä vanhemmaksi tulee, sitä enemmän saa olla kavereiden kanssa ja päättää vapaa-ajan vietosta"*.

Lisäksi kahdessa vastauksessa oltiin tyytyväisiä vapaa-ajan vaikutusmahdollisuuksiin, esimerkiksi *"nuorisotaloilla ja -kahvilassa ohjaajat kuuntelevat nuorten toiveita ja ottavat niitä mahdollisuuksien mukaan huomioon"*. Niin ikään kahdessa vastauksessa kritisoitiin vaikutusmahdollisuuksia kunnalliseen päätöksentekoon: *"nuorten vaikutusmahdollisuudet yleensä xxx:ssa (kaupungin nimi) ovat heidän mielestään heikot tai se on aika näennäistä. Eräs oppilas sanoi, että kuljissit ovat hyvät, mutta sen takana on tyhjiä. Nuorisovaltuusto on olemassa, mutta sillä ei ole valtaa eikä rahaa!!!"*.

### 3.6.2 Lisää vaikutusmahdollisuuksia kouluun

Toisessa vaikutusmahdollisuuksia käsittelevässä kysymyksessä tiedustelimme, mihin asioihin lasten ja nuorten tulisi saada vaikuttaa enemmän. Tähän kysymykseen tuli yhteensä 212 ehdotusta, eli noin neljä jokaista kysymykseen kantaa ottanutta vastausta kohden.

Vastaajat toivoivat saavansa äänensä kuuluviin paremmin erityisesti **koulussa** (84), jossa opetus-oppimisympäristöön, koulupäivän rakenteeseen ja pituuteen sekä fyysiseen ympäristöön tuli paljon kehitysehdotuksia (yht. 55). Lisäksi koulun sosiaaliseen ympäristöön (9), opettajakokouksiin ja opettajavalintoihin (5) sekä jatkokoulutukseen hakeutumiseen (4) toivottiin myös voitavan vaikuttaa enemmän.

**Opetus-oppimisympäristöön** liittyvästi (20) toivottiin enemmän sanavaltaa ja valinnanvapauttava siihen, mitä koulussa opiskellaan (oppiaineet ja valinnaisuus), kuinka teoreettisesti tai käytännöllisesti aiheita lähestytään sekä miten opetus toteutetaan (opetus ja oppituntien sisällöt) (yhteensä 12). Esimerkiksi käytännön kaipuu toisinaan kovin teoreettisen opiskelun rinnalle oli

teemana kahdessa vastauksessa: *"Nuoret haluaisivat saada äänensä kuuluviin enemmän, esimerkiksi kouluviihtyvyyden suhteen. Viihtyvyyttä voivat lisätä oppitunneilla käyneet vierailijat sekä koulun ulkopuolelle tehty vierailut. Eli nuoret toivovat enemmän käytännön asioita välillä kovin teoreettiseen opiskeluun."* Myös istumapaikkajärjestykseen ja läksyjen määrään lapset ja nuoret voisivat omasta mielestään vaikuttaa enemmän (6). Eräässä vastauksessa ehdotettiin myös seuraavaa: *"Oppilaat voisivat vaikuttaa koulussa opetusryhmien muodostamiseen. Keskustelussa tuli ilmi erityisopetuksen tarve sekä erityisoppilaalle että muulle ryhmälle."*

**Koulupäivän rakenteeseen ja pituuteen** (18) liittyviä ehdotuksia oli hyvin monenlaisia. Yleisin yksittäinen maininta liittyi kuitenkin koulupäivän rytmitykseen (7) ja erityisesti lukujärjestyksiin, esimerkiksi *"Koulussa olisi hyvä jos voisi vaikuttaa lukujärjestyksiin, päivät ovat joskus rankkoja"*, *"koeajat – Vähemmän kokeita samalla viikolla"*. Lisäksi vastaajat toivoivat voivansa vaikuttaa enemmän välituntien, koulupäivän ja lomien pituuteen (7) sekä koulun alkamis- ja loppumisaikoihin – sitä kuinka näitä tulisi muuttaa, ei määritelty kuin yhdessä vastauksessa: *"kouluajat – Koulun alkamisajat pitäisi saada myöhemmiksi, koska ei jaksa herätä eikä keskittyä koulussa"*.

Yli puolet lasten ja nuorten toiveista siitä, miten vaikutusmahdollisuuksia **koulun fyysiseen ympäristöön** (11/17) voisi lisätä, liittyi kyselyn vastauksissa jo useaan kertaan esiin tulleeseen kouluruokailuun. Lapset ja nuoret toivovat, että heitä kuultaisiin paremmin koulun ruokalista ja ruokailukäytäntöjä suunniteltaessa. Lasten ja nuorten toive vaikuttaa koulun tilojen, sekä sisä- että ulkoympäristön, sisustukseen ja uusiin hankintoihin on niin ikään noussut tuloksissa esiin jo aiemmin, eikä tämä kysymys tee poikkeusta (6): *"Kouluympäristöön pitäisi saada enemmän vaikuttaa, koska tämä meidän koulu on aika karu."*

**Koulun sosiaaliseen ympäristöön** vaikuttamisessa (9) lapset ja nuoret toivoisivat, että heitä kuultaisiin enemmän erityisesti laadittaessa koulun sääntöjä ja rangaistuksia (4) sekä ennaltaehkäistäessä koulukiusaamista (3). Neljässä vastauksessa esitettiin myös ajatus siitä, että oppilaiden pitäisi saada vaikuttaa **opettajien valintaan**, ja yhdessä korostettiin mahdollisuutta osallistua **opettajankokouksiin**, silloin kun *"siellä päätetään lasten asioista"*. Esiin tuli myös toive siitä, että nuoret saisivat vaikuttaa enemmän peruskoulun jälkeiseen **opiskelupaikkaan** (4). Muissa maininnoissa, jotka liittyivät vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen koulussa (11), puolestaan mainittiin kouluviihtyvyys ja sujuvuus, tapahtumien järjestäminen sekä ylipäätään se, että koulussa pitäisi saada vaikuttaa enemmän.

Lapset ja nuoret toivoisivat saavansa äänensä paremmin kuuluville myös **vapaa-ajalla** (61). Vapaa-ajan vaikutusmahdollisuuksien parantamiseen liittyvät vastaukset ovat linjassa aiemmin esittelemiäni lasten ja nuorten nimeämien kunnallisten palveluiden kehittämiskohteiden kanssa, mutta lisäksi tässä kysymyksessä mukaan nousi myös uusi taso, kunnalliseen ja valtakunnalliseen päätöksentekoon vaikuttaminen.

**Lähiympäristössä** (44) vastaajat toivoivat voivansa vaikuttaa enemmän suunnilleen samoihin asioihin, kuin mihin he edellisen kysymyksen perusteella jo voivat vaikuttaa: harrastusasioihin ja ystäviin (16), omiin asioihin ja tekemisiin (15) sekä nuorisotoimintaan (6). Kenties tämä osoittaa, että nämä asiat ovat tärkeitä vastaajien elämässä, minkä vuoksi niihin toivotaan voitavan vaikuttaa entistä enemmän.

**Harrastusasioissa** korostuvat erityisesti harrastusmahdollisuuksien parantaminen (6) (*"Enemmän harrastusmahdollisuuksia ja mitä ne ovat ja milloin."*) sekä omista harrastuksista ja ystävyysuhteista päättäminen (7). Lisäksi yksittäisissä vastauksissa toivottiin voitavan vaikuttaa uimahallin aukioloaikoihin, "futiskenttiin" ja kirjaston kirjoihin. **Omat asiat ja tekeminen** -ryhmässä on vaikutusmahdollisuuksia kartoittanutta kysymystä enemmän vastauksia, jotka kuvailevat yleisesti omaan elämään ja päätöksiin vaikuttamista (7) konkreettisten, esimerkiksi ajankäyttöä koskevien päätösten sijaan: *"Omiin asioihin, omaan elämään", "vapaa-aikana omaan elämään"*. Osa

vastaajista haluaisi vaikuttaa myös enemmän **nuorisotoimintaan** (6) tai -tiloihin muun muassa tapahtumien järjestämisen kautta. Yhdessä vastauksessa toivottiin lasten voivan vaikuttaa enemmän *"iltapäiväkerhon toimintaan, koska lapset haluaisivat osallistua tekemisen ja aikataulujen päättämiseen"*.

Neljäsosa vastaajaryhmistä (17) toivoi lapsille ja nuorille enemmän vaikutusmahdollisuuksia myös **kunnalliseen ja valtakunnalliseen päätöksentekoon**. Näistä vastauksista seitsemässä viitataan valtakunnalliseen päätöksentekoon, ja erityisenä teemana korostuu äänioikeus: *"Presidentin valintaan ja muihin vaaleihin – äänestysiksi 15!"*, *"Äänestyksiin/vaaleihin (esim. presidentti vaaleihin) että mekin voisimme vaikuttaa ja antaa omaa nuorten kantaa esille."* Kunnallisessa päätöksenteossa (5) toivottaisiin lapsia ja nuoria kuultavan erityisesti rakennus- ja korjauspäätöksiä tehtäessä ja ylipäätään **"lapsia ja nuoria koskevista asioista"**. Muissa vastauksissa mainitaan yleisesti "politiikkaan" tai "meitä tai nuoria koskeviin asioihin" (5). Poliittisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä pidetään tärkeänä, koska *"vaikutusmahdollisuus estäisi turhautumista"* ja *"tuntuisi mielekkäämmältä tehdä jotakin, kun on itse saanut vaikuttaa asioihin"*.

Tiedusteltaessa vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä **kotona** nuoret mainitsivat niin ikään samankaltaiset asiat kuin mihin he jo kokivat voivansa vaikuttaa, eli kodin päätöksiin (28) ja fyysiseen ympäristöön (24). **Kodin päätöksistä** vastaajat toivoivat heitä kuultavan entistä enemmän erityisesti kotiintuloajoissa (10) sekä television ja tietokoneen käytössä (7). Lomapäätöksiin vaikuttaminen (4) tarkoitti kahdessa vastauksessa nimenomaan sitä, että kaikille lomilla ei tarvitsisi lähteä mukaan. Myös nukkumaanmenoaikoihin, lemmikkipäätöksiin, läksyjen tekoon sekä perheen sääntöihin toivottiin voitavan vaikuttaa enemmän (7).

**Kodin fyysisestä ympäristöstä** (24) erityisesti esiin nousi vastaajien halu vaikuttaa enemmän raha-asioihin eli viikkorahaan ja oman rahan käyttöön. Ruokailuun, siihen mitä syödään, haluttaisiin myös vaikuttaa entistä enemmän neljässä vastauksessa. Myös kotityöt ja siisteys, oma huone, asuminen ja sisustus sekä oma tyyli ja pukeutuminen mainittiin. Kodin sosiaalinen ympäristö mainittiin kuitenkin yhteensä ainoastaan neljästi. Näissä vastaajat toivoisivat voivansa vaikuttaa enemmän "kotona perheen kanssa olemiseen", perheen väleihin ja rauhaan kotona sekä siihen, että "pidettäisiin hauskaa kunnolla". Lisäksi todetaan, että vanhempien pitäisi enemmän kuunnella lapsia ja kysellä lasten toiveita sekä luottaa enemmän nuoriin.

### 3.6.3 Aikuisten osallistuminen lasten ja nuorten elämään tärkeää

Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia käsittelevän osan viimeisessä kysymyksessä tiedustelimme vastaajilta, mihin lasten ja nuorten elämään liittyvään asiaan aikuisten tulisi vaikuttaa enemmän. Kysymykseen tuli kaiken kaikkiaan 189 mainintaa, joista 11:ssä oltiin sitä mieltä, että aikuisten ei tulisi vaikuttaa enempää lasten ja nuorten asioihin; 94 % kysymykseen vastanneista ryhmistä toivoi siis aikuisten vaikuttavan enemmän joihinkin lasten ja nuorten elämää koskeviin asioihin. Mihin aikuisten sitten tulisi lasten mielestä vaikuttaa nykyistä enemmän?

Vastaajat olivat hämmästyttävän yksimielisiä niistä asioista, joihin aikuisten tulisi vaikuttaa lasten ja nuorten elämässä enemmän. Maininnoista muodostui yhteensä kahdeksan luokkaa, joista olen alla olevassa taulukossa (ks. taulukko 16) esitellyt kaikki, joissa oli yli 10 mainintaa. Suurin luokka oli **rajoja ja rakkautta** korostavat maininnat (36). Lapset kaipaavat selkeitä rajoja erityisesti kotiintuloaikoihin (15): *"Aikuisten tulisi joka paikassa sanoa selvät säännöt!"* Pelkät autoritaarisesti sanellut rajat eivät kuitenkaan ole sitä, mitä lapset kyselyn mukaan kaipaavat, sillä suuressa osassa rajoja korostavista maininnoista esitetään myös asian toinen puoli eli toivotaan aikuisten olevan aidosti kiinnostuneita lasten ja nuorten elämästä (21). Kiinnostusta voi vastaajien mukaan osoittaa olemalla selvillä siitä, mitä lapsi kulloinkin tekee, missä ja kenen kanssa (16) sekä keskustelemalla ja kuuntelemalla lasta eli tutustumalla lapseen paremmin (6): *"Vanhemmat eivät 'tunne' lapsiaan, pitäisi yrittää luoda parempia suhteita."*, *"Olla korvina huolille."*

**Taulukko 16.**  
**Kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten mukaan aikuisten tulisi vaikuttaa enemmän**

Yhteensä 141 mainintaa

● Asettamalla rajoja, kuten kotiintuloaikoja ja olemalla kiinnostunut lapsen elämästä esimerkiksi olemalla paremmin selvillä, siitä missä lapsi on ja mitä tekee sekä keskustelemalla lapsen kanssa	36
● Puuttumalla lasten ja nuorten päihteiden käyttöön	29
● Taakaamalla lasten ja nuorten turvallisuus ja suojele sekä puuttumalla turvallisuutta uhkaaviin tekijöihin, kuten koulukiusaamiseen	22
● Kannustamalla lapsia ja nuoria elämään terveellisesti (ravinto, liikkuminen, nukkuminen, hygienia)	22
● Tukemalla ja kannustamalla lasten koulunkäyntiä ja vaikuttamalla läksyjen tekemiseen	18
● Luomalla nuorille puitteita ja mahdollisuuksia harrastamiseen ja tekemiseen (niin koulussa kuin vapaa-aikana)	14

Ylivoimaisesti yleisin yksittäinen asia, johon vastanneet kaipaavat aikuisten vaikuttamista, on **lasten ja nuorten päihteiden käyttö**. Yli puolessa kysymykseen vastanneista ryhmistä (55 %) oli päädytty siihen, että aikuisten tulisi vaikuttaa päihteiden käytön vähentämiseen: *"alkoholin ja päihteiden käyttöön nuoret toivoivat vanhempien ja päättäjiä järeämpiä toimia"*, *"Vanhemmat eivät saisi ostaa alkoholia lapselle (ei myöskään tupakkaa)"*. Aikuisilta toivottiin enemmän myös yleistä turvallisuuden takaamista ja suojele (10) sekä puuttumista lapsen ja nuoren turvallisuutta uhkaaviin tekijöihin (12). Erityisesti koulukiusaamiseen lapset ja nuoret toivoivat aikuisten puuttuvan (6). Lisäksi väkivalta ja liikenne koettiin turvallisuutta uhkaaviksi tekijöiksi: aikuisten tulisi puuttua *"väkivaltaan, koska se on rikollisuutta ja huonoa käytöstä"* sekä *"siihen, että lapset käyttävät pyöräilykypärää"*.

Aikuisten toivottiin myös **kannustavan lapsia ja nuoria elämään terveellisesti** (22). Elämäntapoihin ja terveyteen yleisesti aikuisten toivottiin vaikuttavan enemmän yhdeksässä vastauksessa: *"elämäntapoihin, ettei nuorten elämä menisi liian hakoteille"*. Lisäksi riittävään unensaantiin, monipuoliseen ja terveelliseen ruokavalioon, liikuntaan, hygieniaan ja vaatetukseen toivottiin aikuisilta parempaa puuttumista (13).

Vastaajat toivoivat aikuisten vaikutusta, **tukea ja kannustusta myös koulunkäyntiin** (9), erityisesti läksyjen tekoon (9). Vanhempien tulisi *"olla kiinnostuneita koulumenestyksestä ja auttaa lapsia ymmärtämään asioita"* sekä *"kannustaa lapsia koulunkäynnissä"*. Läksyjen tekoa aikuinen voi vastaajien mukaan tukea muistuttamalla niistä sekä osallistumalla tehtävien tekoon.

Vapaa-ajalla vastaajat toivoivat aikuisten voivan vaikuttaa lasten ja nuorten harrastus- ja toimintaympäristöjen luontiin (11). Tämä sisältää harrastusmahdollisuuksien parantamisen, oleskelutilojen ja tapahtumien järjestämisen sekä *"koulujen ja muiden yhdistysten varainhankintaan osallistumisen"*. Koulussa toivottiin myös aikuisten vaikuttavan enemmän luokkaretkiin (3). Yllä esittelemäni kuuden pääluokan lisäksi vastaajat toivoivat aikuisten vaikuttavan myös nuorten raha-asioihin (6) (viikkorahana ja valvomalla rahankäyttöä) sekä käyttäytymiseen ja tapoihin niin välitunnilla kuin kotona (4).



## 4. Pohdinta

### 4.1 Johtopäätökset

Tässä selvityksessä lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä lähestyttiin kouluviihtyvyyden, kunnallisten palveluiden, turvallisuuden ja pelkojen sekä vaikutusmahdollisuuksien teemojen kautta. Kysymykset haluttiin pitää avoimina, jotta vastaukset kuvastaisivat mahdollisimman paljon lasten ja nuorten omaa ajattelua. Tästä johtuen tietyt teemat toistuivat kysymyksestä toiseen. Nostan tässä yhteenvedossa esiin näitä toistuvia, sekä vähän laajempia että hyvin konkreettisia teemoja – lasten ja nuorten esiin tuomia hyvinvoinnin uhkia ja mahdollisuuksia. Millaista tietoa lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä selvitys siis tarjoaa?

#### Koulun fyysisen ympäristön kohentaminen lisää kouluviihtyvyyttä

Kouluun ja kouluviihtyvyyteen liittyvät asiat nousivat tärkeinä esiin lasten vastauksissa. Toisaalta mahdollisuutta koulunkäyntiin arvostetaan ja koulu määriteltiin elämässä hyvin olevien asioiden kärkeen, mutta toisaalta sieltä löytyy myös eniten parannettavaa.

Viihtyisää koulua määritellään lapset ja nuoret kiinnittivät erityisesti huomiota koulun fyysiseen ympäristöön: tiloihin, siisteyteen, sisustukseen, välineisiin ja sisäilmaan. Vastauksissa esitettiin runsaasti kehitysehdotuksia koulujen fyysisten tilojen kohentamiseksi. Jos värikkäitä seiniä, kauniita tekstiilejä tai viherkasveja ei kaikista kouluista vielä löydy, niin ainakin lämmin ja raikas sisäilma kuuluu kouluhyvinvoinnin perusasioihin, joihin kaikilla tulisi olla oikeus. Fyysiseen ympäristöön liittyvien tekijöiden korostuminen avaimena kouluviihtyvyyden parantamiseen saattaa kieltä siitä, että pitkään jatkuneen koulutuksen menojen karsimisen seurauksena monet koulut alkavat olla fyysisesti huonossa kunnossa. Toisaalta lasten ja nuorten kuvaukset viihtyisästä koulusta osoittavat, että viihtymistä koulussa voidaan parantaa myös hyvin pienillä asioilla.

Fyysisen kouluympäristön ohella kouluruokailu nousi suoranaiseksi vastausten kestoteemaksi: kouluruokailu erottui vastauksista kysymyksissä, jotka koskivat sekä elämässä hyvin olevia että parannusta kaipaavia asioita, kouluviihtyvyyttä, koulupäivän rakenteen uudistusta ja vaikutusmahdollisuuksien parantamista. Lapset ja nuoret arvostavat mahdollisuutta ilmaiseen kouluruokaan – aikuisten tehtävä on taata koulussa tarjottavan ruoan laatu ja monipuolisuus. Varsinkin kun tiedetään, että se saattaa olla lapselle päivän ainoa lämmin ateria (Järventie 2001, 92).

Kouluruoan laadun ohella tulisi lasten ja nuorten mukaan kiinnittää huomiota myös ruoan määrään: ruokaa ei aina riitä tarpeeksi. Vastajaat kaipaavat myös kiireettömyyttä ruokailuun. Useassa kyselyyn osaa ottaneessa koulussa ruokatunnin pituus on vain 15 minuuttia. Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia käsittelevät kysymykset osoittavat, että lapset ja nuoret kokevat kouluruokailun ja monien fyysisen ympäristön tekijöiden olevan vaikutusmahdollisuuksiensa ulottumattomissa. Koulujen yhteisöllisten toimintatapojen ja lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen vastaisi oppilaiden toiveisiin kouluviihtyvyyden parantamiseksi: on aika ottaa oppilaat mukaan niin koulutyön kuin koulun fyysisen ympäristönkin suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin!

## Kiireettömyyttä koulupäivään

Kaipuu kiireettömämpään kouluruokailuun kytkeytyy laajemmin kysymykseen koko koulupäivän rakenteen uudistamisesta. Tämä näyttäytyi vastaajille ristiriitaisena: toisaalta oppilaat toivoivat pidempiä välitunteja mutta pitivät tunteja sopivan mittaisina, toisaalta kahdessa kysymyksessä koulupäivän rakenne nousi vastauksista esiin ja tällöin toivottiin ongelmallista ”pidemmät välitunnit ja lyhemmät tunnit” -ratkaisua. Kuten luotettavuuden pohdinnassa tuon esiin, tämä saattaa osittain johtua koulupäivän rakenteen uudistamiseen liittyvien kysymysten kysymyksenasettelusta.

Toisaalta useassa vastauksessa esiin tulleet toiveet myöhemmästä koulun aloituksesta, kokeiden ja läksyjen määrän vähentämisestä tai ainakin tasoittamisesta sekä välituntien pidentämisestä saattavat kieliä yleisesti koulupäivien raskaudesta. Koulupäivän aikana saattaa alemmillakin luokilla olla viiden eri aineen tunnit lyhyillä siirtymillä – kotiin viemisinä ovat vähintään neljän aineen läksyt.

Tiivistahtisen koulupäivän jälkeen monia odottaa pitkä yksinäinen iltapäivä. Kerho- ja harrastustoimintaa kouluissa pidettiin yksimielisesti hyvänä ratkaisuna puolessa vastaajaryhmistä. Toisaalta osa lapsista ja nuorista piti myös tärkeänä rajaa koulun, eli oppilaiden työn, ja vapaa-ajan välillä; harrastuksia ei pitäisi tuoda heidän mielestään kouluun, sillä koulun ulkopuolella tutustuu uusiin ihmisiin ja toisaalta koulurakennus ei houkuta heitä jäämään sinne iltapäiviksikin. Näyttäisi siis siltä, että tarvitaan monenlaisia vaihtoehtoja lapsen hyvinvointia tukevan koulu- ja harrastusympäristön luomiseen.

## Liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut sekä kirjasto tärkeimmät kunnalliset palvelut

Lapsilla ja nuorilla oli paljon sanottavaa kunnan tarjoamista palveluista ja erityisesti juuri harrastusympäristöistä: lapset ja nuoret pitivät liikunta- ja vapaa-ajanpalveluita ylivoimaisesti tärkeimpinä kunnan tarjoamina palveluina. Ensimmäisen, elämässä hyvin ja huonosti olevien asioiden yleiseen arviointiin liittyvän kysymyksen pohjalta harrastusmahdollisuudet voidaan katsoa myös yhdeksi lasten ja nuorten elämässä parhaimmin olevaksi asiaksi.

Kirjasto sai liikunta- ja vapaa-ajan palveluiden jälkeen toiseksi eniten mainintoja, kun lapsilta kysyttiin kunnan tärkeimpiä palveluita. Enemmistöllä vastanneita lasten ryhmiä kirjasto oli mukana heidän laatimassaan tärkeiden palveluiden listassa. Tulokset ovat hyvä muistutus siitä, kuinka tärkeitä kaikki kunnan tarjoamat urheilupaikat, -hallit, -kentät ja salit, luisteluradat, hiihtoladut, puistot, ulkoilualueet, leikkikentät, skeittihallit ja nuorisotilat – sekä kirjasto – lapsille ja nuorille ovat.

Liikunta- ja vapaa-ajanpalveluiden tärkeys lapsille ja nuorille ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö he löytäisi näistä myös kehittämiskohteita, sillä niitä mainittiin ainakin yksi jokaisessa vastauksessa. Erityisesti vastaajat toivoivat enemmän ja laadukkaampia harrastuspaikkoja ja -tiloja. Myös nuorisotyön kehitysehdotuksissa, joita esitettiin toiseksi eniten, nousi esiin sama tarve nuorisotiloille ja ylipäänsä nuorten tiloille, kuten nuorisokahviloille. Samat kehityskohteet tulivat yhtenevästi esiin myös lasten ja nuorten elämässä parannusta kaipaavia asioita tiedustellessamme. Tarve nuorten päihteettömille tiloille ja tapahtumille esitettiin ennaltaehkäisevänä toimenä myös nuorten päihteidenkäytölle.

## Koulukiusaaminen ja päihteidenkäyttö hyvinvoinnin uhkia

Koulukiusaaminen oli yksi lasten ja nuorten hyvinvoinnin uhkatekijä myös tämän selvityksen perusteella. Lapset ja nuoret määrittivät henkisen ja fyysisen väkivallan kouluun ja vapaa-aikaan liittyvien parannuskohteiden jälkeen kipeimmin korjaamista vaativaksi asiaksi – näistä maininnoista suurin osa käsitteli kiusaamista. Kiusaaminen ja yksin jääminen ovat myös kyselyyn

vastanneiden lasten yleisimpien pelon aiheiden joukossa. Kiusaaminen näkyy siis selvästi, vaikka selvityksen kohderyhmää voidaan pitää hyvin valikoituneena. Koulukiusaamisen valitettavaa yleisyyttä ja siihen kehitettyjä koko ryhmän huomioivia interventioita (Salmivalli 2003) ajatellen on ehkä hivenen yllättävää, että vain neljässä lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia koulussa käsitelleessä keskustelussa oli päädytty siihen, että jokainen oppilas voi omalta osaltaan ehkäistä kiusaamista.

Kiusaamiseen puuttuminen ei kuitenkaan saa olla yksin oppilaiden tehtävä. Tätä mieltä olivat myös kyselyyn vastanneet lapset: kysyttäessä mihin lasten ja nuorten elämään liittyvään asiaan aikuisten tulisi vaikuttaa enemmän, lasten ja nuorten turvallisuuden takaaminen ja turvallisuutta uhkaaviin tekijöihin (kuten kiusaamiseen) puuttuminen, olivat tyypillisimpiä vastauksia. Lapset ja nuoret siis toivovat aikuisilta tuntuvampia toimia koulukiusaamisen kitkemiseksi.

Toisaalta kiusaamiseen puuttuminen alkaa lapsen kuulemisesta; yli puolessa kyselyyn vastanneista ryhmistä oltiin sitä mieltä, että opettajilla ei ole riittävästi aikaa kuunnella oppilaita. Syiksi lapset määrittivät, kenties hyvin osuvasti, suuret luokkakoot ja opettajien kiireen. Koulun resurssit vaikuttavat kiusaamiseen puuttumiseen.

Toisen kyselyssä selkeästi esiin nousseen lasten ja nuorten hyvinvoinnin uhan muodostavat päihteet. Vastaaajat nimesivät päihteiden käytön yhdeksi lasten ja nuorten elämässä kipeimmin korjaamista vaativaksi asiaksi. Lisäksi 53 %:ssa yläkouluikäisten vastaajien ryhmistä oltiin yksimielisesti sitä mieltä, että alkoholin liiallinen käyttö on ongelma vastaajien kotipaikkakunnilla. Tällä vastaaajat viittaavat nimenomaan nuorten liialliseen alkoholin käyttöön. Alakouluikäiset vastaajien tyypillisin pelko kohdistuu myös ihmisiin tai ihmisryhmiin, jotka käyttäytyvät jollain tavalla normien vastaisesti ja arvaamattomasti, kuten humalaisiin.

Nuorten mukaan päihteiden liialliseen käyttöön voidaan puuttua korottamalla alkoholin verotusta. Tätä mieltä oltiin lähes 60 %:ssa vastauksista. Nuorten vastauksissa tuli myös esiin ihmetys siitä, miksi alaikäiset saavat päihteitä niin helposti: vastaaajat toivovat puuttumista alkoholin välittämiseen nuorille sekä alaikäisille myynnin lopettamista. Päihteiden käyttö oli yleisin lasten ja nuorten elämään liittyvä asia, johon he toivoivat aikuisten vaikuttavan enemmän. Kyselyn nuoret siis toivovat aikuisten puuttuvan enemmän nuorten päihteidenkäyttöön. Myös rajoja, kuten kotiintuloaikoja, sekä kiinnostusta lapsen ja nuoren elämään kaivattiin aikuisilta enemmän. Kiinnostusta nuoren elämää kohtaan voi vastaajien mukaan osoittaa esimerkiksi olemalla selvillä siitä, missä nuori on, mitä hän tekee ja kenen kanssa liikkuu, sekä keskustelemalla nuoren kanssa.

## Lasten ja nuorten kuuleminen kannattaa

Kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret haluaisivat vaikuttaa enemmän niin koulussa, kotona kuin vapaa-ajalla sekä lähiympäristöönsä että kunnalliseen ja valtakunnalliseen päätöksentekoon. Toisaalta lapset toivoivat aikuisten luovan aktiivisemmin puitteita ja mahdollisuuksia harrastamiseen ja tekemiseen.

Lasten ja nuorten vastauksissa kiteytyy kunnallispolitiikan lähitulevaisuuden kaksi lasten ja nuorten asemaan liittyvää suurta haastetta: kuinka taata riittävät palvelut lapsille ja nuorille kaikkialla Suomessa, ja toisaalta kuinka saada uuden nuorisolain hengessä lasten ja nuorten ääni kuuluviin heitä koskevassa päätöksenteossa? Lasten ja nuorten kuulemiseen on olemassa monia hyviä tapoja (ks. esimerkiksi Nousiainen & Piekkari 2005, 55–62) – nyt tulisi löytyä myös tahtoa.

Tämä selvitys on yksi todiste lisää siitä, että lapsia ja nuoria on mahdollista ja ensiarvoisen tärkeää kuulla heitä itseään koskevissa asioissa. Monesti lapselle tärkeät ja ajankohtaiset asiat saattavat tulla aikuiselle yllätyksenä. Kun todella paneutuu lapsen kanssa keskusteluun ja hänelle tärkeän asian ymmärtämiseen, myös lapsen kyky ilmaista elinympäristönsä tärkeitä asioista ja niiden epäkohtia saattaa tulla yllätyksenä, kuten eräs kyselyyn vastannut 9-luokkalainen koki: ”Miten nuo pienet ossaa ajatella niin fiksusti?” Lasten ja nuorten kuuleminen kannattaa!

## 4.2 Luotettavuuden arviointi

Tässä alaluvussa käsitellään selvityksen tulosten luotettavuutta. Luotettavuuden tarkastelussa käytetään apuna kyselyn ohjanneilta opettajilta keräämäämme palautetta. Kyselyn lopussa oli kolme opettajalle suunnattua kysymystä, joissa tiedustelimme, millainen selvitys oli ohjata, kuinka lomake toimi ja mitä vinkkejä opettajat antaisivat seuraavan hyvinvoinnin kartoituksen toteuttamiseen.

Kartoituksen pääasiallisena kohderyhmänä olivat oppilaskunnan hallituksen jäsenet, eli hyvin valikoitunut joukko oppilaita. Toisaalta oppilaskunnan hallituksessa toimiminen tarkoittaa, että edustaa yhteisessä koulun elimessä oman luokan oppilaita. Jos tämän roolin on oppinut ja sisäistänyt hyvin, ymmärtää ottaa myös muiden luokan oppilaiden mielipiteet huomioon. Roolin omaksuminen vie kuitenkin aikaa, ja sen onnistuminen riippuu myös siitä, millainen sija oppilaskuntatoiminnalla koulussa on ja millaisia rakenteita aikuiset ovat toiminnalle luoneet.

Moni opettaja oli huolissaan palautteessaan, että valitsemallamme kohderyhmällä jää paljon hyvinvoinnin ongelmia huomiotta. Kyselyn tarkoituksena oli kuitenkin kysyä lasten mielipiteitä asioihin, joihin voidaan vaikuttaa poliittisella tasolla, eli hyvin intiimejä ja yksityisiä asioita ei ollut tarkoitukseen tällä kyselyllä selvittää. Uskon, että kyselyyn vastanneet oppilaat ovat osanneet tuoda esiin lasten ja nuorten elämän kannalta relevantteja asioita kouluviihtyvyydestä, kunnallisista palveluista, peloista ja turvallisuudesta sekä vaikutusmahdollisuuksista; kyselyyn vastanneita laajemmalle tulosta ei kuitenkaan voi yleistää.

Selvityksen menetelmäksi valittiin oppilaskunnan hallituksen toimintaa tukeva yhteistoiminnallinen keskustelu. Opettajien palautteen mukaan ohjaustehtävä olikin ollut mitä parhaita harjoittelua yhteistoiminnallisesta työskentelystä. Suoranaista palautetta menetelmän käytöstä antoi seitsemän opettajaa, jotka kaikki olivat tyytyväisiä valittuun menetelmään, mutta osan mielestä porinaryhmien jälkeinen yhteiskeskustelu oli vaikea oppilaille.

Vastausten perusteella suurimmassa osassa ryhmistä teemoista oli keskusteltu ja yhdessä oli päädytty nostamaan esiin tiettyjä perusteltuja asioita, mutta joukossa oli myös vastauksia, joissa oli listattu iso joukko yksittäisten oppilaiden mielipiteitä. Aineiston käsittelyvaiheessa kaikki vastaukset on kuitenkin otettu huomioon, jolloin pitkät listaukset ovat vaikuttaneet tiettyjen kysymysten mainintojen määrään ja myös vastausten perusteisiin tai niiden puuttumiseen. Menetelmän vaara harjoitteluvaiheessa voi olla myös seuraavan esimerkin kuvauksen kaltainen:

*"Joillekin tällainen keskustelukulttuuri oli jokseenkin vierasta ja ujommat oppilaat (erityisesti 7. luokkaiset) jäivät liian usein hiljaisiksi. Sen sijaan vahvat keskustelijat saivat usein käännetyt koko ryhmän mielipiteidensä taakse, vaikka kaikki eivät selvästi sitä mieltä olleetkaan. Sinänsä kartoitus oli erinomaista harjoitusta oppilaille yhteisöllisestä kokouksesta ja asioista keskustelusta. Mielestäni tällaisessa kartoitusmallissa jää kuitenkin paljon nuorten hyvinvoinnin ongelmista tulematta esille. Oman elämän todellisista ongelmista puhuminen ja niiden esille ottaminen ei ole helppoa vaikka kuulijakunta olisikin pieni. Osallehan jopa oman mielipiteen esittäminen (asiassa kuin asiassa) on vaikeaa. Toisaalta sitäkin tässä harjoiteltiin."*

Opettajien palautteen perusteella suurin osa koki selvityksen ohjaustehtävän ainoastaan positiiviseksi (17) tai positiiviseksi mutta raskaaksi (18) kokemukseksi; ainoastaan negatiivista palautetta ohjauksesta antoi yhdeksän opettajaa. Kritiikkiä annettiin erityisesti siitä, että kysely piti tehdä kiireessä ja että se vei paljon aikaa. Opettajien tyypillisin vinkki seuraavaa hyvinvoinnin selvitystä varten olikin pidemmän toteutusajan varaaminen. Kysely on useissa kouluissa jouduttu suorittamaan kiireessä, mikä puolestaan vaikuttaa tulosten kattavuuteen. Opettajat toivoivat myös erityisesti alakoululaisille täsmällisempiä ja konkreettisempia kysymyksiä sekä yksilökysymyksiä:

*"Keskustelut toimivat hyvin pohjana lomakkeen täytölle mutta ehkä joitakin asioita kannattaisi kysyä nuorilta ja lapsilta myös yksityisesti (esim. alkoholinkäyttö)."*

Positiivista palautetta antaneet luonnehtivat kartoituksen ohjaamista mielenkiintoiseksi, opettavaiseksi, helpoksi, selkeäksi, mukavaksi, hyödylliseksi ja antoisaksi. Tulosten luotettavuuden kannalta merkitykselliseksi opettajien palautteissa oli se, että oppilaiden työskentely kuvattiin pääasiassa innokkaaksi. Oppilaat ovat siis suurimmassa osassa vastauksia jaksaneet keskittyä kysymyksiin ja tehdä ne miettien. Opettajat kuvasivat oppilaiden työskentelyä muun muassa seuraavasti: *"Oppilaat olivat otettuja siitä, että heitä haluttiin kuulla."*, *"Lapset osallistuivat todella innokkaasti keskusteluun ja esittivät mielipiteitään."*, *"Oppilaat totesivat kyselyn päätteeksi, että tällaisia pitäisi olla useamminkin, että nuorilta kysytään heidän näkemyksiään ja mielipiteitään."* Myös eri-ikäisten yhteisestä työskentelystä tuli ainoastaan positiivista palautetta: *"Erittäin palkitsevaa oli huomata, miten hienosti ala- ja yläluokkalaiset tekivät yhdessä töitä. Erään yläluokkalaisen suusta tuli kommentti: "Miten nuo pienet osaa ajatella niin fiksusti?"*

Tuloksiin on myös varmasti vaikuttanut se, että keskustelut käytiin koulussa, kouluaikana ja opettajan ohjaamana. Opettajalla ja oppilaalla on koulussa omat, monesti selkeästi määritellyt ja jäykätkin roolit, joiden mukaan opettaja opettamisen ammattilaisena tietää oikeat vastaukset ja auttaa oppilasta löytämään ne. Joskin uudet oppimiskäsitykset ovat jo vuosikymmenten ajan painottaneet oppijaa oppimisprosessin oleellisimpana tekijänä, ja ammattitaitoiset opettajat tiedostavat tämän, mutta roolit pitäisi selvityskeskustelussa pystyä kääntämään kokonaan päinvastoin: oppilas on oman arkensa paras asiantuntija. Tilanne voi olla haasteellinen sekä oppilaalle, joka miettii vastaakohan hän oikein, että opettajalle, joka yrittää olla johdattelematta keskustelua! Keskustelun toteuttaminen **koulukontekstissa** saattaa myös herkentää hakemaan vastauksia kysymyksiin koulusta.

Oleellinen osa selvityksen luotettavuutta on myös se, ovatko vastaajat ymmärtäneet esitetyt **kysymykset** kyselyn laatijan tarkoittamalla tavalla. Pääasiassa kysymykset olivat selkeitä, eikä väärinymmärryksiä ilmennyt. Kuitenkin kahteen kysymykseen kiinnittäisin erityistä huomiota. Ensiksikin koulupäivän rakenteen uudistamista olisi ollut hyvä avata oppilaille tarkemmin esimerkiksi eheytetyn koulupäivän ajatusta mukailemalla (Pulkkinen & Launonen 2005). Eheytetyn koulupäivän visiossa osa iltaiikään sijoittuvasta harrastustoiminnasta järjestettäisiin koulussa aamulla, iltapäivisin ja pitkän ruokatauon aikana, jolloin perheen yhteinen aika kenties pitenis ja illat rauhoittuisivat – toisin kuin oppilaat pelkäsivät. Vastausten perusteella osa oppilasta oli ymmärtänyt koulussa tarjottavan kerho- ja harrastustoiminnan "ylimääräiseksi" lisäksi omien harrastusten päälle, jolloin se tuntui tarpeettomalta.

Käyttämämme sana "kerho- ja harrastustoiminta" saattoi myös johtaa osaa vastaajista harhaan siinä, millaiseksi he ymmärsivät toiminnan. Esimerkiksi eheytetyn koulupäivän mallissa oppituntien ulkopuolinen aika jakautuu vapaa-ajantoimintaan ja harrastustoimintaan. Ensiksi mainittu on vapaampaa oleskelua, jutustelua tai vaikka läksyjen tekoa aikuisen valvonnassa, ja viimeisenä mainittu taas keskittyy tiettyyn sisältöalueeseen (Pulkkinen & Launonen 2005, 17). Tämänkaltaisen vapaa-aikatoiminnan jaottelu pätee myös kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten esittämiin toiveisiin, mutta osaa yläkouluikäisistä kerhotoiminnan käsite hämmensi. Myös koulupäivän rakenteen arviointia olisi saattanut helpottaa, kun kysymyksessä olisi tuotu esiin, että koulutyön kokonaisuutta ei ole mahdollista vähentää mutta koulupäivä voidaan rytmittää esimerkiksi pidempiin työn ja levon periodeihin.

Toinen teema-alue, joka opettajien palautteen sekä kysymyksiin vastaamatta jättäneiden määrän perusteella tuntui oppilaille erityisen haasteelliselta, on lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia käsittelevä osa. Se vaatisi kaikista selvityksen kysymyksistä selkeimmin erilliset kysymykset eri-ikäisille oppilaille. Nuorimpien oppilaiden oli vaikea ymmärtää näin laajoja ja abstrakteja kysymyksiä vaikuttamisesta. Suurin osa ryhmistä vastasi kuitenkin kysymyksiin ja esitti hienoja ajatuksia vaikuttamisesta, mutta saattaa olla, että vastauksissa painottuvat yläkoululaisten ajatukset.

---

## Lähteet

- Araneva, A. 2001. Lapsen oikeuksien yleissopimus.  
Teoksessa M. Törrönen (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro.  
Helsinki: Pelastakaa lapset – Rädda Barnen.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen.  
Tampere: Vastapaino.
- Järventie, I. 2001. Eriarvoisen lapsuuden muotokuvia.  
Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY.
- Kiili, J. 1998. Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina.  
Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämistä. Jyväskylän yliopisto:  
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 105.
- Nousiainen, L. & Piekkari, U. 2005. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu.  
Oppilaskunnan ohjaavan opettajan opas. Opetusministeriön julkaisuja 2005:19.
- Pulkkinen, L. & Launonen, L. 2005. Eheytetty koulupäivä.  
Lapsilähtöinen näkökulma koulupäivän uudistamiseen. Helsinki: Edita.
- Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja.  
Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi.  
Helsinki: Tammi.

---

## Liite I Keskustelurunko

### Hyvä oppilaskunnan hallituksen ohjaava opettaja,

Tämän kartoituksen tarkoituksena on kuulla lasten ja nuorten mielipiteitä ja kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan. Kysely koostuu neljästä osasta, joista kolme on tarkoitettu käydä läpi yhdessä oppilaiden kanssa. Viimeisessä osassa on kysymyksiä ja lisätietoja opettajalle. Lapsiasiavaltuutetun toimisto tekee kyselyn yhteistyössä opetusministeriön Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeen kanssa.

#### Kartoituksen tausta

Kyselyn alussa on tärkeää kertoa, että tiedot kerää lapsiasiavaltuutetun toimisto. Suomen ensimmäinen lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula aloitti työnsä 1.9.2005. Lapsiasiavaltuutetun tavoitteena on edistää eri tavoin lasten hyvinvointia sekä lapsen edun ja oikeuksien parempaa huomioon ottamista päätöksenteossa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

Tähän liittyen hänen tehtävänä on myös pitää yhteyttä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekijöille. Lapsiasiavaltuutettu toimii lasten äänen vahvistimena yhteiskunnassa.

Kysely on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun tiedonkeruuta ja yhteydenpitoa lapsiin. Tämän syksyn ja ensi kevään aikana lapsiasiavaltuutetun tavoitteena on erityisesti vaikuttaa seuraavan eduskunnan ja hallituksen toimintaan lapsinäkökulman vahvistamiseksi. Tämä kartoitus on osa lapsiasiavaltuutetun **Lapsinäkökulma hallitusohjelmaan** -hanketta.

Oppilaskunnista eri puolilta Suomea käytävien keskustelujen pohjalta kerättävät lasten ja nuorten näkemykset kootaan lapsiasiavaltuutetun toimistossa raportiksi. Lasten näkemykset välitetään päättäjien tietoon ja niiden avulla pyritään vaikuttamaan seuraavan hallituksen työhön niin, että lasten kannalta tärkeät ja olennaiset asiat tulisivat siinä huomioiduksi.

Lasten hyvinvointiin vaikutetaan kaikkein tehokkaimmin omassa kunnassa, koulussa ja paikallisesti. Lapsiasiavaltuutetun toimisto tulee lähettämään kartoituksen tulokset myös siihen osallistuneiden koulujen **kuntien kunnanvaltuustoille**. Tämän lisäksi ehdotamme, että jokainen oppilaskunta veisi omat mielipiteensä ja näkemyksensä oman kuntansa päättäjien tietoon, esimerkiksi tapaamalla kunnanvaltuuston tai kunnanhallituksen puheenjohtajan. Kartoitusta on näin mahdollista käyttää myös paikallisesti vahvistamaan lasten osallistumista ja lapsinäkökulmaa päätöksenteossa.

Lisätietoja lapsiasiavaltuutetun tehtävistä ja työstä sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta löytyy internetistä osoitteesta **[www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi)**.

Lapsiasiavaltuutetun roolista keskustelu on tärkeää, jotta lapset ymmärtävät, mihin kartoituksen tietoa käytetään. On myös hyvä kertoa, että kartoituksessa kerättyä tietoa käsitellään niin, ettei yksittäisen koulun tai lapsen tunnistaminen tuloksista ole mahdollista.

Keskustelun alussa on hyvä kertoa lyhyesti myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta. Suomen valtio on liittynyt sopimukseen vuonna 1991. Sopimus on lapsiasiavaltuutetun työn perusta. Kartoituksen sisällöt on valittu mukailien lapsen oikeuksien sopimusta.

---

## Sopimuksen ydinperiaatteiden mukaan:

- 1) lapsilla on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (esimerkiksi hyvä peruskoulutus ja terveydenhuolto).
- 2) lapsilla on oikeus suojeluun ja huolenpitoon. Tämä on ensisijaisesti omien vanhempien velvollisuus. Julkisen vallan- valtion ja kunnan tehtävä on turvata lapsen oikeus suojeluun, jos vanhempien voimavarat eivät siihen riitä.
- 3) lapsilla ja nuorilla on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti omia asioitaan koskevaan päätöksentekoon.

Sopimuksen mukaan lapset ovat myös keskenään yhdenvertaisia eikä ketään saa syrjiä esimerkiksi hänen ominaisuuksiensa tai taustansa perusteella. (ks. myös kohta Opettajalle).

## Keskustelun toteutus

Kartoituskeskustelussa käytetään Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeesta tuttua **menetelmää** eli itsenäisen työskentelyn, 3–4 hengen porinaryhmien ja yhteisen keskustelun vuorottelua.

Ensimmäiseen yleiseen hyvinvoinnin tehtävään vastaavat kaikki ryhmät. Lapset siis miettivät aluksi itsenäisesti hyvinvointiaan, asioita jotka ovat hyvin ja asioita jotka kaipaisivat parannusta. Tämän jälkeen pohditaan ja päätetään pienryhmän kanta. Viimeisenä esitellään muille ryhmille kunkin pienryhmän näkemykset ja neuvotellaan hallituksen kanta. Jos esityksiä tulee enemmän kuin viisi, pyritään keskustelemalla pääsemään kompromisseihin ja tuottamaan hallituksen yhteinen näkemys, top 5.

Jotta kyselyyn vastaaminen ei kävisi liian raskaaksi, jaetaan yhteisen tehtävän jälkeen teema-alueet 1–4 (Kouluhyvinvointi, Lasten ja nuorten palvelut, Turvallisuus ja pelot sekä Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuudet) pienryhmien kesken, jolloin jokainen ryhmä vastaa 1–2 aihealueesta ryhmien määrää riippuen.

Pienryhmien esitellessä näkemyksensä koko hallitukselle myös muilla on mahdollisuus vaikuttaa hallituksen kantaan. Näin kokonaisuutena kaikki teema-alueet tulevat käsitellyksi keskustelun aikana, mutta yhden lapsen/ryhmän ei tarvitse käydä läpi kaikkia keskustelurungon kysymyksiä.



## Vastaajien taustatietoja

Koulun nimi (raportin lähettämistä varten), tyyppi (esim. ala- tai yläkoulu) ja kunta:

Koulussamme on yhteensä \_\_\_\_\_ oppilasta (määrä).

Keskusteluun osallistuu (määrä):

\_\_\_\_\_ 1.–2. luokkalaista

\_\_\_\_\_ 3.–4. luokkalaista

\_\_\_\_\_ 5.–6. luokkalaista

\_\_\_\_\_ 7.–9. luokkalaista

Keskusteluun osallistuu (määrä):

\_\_\_\_\_ tyttöä ja

\_\_\_\_\_ poikaa

Kuinka pohjustuskeskustelut oppilaskunnan hallituksen edustajien kotiluokissa toteutettiin koulussanne? Kuinka monen lapsen ja nuoren mielipiteitä ja kokemuksia vastaukset kaiken kaikkiaan koskevat?

## Lasten ja nuorten arvio hyvinvoinnistaan

Ennen ennalta määriteltyjen hyvinvoinnin aihealueiden läpikäyntiä, toivoisimme lasten ja nuorten mielipiteitä siitä, mitkä asiat he kokevat omassa elämässään yleisesti ottaen olevan hyvin ja mitkä kaipaavat parannusta. Vastauksena tulisi siis olla 3–5 asiaa, jotka ovat lasten ja nuorten elämässä hyvin ja 3–5 asiaa, jotka nousivat epäkohdiksi. Jos jokin aihe herätti enemmän/erityistä keskustelua, voit kirjoittaa siitä vapaasti tehtävän perään.

Lasten elämässä ovat hyvin seuraavat asiat:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Lasten elämässä kaipaavat parannusta seuraavat asiat:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Erityisesti lapset keskustelivat:

## 1. Kouluhyvinvointi:

- Millainen on viihtyisä koulu?  
Mitkä asiat lisäävät/vähentävät kouluviihtyvyyttä?
- Onko opettajilla mielestänne riittävästi aikaa kuunnella oppilaita? (perustelut)
- Eräissä kouluissa on kokeiltu koulupäivän rakenteen uudistamista.  
Mitä mieltä olette seuraavista kysymyksistä:
  - Ovatko koulutunnit, välitunnit ja ruokatunti mielestänne sopivan mittaisia nykyisellään? (perustelut)
  - Mitä mieltä olette siitä, että oppituntien lisäksi koulussa olisi myös harrastus- ja kerhotoimintaa siitä kiinnostuneille (esimerkiksi aamuisin, ruokatunnilla tai iltapäivisin)? (perustelut)

### OPETTAJALLE:

Millainen koulupäivänne rakenne on tällä hetkellä?

## 2. Lasten ja nuorten palvelut:

- Kunnat ja kaupungit tarjoavat lapsille ja nuorille erilaisia palveluita. Näitä ovat esimerkiksi päivähoito, koulu, iltapäivähoito, kirjasto, teatteri, museo, terveyskeskus, liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut (palkokentät, luisteluradat, uimarannat ja -hallit, skeittihallit, ulkoilualueet sekä hiihtoladut), puistot ja leikkikentät sekä nuorisotalot. Mitä palveluita omassa kotikunnassanne on?
- Mitkä kotikuntanne/-kaupunkinne järjestämät lasten ja nuorten palvelut koette tärkeimmiksi? (mainitkaa 3-5 palvelua – valitsemanne palvelut voivat olla myös yllä olevan listan ulkopuolelta)
- Miksi koette edellä valitsemanne palvelut tärkeimmiksi?
- Miten mielestänne kotikaupunkinne/-kuntanne palveluita voitaisiin kehittää?  
(Muistakaa perustella muutos- ja kehitysehdotukset!)  
Millaisia lasten ja nuorten palveluita kotikaupunkiinne/ -kuntaanne olisi hyvä saada?  
Kuinka jo olemassa olevia palveluita voitaisiin kehittää?

## 3. Turvallisuus ja pelot:

### SEURAAVAT KYSYMYKSET VAIN ALAKOULULAISILLE:

- Mitkä asiat pelottavat teitä? (mainitkaa 3–5 asiaa)
- Miksi ne pelottavat?
- Miten mainitseminen asioiden pelottavuutta voitaisiin vähentää?

### SEURAAVAT KYSYMYKSET VAIN YLÄKOULULAISILLE:

- Onko alkoholin liiallinen käyttö mielestänne ongelma kotikaupungissanne/-kunnassanne? (perustelut)
- Aiheutuuko teille haittaa alkoholin liiallisesta käytöstä? Millaista?
- Miten alkoholin liiallista käyttöä voitaisiin vähentää?

## 4. Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuudet:

- Mihin asioihin voitte vaikuttaa kotona, koulussa ja vapaa-aikana?
- Mihin asioihin lasten ja nuorten tulisi voida vaikuttaa enemmän? Miksi? (esimerkiksi kotona, koulussa ja vapaa-aikana)
- Mihin lasten ja nuorten elämään liittyviin asioihin aikuisten pitäisi vaikuttaa enemmän? Miksi? (esimerkiksi kotona, koulussa ja vapaa-aikana)

### OPETTAJALLE:

- Millainen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kartoitus oli ohjata?
- Kuinka lomake mielestäsi toimi?
- Millaiset kysymykset olivat hyviä, herättivät keskustelua?
- Millaiset kysymykset eivät toimineet? Mistä ajattelet tämän johtuvan?
- Millaisia vinkkejä antaisit seuraavaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin kartoituksen toteuttamiseen?

---

## Ehdotus!

Lapsen oikeuksien sopimusta voisi olla paikallaan käsitellä myös omalla kerralla oppilaskunnan hallituksessa syksyn aikana, jotta lapsilla ja nuorilla olisi riittävästi aikaa pohtia ja keskustella monikohtaisesta sopimuksesta. Lapsiasiavaltuutetun internetsivuilta ([www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi)) löytyy sopimus tiivistetyssä muodossa. Unicefin internetsivuilta voi puolestaan tilata tai ladata suoraan koneelle opettajalle tarkoitettuja kalvosarjoja ja oppaita (Oikeuden aika! Opas lapsen oikeuksiin luokille 3–6 tai 7–9 ja lukiot).

<http://www.unicef.fi/koulut/oppimateriaalit-julkaisut.shtml>

**KIITOS AVUSTANNE!**

---

## Liite 2 Opettajan ohjeistus

# Ohjeistusta ja vinkkejä keskustelua ohjaaville opettajille

## Käytännön asiat

### Tiedottaminen

Hanke toimittaa kouluille tiedotteen, jota voi jakaa keskusteluun osallistuvien oppilaiden koteihin ennen keskustelua. Jos koululla on käytössä esimerkiksi viikko/kuukausitiedotejärjestelmä, myös siinä voi ilmoittaa kartoituksen toteuttamisesta.

### Kysymykset oppilaille

Kyselylomakkeessa on kolme lasten ja nuorten kanssa läpikäytävää osiota (Kartoituksen tausta, Vastaajien taustatietoja ja Lasten ja nuorten arvio hyvinvoinnistaan). Kartoituskeskustelussa käytetään Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu -hankkeesta tuttua menetelmää eli itsenäisen työskentelyn, 3–4 hengen porinaryhmien ja yhteisen keskustelun vuorottelua. Jotta kysely ei kävisi yksittäiselle oppilaalle liian raskaaksi, tehdään ensimmäinen yleinen hyvinvoinnin tehtävä yllä kuvatun mukaisesti ja loput aihealueet jaetaan kunkin pienryhmän kesken (tarkemmat ohjeet ks. keskustelurunko – Keskustelun toteutus).

Kysymykset on rakennettu siten, että jokaisesta aihealueesta löytyy pääkysymys ja joistain näistä myös alakysymyksiä. Tärkeää on, että käyt oppilaiden kanssa läpi kaikki pääkysymykset. Alakysymyksiä voit käyttää apunasi silloin, jos keskustelua ei synny pääkysymysten avulla. Alakysymykset helpottavat myös oppilaiden keskustelua ja pohdintaa ryhmissä. Kysymyksiin vastaavat sekä ala- että yläkouluikäiset lapset ja nuoret. Jos jokin kysymys tuntuu selkeästi liian vaikealta eikä keskustelua synny, voi sen jättää vastaamatta.

Koska oppilaskunnan hallitus edustaa kaikkien koulun oppilaiden ääntä, **käydään hyvinvointikeskustelu mahdollisuuksien mukaan hallituksen jäsenten kotiluokissa ennen varsinaista kokousta**. Näin hallituksen edustaja voi tuoda myös muiden luokan oppilaiden mielipiteitä hallituksen keskusteluun.

**Tärkeää:** jotta oppilaat voivat varmistaa, millaisia teemoja keskustelusta kirjattiin ylös ja millaisia näkemyksiä lapsiasiainvaltuutetun toimistoon lähetetään, **on hyvä lukea ylös kirjattu teksti oppilaille**. Näin he voivat vielä täydentää, korjata tai muuttaa keskustelukoostetta ennen sen eteenpäin toimittamista.

## Keskustelujen dokumentointi

Keskustelun dokumentoi opettaja kirjaamalla ylös mahdollisimman tarkkaan keskustelussa esiin tulleet asiat. Mahdollisuuksien mukaan vastaukset kannattaa kirjoittaa Studium verkkoympäristöstä löytyvälle keskustelurungon pohjalle jo kokouksen aikana tai vaihtoehtoisesti omien muistiinpanojen pohjalta myöhemmin (pohja on word muodossa – tallenna se ensin omalle koneellesi). Valmiit vastaukset lähetetään liitetiedostona Anu-Leena Arposen sähköpostiin (anu-leena.arponen@stm.fi) kolmen viikon kuluessa siitä, kun olet saanut ohjeistuksen keskustelulle. Jos sinulla on kysyttävää kartoituksesta voit olla yhteydessä sähköpostitse yo. osoitteeseen tai puhelimitse numeroon 09-16073989.

## Miksi keskustelu on tärkeää

Suomalaisessa lapsipolitiikassa ajankohtainen haaste on lasten osallistumisen ja kuulemisen tapojen kehittäminen. Lapsipolitiikan eettis-juridisena ankkurina pidetty YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja sopimukseen liittyvä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma (Lapsille sopiva Suomi, 2005) painottavat lasten omien kokemusten selvittämisen tärkeyttä. Lisäksi Suomen Kuntaliitto on valmistellut kunnille suositusluontoisen lapsipoliittisen ohjelman ja strategian vuoteen 2015 asti. Kuntaliiton lapsipoliittisessa ohjelmassa (Eläköön lapset... 2002) lasten osallistuminen on kattavasti esillä. Ohjelman tavoitteena on eri hallinnonalat yhdistävä sitoutuminen kunnan kehittämiseen yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa ja heidän näkökulmiaan kunnioittaen.

Edellä mainitut asiakirjat ovat osaltaan motivoineet myös tämän selvityksen tekemiseen. Lasten ja nuorten omien näkemysten ja kokemusten selvittäminen on ensiarvoisen tärkeää, etenkin kun tiedämme miten monimuotoisessa ja haastavassa yhteiskunnassa lapset ja nuoret elävät. Käsilläsi olevan lasten hyvinvointikartoituksen tavoitteena on osaltaan vastata lapsipoliittiseen haasteeseen ja saada kuvaa siitä, mitä lapset ja nuoret ajattelevat elämästään, lähipalveluista, turvallisuudesta, ja vaikutusmahdollisuuksistaan. Lasten ja nuorten hyvinvointikartoitus on osa ”Lapsinäkökulma hallitusohjelmaan” -hanketta, jonka avulla pyritään tuomaan lapsinäkökulmaa seuraavan hallituksen ohjelman valmisteluun.

## Keskustelun aluksi

### Miksi tietoja kerätään?

Keskustelun aluksi on tärkeää selittää oppilaille, miksi heidän toivotaan keskustelevan ao. teemoista. Taustatietona on hyvä tuoda esiin seuraavia asioita (ks. myös keskustelulomakkeen alku).

- Keskustelun aluksi voi kertoa lyhyesti, että tiedot kerää lapsiasiavaltuutetun toimisto.
- Oppilaiden kanssa on hyvä keskustella myös siitä, että lyhyen aikavälin muutoksia keskustelujen perusteella ei ehkä tule, mutta paikallisesti on mahdollista pyrkiä vaikuttamaan. Toivottavaa olisi, että oppilaskunta toimittaisi oman keskustelunsa tulokset tiedoksi esimerkiksi oman kuntansa kunnanvaltuuston puheenjohtajalle.
- Keskusteluaiheet on valittu osittain mukaillen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa esillä olevia asioita. Tässä yhteydessä voi lyhyesti kertoa yleissopimuksesta.

## Keskustelussa hyvä ottaa huomioon

Keskustelurunkoa voi käyttää **joustavasti ja omassa järjestyksessä**.

Haastattelemisessa ja keskustelun vetämisessä tärkeä muistisääntö on johdattelemisen välttäminen, johdatteluun on helppo sortua eikä kokenutkaan tutkija aina huomaa johdattelevansa. **Pyri mahdollisimman pitkälle vetämään keskustelu ilman johdattelua** —> vaikka lapsia olisi vaikea saada puhumaan, niin keskustelun vetäjän tulee välttää omien näkemysten tai vastausvaihtoehtojen esittämistä, silloin koko haastattelun idea häviää eikä keskusteluteema ole välttämättä lähtenyt lapsilta itseltään.

Anna myös oppilaille mahdollisuus määrätä keskustelun kulkua, vaikka olisikin tärkeää käydä läpi kaikki osiot. Keskustelun vetäjänä kannattaa varautua siihen, että keskustelu ei tule kokonaisuudessaan kulkemaan siinä järjestyksessä, kuin kysymykset ovat keskustelurunkoon ylös kirjoitettu. Tämän vuoksi on **tärkeää perehtyä keskustelurunkoon niin, että osaat joustavasti käyttää kysymyksiä varsinaisessa keskustelutilanteessa**. Tiedonkeruun kannalta on hankalaa, jos oppilaiden keskustelu tai yksittäisen oppilaan puhe katkaistaan siksi, että he eivät vastaa kysymysrunnon mukaisessa järjestyksessä. Spontaanisti ja omilla ehdoilla tuotettua tietoa voi olla vaikea löytää sen jälkeen.

Koulussa opettaja on professio- asemansa vuoksi asiantuntija, joka yleensä tietää oikean vastauksen tai auttaa hankkimaan oikeaa tietoa. Tämä on haaste keskusteluille, sillä keskustelutilanteessa tämä asetelma on päinvastainen, **lapset ovat oman arkensa asiantuntijoita**. Siksi on tärkeää kertoa

---

oppilaille, että kyseessä ei ole läksy eikä tehtävä, johon haetaan oikeita vastauksia. Kaikki oppilaiden tuottama tieto on arvokasta ja ”oikeaa” ja on tärkeää, että se kirjataan ylös sellaisenaan.

Osat ”Miksi keskustelu on tärkeää”, ”Keskustelun aluksi” ja ”Keskustelussa hyvä ottaa huomioon” on laatinut YTT Johanna Kiili.

## Lähteitä lapsipolitiikasta ja lasten haastattelemisesta:

Eläköön lapset –lapsipolitiikan suunta (2000) Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kiili, Johanna (1998) Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina.

Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämisestä.

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 105.

Jyväskylän yliopisto.

Kirmanen, Tiina (1999) Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena -kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Teoksessa Ruoppila, Hujala, Karila, Kinos, Niiranen & Ojala (toim.)

Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. ATENA kustannus.

Lahikainen, Anja-Riitta (2001) Lapsen kuuntelemisesta ja sen esteistä.

Teoksessa Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY

Lapsille sopiva Suomi (2006) YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon edellyttämä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma.

Sosiaali- ja terveysministeriö.

Turtiainen, Pirjo (2001) Miten kuulla lasta?

Esimerkkinä päiväkotilasten ja koululaisten haastattelut.

Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2001:2.

Lapsiasiavaltuutetun internetosoite: [www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi)

---

## Liite 3

### Lapsiasiavaltuutetun kirje opettajille

#### Hyvä opettaja,

Lapsiasiavaltuutetun toimisto ja Opetusministeriön Osallistuva oppilas- yhteisöllinen koulu – hanke toteuttavat yhteistyössä tänä syksynä kyselyn oppilaskunnille. Kyselyssä on tarkoitus kerätä lasten omia mielipiteitä, kokemuksia ja näkemyksiä omasta hyvinvoinnistaan ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Lapsiasiavaltuutettu toimii sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön yhteydessä ja yhteistyössä muiden lasten hyvinvointiin vaikuttavien tahojen, viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Lapsiasiavaltuutettu on päättäjien herättelijä, yhteiskuntapoliittinen vaikuttaja, lasten äänen vahvistin sekä lapsipolitiikan yhteistyön rakentaja. Työn perustana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.

Lapsiasiavaltuutettu edistää lasten hyvinvointia sekä lapsen edun ja oikeuksien huomioimista päätöksenteossa. Tehtäviin kuuluu myös lasten osallistumisen vahvistaminen ja heidän mielipiteidensä välittäminen päätöksentekoon. Nyt kerättävää tietoa käytetään lapsiasiavaltuutetun työssä yleisesti sekä erityisesti seuraavan hallituksen ohjelman sisältöön vaikuttamisessa. Uusi hallitus muodostetaan keväällä 2007 eduskuntavaalien jälkeen. Tämän kyselyn tulokset saatetaan päättäjien tietoon.

Kyseessä on lapsiasiavaltuutetun ensimmäinen laajempi lasten mielipiteiden kartoitus. Lapsiasiavaltuutetun työ alkoi vuosi sitten, syyskuussa 2005.

Sinä, arvoisa opettaja, olet kyselyn toteutumisen ja onnistumisen avainhenkilö. Toivon, että lähdet mukaan vahvistamaan lasten ääntä yhteiskunnassamme.

Lasten hyvinvointiin vaikutetaan kaikkein tehokkaimmin paikallisesti. Siksi toivon, että voisit omassa kunnassasi viedä yhdessä lasten kanssa oppilaskunnan mielipiteet esimerkiksi kunnanvaltuuston tai kunnanhallituksen puheenjohtajan tietoon.

Näen oppilaskunnat hyvin tärkeänä lapsiasiavaltuutetun yhteistyökumppanina myös tulevaisuudessa. Ensimmäisestä kyselystä saamme kokemuksia, joiden perusteella yhteistyötä on hyvä jatkossa kehittää.

Nettisivuiltamme [www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi) löydät lisää tietoa lapsiasiavaltuutetun työstä sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta. Suosittelen tutustumista esimerkiksi ensimmäiseen toimintakertomukseemme.

Yhteistyöterveisin

Maria Kaisa Aula  
lapsiasiavaltuutettu

## Liite 4

### Tiedote kartoituskeskusteluun osallistuvien huoltajille

## Hyvät lapsen/nuoren huoltajat,

Lapsiasiavaltuutettu on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen, jonka tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia sekä lapsen edun ja oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka Suomi allekirjoitti vuonna 1991. Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu yhteydenpito lapsiin ja nuoriin sekä heiltä saadun tiedon välittäminen päätöksentekijöille.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteuttaa yhteistyössä Opetusministeriön kanssa peruskoulujen oppilaskunnille kyselyn lasten hyvinvoinnista.

Kartoituksen tavoitteena on kuulla lasten ja nuorten omia mielipiteitä ja kokemuksia hyvinvoinnistaan. Kysely pitää sisällään kysymyksiä koskien koulua, turvallisuutta, lasten ja nuorten palveluita – ja vaikutusmahdollisuuksia. Kyselyyn osallistuu n. 150 koulua ympäri Suomea syys- lokakuun aikana. Kyselyn tulokset kootaan koko maasta yhteen raporttiin.

Kysely on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun tiedonkeruuta ja yhteydenpitoa lapsiin. Kyselyn tuloksia käytetään erityisesti vaikuttamisessa seuraavan eduskunnan ja hallituksen toimintaan niin, että lasten näkökulmasta tärkeät asiat tulisivat huomioituiksi. Kyselyn tulokset saatetaan päättäjien tietoon. Lisää tietoa lapsiasiavaltuutetun työstä löytyy internetistä osoitteesta [www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi).

Jokainen oppilaskunta voi lisäksi viedä kyselynsä tulokset oman kuntansa päättäjien tietoon.

Kartoitus toteutetaan ryhmäkeskusteluna oppilaskunnan hallituksen kokouksessa ja sen ohjaa hallituksen toiminnasta vastaava opettaja. Keskustelun yhteydessä ei kerätä lapsen henkilötietoja, eikä yksittäisen lapsen mielipiteitä, vaan pyritään kartoittamaan oppilaskunnan yhteinen mielipide.

Kyselyn tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäisen koulun tai kunnan tunnistaminen niistä ole mahdollista ja näin varmistetaan vastaajien tietosuoja ja tietojen luottamuksellisuus.

Kartoituksesta vastaa lapsiasiavaltuutetun toimiston korkeakouluharjoittelija Anu-Leena Arponen (09-1607 3989, [anu-leena.arponen@stm.fi](mailto:anu-leena.arponen@stm.fi)), jolta saatte tarvittaessa lisätietoja.

Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

Maria Kaisa Aula  
Lapsiasiavaltuutettu



---

## Liite 5

Selvitykseen osallistui oppilaskunnan hallituksia ja muita lapsiryhmiä seuraavilta paikkakunnilta:

Anjalankoski  
Hauho  
Hämeenlinna  
Iisalmi  
Iittala  
Imatra  
Ivalo  
Joensuu  
Jyväskylä  
Jämsänkoski  
Järvenpää  
Kemi  
Kitee  
Kuopio  
Kuusankoski  
Kärsämäki  
Lahti  
Lammi  
Lempäälä  
Mikkeli  
Naantali  
Nokia  
Orivesi  
Oulu  
Outokumpu  
Pori  
Ranua  
Rovaniemi  
Savonlinna  
Simo  
Siikajoki  
Siilinjärvi  
Siuntio  
Taavetti  
Tikkakoski  
Tuulos  
Vaasa  
Valkeakoski  
Vantaa